

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

VANJA KMETIČ

MENTORICA: Docentka dr. ALOJZIJA ŽIDAN

**URESNIČEVANJE NAČEL BOLONJSKE DEKLARACIJE V VZGOJNO
IZOBRAŽEVALNEM SISTEMU RS**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2004

KAZALO

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC IN OKRAJŠAV	4
1. UVOD	5
1.1 STRUKTURA DIPLOMSKEGA DELA	7
1.2 HIPOTEZA	8
1.3 UPORABLJENA METODOLOGIJA	8
1.4 USTANOVITEV UNIVERZE	8
2. DOKUMENTI BOLONJSKEGA PROCESA	9
2.1 PREDHODNI SPORAZUMI K BOLONJSKI DEKLARACIJI	9
2.1.1 Magna Charta Universitatum	9
2.1.2 Lizbonska konvencija	11
2.2.3 Sorbonska deklaracija	14
2.2 GLAVNI DOKUMENTI BOLONJSKEGA PROCESA	15
2.2.1 Bolonjska deklaracija	15
2.2.2 Sporočilo iz Salamance	17
2.2.3 Študentska deklaracija iz Goteborga	19
2.2.4 Praški komunike	20
2.2.5 Graška deklaracija	24
2.2.6 Berlinski komunike	25
3. URESNIČEVANJE NAČEL BOLONJSKE DEKLARACIJE V RS	30
3.1 ZAKON O VISOKEM ŠOLSTVU	30
3.2 SPREMEMBE IN DOPOLNITVE ZAKONA O VISOKEM ŠOLSTVU	32
3.3 NACIONALNI PROGRAM VISOKEGA ŠOLSTVA V RS	34
3.4 ŠTUDENSKA ORGANIZACIJA SLOVENIJE	42
3.4.1 Predstavitev	42
3.4.2 Stališče ŠOS do reforme visokega šolstva	42
3.4.3 Dogovor o sodelovanju med Vlado RS in ŠOS pri urejanju položaja študentov v RS	45
3.4.4 Konferenca »Prihodnost financiranja visokega šolstva kot javna odgovornost in javna dobrina«	48
3.5 LUBLINSKA DEKLARACIJA O VISOKEM ŠOLSTVU	50

3.6 ZAKON O SPREMEMBAH IN DOPOLNITVAH ZAKONA O VISOKEM ŠOLSTVU (ZviS-D)	51
3.6.1 Nova struktura študija	51
3.6.2 Priloga k diplomi	54
3.6.3 Kreditni/nabirni sistem študija	55
3.6.4 Vseživljenjsko izobraževanje	56
3.6.5 Evropska dimenzija	59
3.6.6 Nostrifikacija	59
3.6.7 Financiranje študija	61
3.6.8 Mobilnost študentov/učiteljev	64
3.6.9 Kakovost v izobraževanju	68
4. URESNIČEVANJE BOLONJSKE DEKLARACIJE NA NORVEŠKEM	73
5. ZAKLJUČEK	75
6. UPORABLJENA LITERATURA	80
PRILOGA: INTERVJU Z DR. LUČKO LORBER	85

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC IN OKRAJŠAV

CEEPUS: Central European Exchange for University Students Program (Izmenjava visokošolskih študentov Centralne Evrope)

ENQA: European Network for Quality Assurance (Evropska mreža organizacij za zagotavljanje kakovosti)

EUA: European University Association (Evropsko združenje univerz)

ESIB: National Unions of Students in Europe (Združenje nacionalnih organizacij študentov v Evropi)

EURASHE: European Association of Institutions in Higher Education (Evropsko združenje institucij visokošolskega izobraževanja)

ERA: European Research Area (Evropski raziskovalni prostor)

EHEA: European Higher Education Area (Evropski visokošolski prostor)

ECTS: European Credit Transfer System (Evropski kreditni sistem)

ISCED: International Standard Classification of Education (Mednarodna standardna klasifikacija izobraževanja)

OECD: Organization for Economic Cooperation and Development (Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj)

UNESCO: United Nations Educational Scientific and Cultural Organization (Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo)

ENIC: European Network of Information Centres (Evropska mreža informacijskih centrov)

NARIC: National Academic Recognition Information Centres (Nacionalni informacijski centri za akademsko priznavanje)

1. UVOD

»Nova družba bo družba izobraženih. Znanje bo njen ključni vir in izobraženci bodo prevladujoči del »delovne sile«. Družba prihodnosti ne bo poznala meja, saj znanje potuje lažje kot denar. Omogočala bo hitrejšo mobilnost navzgor za vse s pridobljeno izobrazbo. Znanje, kot temeljno »proizvodno sredstvo«, bo pridobiti lažje kot kadarkoli. Zato bodo tudi možnosti za uspeh in seveda tudi poraz večje. Vsi namreč ne moremo zmagati.«

Peter F. Drucker

Živimo v dobi neverjetnega napredka v znanosti in tehnologiji, v dobi sprememb, ki preoblikujejo staro podobo sveta, družbe, gospodarstva, človeških odnosov in vrednot. Osnovno gonilo teh sprememb je nov pomen, ki ga v sodobni družbi nosi znanje. Sposobnost pridobiti in uporabiti znanje je namreč bistveni faktor sodobne družbe ter temelj konkurenčnosti in inovativne sposobnosti vsakega gospodarstva.

Za učinkovito konkuriranje v novi, na znanju temelječi družbi, bodo države morale oblikovati celostne strategije, s pomočjo katerih bodo ustvarile ugodno razvojno okolje, ki bo omogočalo čimbolj uspešen priklop na vedno večje zaloge znanja in povečalo inovativno sposobnost njihovega gospodarstva. Ključni del teh reform bo nedvomno povečanje vlaganja v izobraževanje in reforma sistemov izobraževanja in usposabljanja. Opisane razvojne spremembe namreč pomembno spreminjajo tudi potrebno usposobljenost in izobraženost prebivalstva. Brez visoko izobraženih, fleksibilnih, podjetnih in ustvarjalnih kadrov, ki bodo nenehno izpolnjevali svoje znanje, ne bo niti inovacij niti napredka.

Tega se zaveda tudi Slovenija, kot podpisnica Bolonjske deklaracije, katere glavni cilj je do leta 2010 ustvariti skupni evropski visokošolski prostor, da bi z njim omogočili zaposlovanje in prost pretok oseb ter storitev. Mehanizmi vzpostavitve skupnega evropskega visokošolskega prostora so uvedba enotne strukture študija, enotne priloge k diplomi, uvedba evropskega kreditnega sistema, evropska kontrola in zagotavljanje kakovosti študija, odstranitev ovir pri mobilnosti študentov, učiteljev in raziskovalcev ter vseživljenjsko učenje.

Pomembno je poudariti, da se v okviru bolonjskega procesa želi ohraniti posebnosti izobraževalnih sistemov posameznih držav Evrope, usklajeno pa naj bi se oblikovale in uveljavile enotne smernice oziroma vrednote, in sicer v kontekstu karakteristik posameznih držav.

Z Bolonjskim procesom torej označujemo oblikovanje skupnega evropskega visokošolskega prostora, ki izpostavlja pestrost visokošolskih sistemov držav Evrope, se zavzema za dostopno in kakovostno visoko šolstvo, pri tem pa razvija skupne mehanizme, ki bodo študentu omogočili mobilnost oziroma priznavanje kvalifikacij za nadaljnji študij na domačih ali tujih visokošolskih institucijah, oziroma domačem ali tujem trgu dela. Tako enega ključnih elementov za doseg cilja predstavlja tudi mobilnost, saj omogoča spoznavanje različnih kulturnih okolij in razvija strpnost.

Osnovno gonilo za razvoj takšne iniciative je v tem, da bi Evropa do leta 2010 postala socialno in ekonomsko najbolj konkurenčna regija (Lizbonska konvencija, 2000). Zato se je odločila razvijati in vlagati v visoko šolstvo. Te cilje lahko doseže le z dostopnim in kakovostnim visokim šolstvom, ki je pogoj za dobro izobraževalno in raziskovalno dejavnost visokošolskih institucij, v dobri povezavi s trgom dela.

1.1 STRUKTURA DIPLOMSKEGA DELA

V nalogi bom za uvodom najprej predstavila bistvene dokumente, ki so bili podpisani pri ustvarjanju skupnega evropskega visokošolskega sistema. Razdelila sem jih na dva dela. V prvem so dokumenti, ki so bili podpisani pred Bolonjsko deklaracijo – Magna Charta Universitatum, Lizbonska konvencija in Sorbonska deklaracija. Ti dokumenti so nekakšen uvod k Bolonjski deklaraciji, saj se je z njimi celoten proces začel. V drugem delu so navedeni Bolonjska deklaracija, Sporočilo iz Salamance, Študentska deklaracija iz Goteborga, Praški komunike, Graška deklaracija zveze evropskih univerz ter Berlinski komunike. V teh dokumentih so bistvena načela, ki jih morajo države podpisnice upoštevati. Lahko bi rekli, da so najpomembnejši Bolonjska deklaracija, Praški komunike in Berlinski komunike. Ti dokumenti so neke vrste nadgradnja od prejšnjih, saj čas pokaže, kaj je še treba vključiti oziroma spremeniti.

V tretjem poglavju bom prikazala uresničevanje načel Bolonjske deklaracije v vzgojno izobraževalnem sistemu Republike Slovenije. Začela bom na začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja s sprejetjem Zakona o visokem šolstvu, nadaljevala s dopolnitvami tega zakona, predstavila Nacionalni program visokega šolstva Republike Slovenije, Študentsko organizacijo Slovenije ter Lublinsko deklaracijo o visokem šolstvu. Naslednji večji sklop bo namenjen predstavitvi Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o visokem šolstvu, v katerem so postavljeni zakonski temelji za uresničevanje določil bolonjskega procesa. Tako se bom posvetila spremembam, ki so ključnega pomena za približevanje k skupnemu evropskemu visokošolskemu prostoru - nova struktura študija, priloga k diplomi, kreditni sistem, vseživljenjsko izobraževanje, evropska dimenzija, nostrifikacija v tujini opravljenih študijskih obveznosti, financiranje študija, mobilnost študentov in učiteljev, ter kakovost izobraževanja.

V četrtem poglavju bom prikazala elemente uresničevanja Bolonjske deklaracije na Norveškem, v petem bom povzela ključne ugotovitve, v zadnjem pa še navedla uporabljene vire in literaturo.

Kot prilogo k mojemu diplomskemu delu bom dodala še intervju z dr. Lučko Lorber, državno sekretarko na Ministrstvu za šolstvo, znanost in šport.

1.2 HIPOTEZA

V nalogi bom izhajala iz naslednje delovne hipoteze: *»Slovenija se počasi, a zanesljivo prebija do skupnega evropskega visokošolskega prostora in s tem prinaša novo kvaliteto v vzgojno izobraževalni sistem«.*

S to hipotezo bom poskušala prikazati, kakšna je (bila) intenziteta uresničevanja Bolonjske deklaracije v Republiki Sloveniji, kateri so (bili) glavni akterji sprememb, kritike, ki se pri tem porajajo, ter prednosti, ki jih pričujoča reforma prinaša.

1.3 UPORABLJENA METODOLOGIJA

Pri izvedbi naloge bom uporabila naslednje metode: deskriptivno metodo (opis in razlaga pojmov), analiza primarnih virov (nacionalni program, mednarodni dokumenti), analiza sekundarnih virov (revije, poročila, publikacije), analiza internetnih virov za pridobitev informacij, komparativna metoda (Norveška) in analiza statističnih podatkov (SURS, CEPS).

1.4 USTANOVITEV UNIVERZE

V tretjem členu Zakona o visokem šolstvu (ZViS-D) je zapisano, da morajo biti za ustanovitev univerze izpolnjeni pogoji za izvajanje študijskih programov vseh treh stopenj, za samostojni visokošolski zavod (fakulteto in umetniško akademijo) najmanj za dve stopnji, za samostojni visokošolski zavod (visoko strokovno šolo) pa najmanj za prvo stopnjo.

Pred sprejemom akta o ustanovitvi si mora ustanovitelj pri Svetu RS za visoko šolstvo pridobiti strokovno mnenje o izpolnjevanju pogojev za ustanovitev oziroma preoblikovanje visokošolskega zavoda (akreditacija visokošolskega zavoda). Svet RS za visoko šolstvo najmanj vsakih sedem let po uradni dolžnosti ponovno preveri, ali so izpolnjeni pogoji za opravljanje dejavnosti, za katere je bil visokošolski zavod ustanovljen (ponovna akreditacija visokošolskega zavoda).

2. DOKUMENTI BOLONJSKEGA PROCESA

V genezi razvijanja bolonjskega procesa je nastalo več dokumentov, ki jih lahko razdelimo na dva dela. K prvemu sklopu spadajo dokumenti, ki so bili podpisani pred uradnim pričetkom bolonjskega procesa. To so Magna Charta Universitatum, Lizbonska konvencija in Sorbonska deklaracija. Lahko bi rekli, da so to preambula bolonjskega procesa, saj se je z njimi vse začelo. V drugem delu je Bolonjska deklaracija ter dokumenti po njej, povezani s uresničevanjem skupnega evropskega visokošolskega prostora.

2.1 Predhodni sporazumi k Bolonjski deklaraciji

2.1.1 MAGNA CHARTA UNIVERSITATUM

Magna charta evropskih univerz je končni rezultat predloga, ki ga je leta 1986 Univerza v Bologni naslovila na najstarejše evropske univerze. Cilj dokumenta je proslaviti najgloblje vrednote univerze ter vzpodbuditi močne vezi med evropskimi univerzami.

Podpisani rektorji evropskih univerz so se zbrali 18. septembra 1988 v Bologni (Italija), v počastitev devetstoletnice najstarejše med njimi. V mislih so imeli odpravo notranjih meja takratne Evropske skupnosti, tradicije skupne evropske kulture, humanizma in svobodnega gibanja učenjakov in študentov med deželami, mesti in univerzami. Tako so razglasili *temeljna načela*, na katerih mora temeljiti poslanstvo univerz:

- Univerza je *avtonomna* institucija, ki z raziskovanjem in poučevanjem na kritičen način ustvarja in prenaša kulturo. Da bi bila lahko univerza odprta do potreb sveta, ki jo obdaja, mora biti v svojem raziskovanju in poučevanju moralno in intelektualno neodvisna od vseh političnih oblasti in gospodarskih moči.
- Na univerzah je poučevanje *neločljivo* od raziskovanja, kajti študij mora slediti tako razvoju potreb kot zahtevam družbe in napredku znanstvenih spoznanj.
- *Svoboda* raziskovanja, poučevanja in oblikovanja je temeljno načelo univerzitetnega življenja, zato morajo vlade in univerze, vsaka v okviru svojih pristojnosti, zagotoviti spoštovanje te temeljne zahteve.
- Univerza je skrbnik tradicij evropskega humanizma, njena stalna skrb je nenehna težnja za celovitim znanjem; pri izpolnjevanju svojega poslanstva prehaja gospodarske

in politične meje ter potrjuje življenjsko potrebo po medsebojnem spoznavanju in *sodelovanju* različnih kultur.

Za uresničevanje ciljev, na temelju takšnih načel, so potrebna učinkovita *sredstva*, prilagojena današnjim razmeram:

- Da bi ohranili svobodo poučevanja in raziskovanja je treba zagotoviti, da bodo vsem članom univerzitetne skupnosti na voljo primerni instrumenti za zagotavljanje te svobode.
- Pri izbiri učnega osebja in urejanju njegovega statusa je potrebno upoštevati načelo neločljivosti poučevanja in raziskovanja.
- Vsaka univerza mora zagotavljati študentom varstvo svoboščin ter zagotavljati razmere, v katerih lahko dosega svoje kulturne in študijske cilje.
- Univerze - še posebej evropske - vidijo v medsebojni izmenjavi informacij, dokumentacije ter v skupnih znanstvenih projektih temeljne instrumente za stalen napredek znanja.

Univerze naj bi tako spodbujale *mobilnost* učiteljev in študentov; nadalje menijo, da je splošna politika *ekvivalentnosti* v statusih, naslovih, izpitih (ob ohranjanju nacionalnih diplom) in dodeljevanju štipendij bistven instrument za uresničevanje poslanstva univerz v sodobnih razmerah.

Namesto sklepa:

Po mnenju dr. Bogomirja Mihevca, aktualnost in pravno uporabnost te listine ob spreminjanju visokošolske zakonodaje v Sloveniji dokazuje tudi to, da Ustavno sodišče RS v svoji odločbi 22.1.1998 navaja dele listine. Poleg tega listina pojasnjuje načelne okvire vključevanja naših visokošolskih institucij v programa Tempus in Socrates (glej Vestnik UL, letnik 30, št. 3-4/99).

2.1.2 KONVENCIJA O PRIZNAVANJU VISOKOŠOLSКИH KVALIFIKACIJ EVROPSKIH REGIJ – LIZBONSKA KONVENCIJA

Pogodbenice te konvencije

se zavedajo, da je pravica do izobraževanja človekova pravica in da visokošolsko izobraževanje zelo pripomore k pridobivanju in razvijanju znanja ter pomeni izjemno bogato kulturno in znanstveno pridobitev za posameznika in družbo;

upoštevajo, da bi morale imeti visoko šolstvo življenjsko pomembno vlogo pri uveljavljanju miru, medsebojnem razumevanju in strpnosti ter pri ustvarjanju zaupanja med ljudstvi in narodi;

upoštevajo, da velika različnost izobraževalnih sistemov v evropski regiji kaže njeno kulturno, družbeno, politično, filozofsko in gospodarsko raznolikost in pomeni izjemno bogastvo, ki bi ga bilo treba v celoti spoštovati;

si želijo vsem ljudem v regiji omogočiti, da to bogastvo v celoti izrabijo, zato prebivalcem vsake države in študentom izobraževalnih zavodov pogodbenice omogočajo dostop do izobraževanja v drugih državah, zlasti tako, da jim na visokošolskih zavodih olajšajo nadaljevanje izobraževanja ali končanje študijskega obdobja;

upoštevajo, da je priznavanje študija, spričeval, diplom in stopenj, pridobljenih v drugih državah evropske regije, pomembno za pospeševanje akademske mobilnosti med pogodbenicami;

pripisujejo velik pomen načelu institucionalne avtonomije in se zavedajo, da ga je treba podpirati in varovati;

so prepričane, da je pravično priznavanje kvalifikacij temelj za uresničevanje pravice do izobraževanja in je odgovornost družbe;

upoštevajo konvencije Sveta Evrope in Unesca o akademskem priznavanju v Evropi (glej Uradni list RS št. 14, 11.6.1999);

menijo, da bi morali to konvencijo upoštevati tudi v povezavi z Unescovimi konvencijami in mednarodnimi priporočili, ki se nanašajo na druge regije po svetu, zato da bi se izboljšalo izmenjavanje informacij med njimi;

se zavedajo obširnih sprememb v visokem šolstvu v evropski regiji, ki so po sprejetju konvencij povzročile večjo različnost v nacionalnih sistemih visokega šolstva in med njimi, in potrebe po prilagajanju pravnih instrumentov in prakse tako, da bodo upoštevali ta razvoj;

se zavedajo, da je treba poiskati skupna pravila za reševanje konkretnih problemov pri priznavanju v evropski regiji;

verjamejo v pozitiven pomen konvencije, pripravljene in sprejete pod skupnim pokroviteljstvom Sveta Evrope in Unesca, ki bo zagotavljala okvir za nadaljnji razvoj priznavanja v evropski regiji;

se zavedajo, da je za uresničevanje načel in določb te konvencije v praksi pomembno zagotoviti stalne izvedbene predpise;

Zato so 11. aprila 1997 v Lizboni pooblaščenih predstavnikov podpisali to konvencijo. Nekatera pomembnejša načela in pravila:

člen III.1

1. Na zahtevo, vloženo pristojnemu organu, mora biti imetnikom kvalifikacij, izdanih v eni od pogodbenic, omogočeno, da si pridobijo njihovo oceno.
2. V zvezi s tem ne sme biti nikakršne diskriminacije niti zaradi vlagateljevega spola, rase, barve, invalidnosti, jezika, vere, političnega ali drugega prepričanja, nacionalnega, etničnega ali družbenega porekla, pripadnosti narodni manjšini, premoženja, rojstva ali česa drugega, niti zaradi kakih drugih okoliščin, ki niso povezane s kvalifikacijo, za katero se prosi za priznanje.

člen III.2

Vsaka pogodbenica mora zagotoviti, da bodo postopki in merila za ocenjevanje in priznavanje kvalifikacij pregledni, koherentni in zanesljivi.

člen III.4

Zato da bi bilo priznavanje kvalifikacij olajšano, mora vsaka pogodbenica zagotoviti ustrezne in jasne informacije o svojem izobraževalnem sistemu.

člen III.5

Odločitve o priznavanju morajo biti sprejete v razumnem roku, ki ga pristojni organ določi vnaprej; traja od trenutka, ko so zbrane vse potrebne informacije. Če se priznanje odkloni, je treba navesti razloge in prosilcu sporočiti, kaj lahko ukrene, da bi dobil priznanje kasneje. Če se priznanje odkloni ali ni sprejeta nobena odločitev, mora imeti prosilec možnost, da se v razumnem roku pritoži.

člen VI.1

Vsaka pogodbenica priznava visokošolske kvalifikacije, ki jih podeljuje druga pogodbenica, razen če je mogoče dokazati, da se znanje in spretnosti iz dokazila o visokošolski kvalifikaciji bistveno razlikujejo od tistih, pridobljenih v pogodbenici, v kateri se prosi za priznanje.

člen VI.3

Če pogodbenica prizna visokošolske kvalifikacije, podeljene v drugi pogodbenici, to pomeni eno ali oboje od naslednjega:

- a) dostop do nadaljnjega visokošolskega študija skupaj z ustreznimi izpiti in/ali pripravami na doktorat pod enakimi pogoji, kot veljajo za imetnike kvalifikacij tiste pogodbenice, v kateri se prosi za priznanje;
- b) uporabo strokovnih in znanstvenih naslovov po zakonih in predpisih pogodbenice, v kateri se prosi za priznanje, ali na ozemljih v njeni pristojnosti.

člen IX.1

Da bi olajšale priznavanje kvalifikacij, povezanih z visokim šolstvom, se pogodbenice obvezujejo, da bodo uvedle pregledna pravila za popoln opis pridobljenih kvalifikacij.

člen IX.2

Vse pogodbenice se zavedajo, da so ustrezne, natančne in najnovejše informacije potrebne, zato ustanovijo ali vzdržujejo nacionalne informacijske centre in o njihovi ustanovitvi ali vseh spremembah, ki jih zadevajo, obvestijo enega od depozitarjev.

člen XI.9

Depozitarja te konvencije sta generalni sekretar Sveta Evrope in generalni direktor Organizacije združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo.

Namesto sklepa:

Slovenija je Lizbonsko konvencijo podpisala že ob sprejemu, torej leta 1997, ratificirala pa leta 1999. Kljub temu so se študentje, ki so študirali v tujini, srečevali s številnimi problemi pri nostrifikaciji tujih spričeval. Nekateri so mnenja, da je eden od razlogov za takšno stanje tudi težnja Univerze oziroma določenih fakultet v Sloveniji po ohranitvi monopola nad visokošolskim izobraževanjem (glej poglavje 3 – nostrifikacija).

2.1.3 SORBONSKA DEKLARACIJA

25. maja 1998 so se v namen praznovanja osemstoletnice Sorbonske univerze (Francija), zbrali ministri odgovorni za visokošolsko izobraževanje iz Nemčije, Italije, Združenega kraljestva in Francije. Tam so podpisali Skupno deklaracijo harmonizacije arhitekture evropskega visokošolskega sistema (Sorbonska deklaracija).

- Začeli so z ugotovitvijo, da »Evropa ni le Evropa Evra, bank in ekonomije«, ampak tudi znanja in kulture. Tako je treba graditi intelektualno, kulturno, socialno in tehnično dimenzijo našega kontinenta. Pri tem je poudarjena osrednja vloga univerz.
- Vrnili so se tudi v srednjeveški čas nastajanja prvih evropskih univerz in navedli, da so v tistem času študentje in akademiki prosto potovali in širili znanje po vsem kontinentu. Dandanes premnogi med našimi študenti diplomirajo, ne da bi izkoristili prednost, ki jo nudi obdobje študija izven nacionalnih meja.
- Menili so, da bo največ posebnosti in fleksibilnosti v tem sistemu ustvarila uporaba kreditov (kot je ECTS shema) in semestrov. Tako bo tistim, ki izberejo začetno ali nadaljevalno izobraževanje na različnih evropskih univerzah in želijo, da bi diplomirali v nekem obdobju življenja, odobrena veljavnost pridobljenih kreditov.
- Pomembno je, da tako na dodiplomski kot na podiplomski ravni študente spodbujamo, da preživijo vsaj en semester na univerzah izven njihove domovine. Obenem bi tudi več visokošolskih učiteljev in raziskovalcev delalo v drugih evropskih državah. Hitro rastočo podporo Evropske unije, namenjeno mobilnosti študentov in učiteljev, je treba polno izkoristiti.
- Menili so, da napredujočo harmonizacijo celotne zgradbe naših stopenj in ciklov lahko dosežemo s krepitevijo že obstoječih izkušenj, s skupnimi diplomami, pilotnimi iniciativami ter dialogom z vsemi, ki jih to zadeva.
- Zavezali so se, da bodo pospeševali skupna okvirna priporočila, s katerimi bi izboljšali zunanje priznavanje ter olajšali mobilnost in zaposljivost študentov.

»Obletnica Univerze v Parizu, ki jo obeležujemo danes tu na Sorboni, nam nudi slovesno priložnost, da si naložimo prizadevati si za oblikovanje evropskega visokošolskega prostora, v katerem lahko nacionalne identitete in skupni interesi delujejo vzajemno ter drugi druge krepijo v korist Evrope, njenih študentov in njenih državljanov nasploh. Vabimo druge države članice Unije ter druge evropske države, da se nam pridružijo v teh ciljih, vse evropske

univerze pa, da učvrstijo položaj Evrope v svetu tako, da nenehno izpopolnjujejo in posodablajo izobraževanje za vse njene državljane« so še zapisali.

Namesto sklepa:

Dokument je bil deležen veliko pozornosti javnosti in je bil predstavljen kot velik preobrat v evropskem visokošolskem izobraževanju. Žal pa je dobronamernemu dokumentu sledilo tudi veliko nesporazumov in zmed, predvsem glede pomembnosti in vsebine. Tako so leto kasneje v Bologni pripravili in podpisali novo deklaracijo.

2.2 Glavni dokumenti bolonjskega procesa

2.2.1 BOLONJSKA DEKLARACIJA

S podpisom ali načelnim soglasjem Sorbonske deklaracije je več evropskih držav sprejelo povabilo, da sodelujejo pri uresničevanju najpomembnejših ciljev iz deklaracije. Visokošolske reforme, ki so se medtem začele v Evropi, potrjujejo odločenost mnogih vlad za tako usmerjeno delovanje. Da pa bi bila dosežena večja povezljivost in primerljivost visokošolskih sistemov, bodo potrebne nenehne vzpodbude. Za viden napredek je treba pomagati s konkretnim ukrepanjem, zato da bi čimprej, vsekakor pa v prvem desetletju tretjega tisočletja, uresničili naslednje cilje:

- Sprejetje sistema zlahka prepoznavnih in primerljivih diplomskih stopenj, tudi z obrazcem Priloga k diplomu, da bi pospešili zaposlovanje evropskih državljanov ter mednarodno konkurenčnost evropskega sistema visokega šolstva.
- Sprejetje sistema z dvema glavnima študijskima stopnjama, dodiplomsko in podiplomsko. Dostop v drugo stopnjo zahteva uspešno dokončanje prve, ta traja najmanj tri leta. Diploma, podeljena po prvi stopnji, je za evropski trg dela tudi relevantna kot ustrežna raven kvalifikacije. Druga stopnja vodi k magisteriju in/ali doktoratu znanosti, tako kot v mnogih evropskih državah.
- Vzpostavitev kreditnega sistema – kot je ECTS – kot ustreznega sredstva za omogočanje čim širše mobilnosti študentov. Krediti bi bili lahko pridobljeni tudi zunaj visokega

šolstva, tudi z vseživljenjskim izobraževanjem, če jih le priznajo univerze, ki študente sprejemajo.

- Pospeševanje mobilnosti, tako da se za učinkovito uresničevanje prostega gibanja odpravljajo ovire, predvsem pri:
 - dostopu do študija, možnostih za usposabljanje ter s tem povezanimi storitvami, kadar gre za študente;
 - priznavanju in vrednotenju obdobj raziskovanja, poučevanja in usposabljanja v Evropi, kadar gre za učitelje, raziskovalce in administrativno osebje, ne da bi vnaprej določali njihove zakonite pravice.
- Pospeševanje evropskega sodelovanja pri zagotavljanju kakovosti, tako da se razvijajo primerljiva merila in metodologije.
- Pospeševanje potrebnih evropskih razsežnosti v visokem šolstvu, še zlasti v zvezi s kurikularnim razvojem, medinstitucionalnim sodelovanjem, mobilnostnimi načrti ter integriranimi programi študija, usposabljanja in raziskovanja.

Ti cilji se – v skladu z institucionalnimi pristojnostmi in ob polnem upoštevanju različnosti kultur, jezikov, nacionalnih izobraževalnih sistemov ter univerzitetne avtonomije - uresničujejo zato, da bi utrdili evropski visokošolski prostor. Tako je bila 19. junija 1999 s strani 29 držav (Slovenija, Avstrija, Češka, Finska, Grčija, Irska, Malta, Poljska, Slovaška, Švedska, Belgija, Danska, Francija, Madžarska, Italija, Litva, Nizozemska, Portugalska, Švica, Bolgarija, Estonija, Nemčija, Islandija, Latvija, Luxemburg, Norveška, Romunija, Španija in Združeno Kraljestvo) podpisana Skupna deklaracija evropskih ministrov za izobraževanje. Po mestu podpisa imenujemo proces prenove visokega šolstva Bolonjski proces.

V prepričanju, da vzpostavitev evropskega visokošolskega prostora zahteva stalno podporo, nadzor in prilagajanje nenehno razvijajočim se potrebam, so predstavniki držav podpisnic sklenili, da se čez dve leti znova srečajo, da bi presodili, kakšen je napredek, in ugotovili, kaj je še treba storiti.

Namesto sklepa:

Kljub temu, da je Slovenija Bolonjsko deklaracijo podpisala že leta 1999, je bila pri uresničevanju njenih načel na začetku zelo počasna in neaktivna. Praviloma se spremembe niso pripravljale na osnovi celovitih analiz stanja, zamujali so s sprejemanjem strateških

usmeritev (Nacionalnega programa visokega šolstva) na ravni države, pa tudi na ravni visokošolskih institucij. V medijih je bilo zaslediti le malo te tematike, tudi v političnih in visokošolskih krogih se je malo razpravljalo. Razlogi za to so bili v »odlaganju reševanja ključnih problemov z jasnimi strateškimi odločitvami, v politični in interesni polarizaciji ter nedoslednem uresničevanju obljub politične elite, odsotnosti kritične javne razprave, preveliki povezanosti in vplivu tistih, ki niso želeli sprememb ter premajhni povezanosti in vplivu tistih, ki so želeli kaj boljšega« (Mihevc, 2001). Vendar se je po Berlinski konferenci stališče do bolonjskega procesa na splošno zelo spremenilo – iz pretežnega javnega nezanimanja je prešlo v obdobje zavzemanja za radikalne spremembe. Mogoče je k temu pripomoglo tudi dejstvo, da se bo bolonjski proces v Evropi nadaljeval z nami ali brez nas.

2.2.2 SREČANJE EVROPSKIH VISOKOŠOLSКИH USTANOV V SALAMANCI

Poglavitni namen srečanja v Salamanci od 29.-30. marca 2001 je bil političen: visokošolske ustanove so želele oblikovati na pregleden način svoje cilje in namene, glavna načela, pomembnejše zahteve in nekatere izmed težav, ki jih je treba premagati na poti do Evropskega visokošolskega prostora. Dokument izpostavlja glavne rezultate dela skupin, ki so v času srečanja razpravljale o šestih ključnih temah iz Bolonjske deklaracije.

- ✓ Univerze potrebujejo novo svobodo, če naj bi se hitro prilagajale spremembam v okolju in novim lokalnim, nacionalnim in mednarodnim partnerjem. Univerze morajo biti sposobne vstopati v nova partnerstva, vključno s komercialnimi partnerji. Toda ne zahtevajo le več svobode. Pripravljene so sprejeti tudi pripadajočo odgovornost: hočejo, da so obravnavane kot odgovorne za to, kar delajo ter za to, kako uporabljajo zagotovljeno svobodo.
- ✓ Študijski programi morajo biti tako akademsko utemeljeni kot relevantni za trg dela. Členitev programov v dve stopnji pa je smiselna možnost, če kurikulum upošteva zaposljivost (glede na pridobljene sposobnosti) tako tistih, ki se bodo zaposlili po prvi stopnji, kot onih, ki se bodo zaposlili po drugi stopnji.
- ✓ Mobilnost študentov in osebja pospešuje zmožnosti za srečevanje z novimi kulturnimi in učnimi okolji ter za razumevanje drugih kultur. Z vidika današnje globalizacije je to zahteva, ki pa tudi spodbuja evropsko povezanost in bogati znanstveno razgledanost. Spodbujati je treba dve vrsti mobilnosti: horizontalno mobilnost (ko študent ostane na gostujoči univerzi za eno ali dve obdobji in se nato vrne, da dokonča študij na domači ustanovi) in vertikalno mobilnost (ko študent konča eno obdobje študija na prvi

ustanovi in gre nato na drugo, da tam nadaljuje študij in diplomira; idealna točka za menjavo ustanove na ta način je po zaključku ene od stopenj). Nujni pogoji mobilnosti so:

- ECTS kreditne točke, tako za izmenjavo kot za nabirnost
- Priloga k diplomi
- Bolj naklonjen pristop k vprašanju priznavanja
- Možnost za virtualno in fizično mobilnost, pri čemer prva ni nadomestilo za drugo
- Dostopnost finančnih podpor za mobilnost osebja in študentov
- Pregledni sistemi zagotavljanja kakovosti v vseh deželah in na vseh študijskih področjih

Dežele, vključene v Bolonjski proces, se morajo zavezati, da bodo odpravile vse zakone/predpise, ki postavljajo državljanstvo kot pogoj za stalno ali začasno zaposlitev na visokošolskih ustanovah.

- ✓ Skupen, a fleksibilen okvir kvalifikacij: prva stopnja (*Bachelor degree*) mora bodisi voditi v takojšnjo zaposlitev ali pa zagotavljati pripravo za nadaljevanje študija, ki vodi k drugi diplomji (*Master degree*). V določenih okoliščinah se univerza lahko odloči za kurikulum s petletnim strjenim programom, ki vodi neposredno do magistrske stopnje.
- ✓ Internacionalizacija zagotavljanja kakovosti je nujna glede na sedanje trende globalizacije in izzive izgrajevanja evropskega visokošolskega prostora. Akreditacija je eden izmed odgovorov na te izzive, mehanizmi zagotavljanja kakovosti pa so predpogoj za dobre postopke akreditacije. Organizirati je treba neke vrste evropsko platformo oziroma informacijski sistem, ki bo imel polno podporo visokošolskih ustanov in bo razširjal dobre prakse.
- ✓ Konkurenčnost pospešuje kakovost in je zato dobra za študente. Toda univerze potrebujejo več operativne prostosti in bolj pravičen način financiranja, da bi lahko vstopile v resnično konkurenco. Konkurenčnost pa sproža vprašanja tudi znotraj Evrope (vzhod in zahod, jug in sever), zraven obstaja tudi nevarnost odliva možganov znotraj Evrope. Možni posebni ukrepi so lahko:
 - uvajanje študijskih programov, ki se poučujejo v glavnih svetovnih jezikih
 - večja ponudba v neevropskih deželah z razvojem evropske izobraževalne znamke in izobraževalnih produktov (*trade marks and brands*)

- razvoj ustreznih služb za tuje študente in učitelje, tako da bodo evropske visokošolske ustanove zanje privlačne
- konkurenca z drugimi kontinenti ob strateških povezavah

Namesto sklepa:

Poročilo so zaključili z besedami, da so evropske univerze in njihove organizacije pripravljene in sposobne prevzeti vodstvo v skupnem naporu za prenovo in pomladitev visokega šolstva. Predpogoji za to so v zadostni svobodi in ustreznem financiranju, prav tako pa v odpravi omejitev glede priseljevanja in trga dela.

2.2.3 ŠTUDENTSKA DEKLARACIJA IZ GÖTEBORGA

Skoraj paralelno s srečanjem predstavnikov evropskih visokošolskih institucij v Salamanci, ki so videnje bolonjskih reform prikazali s svojimi očmi, so študentski predstavniki Evrope 25. marca 2001 v Göteborgu na Švedskem sprejeli deklaracijo o prihodnosti Bolonjskega procesa, seveda s študentskega vidika.

Ugotavljajo, da je Bolonjska deklaracija kot osnovni vidik izpostavila evropsko dimenzijo v visokem šolstvu, vendar se ni lotila socialnih posledic, ki jih ima dotičen proces za študente. Kot so zapisali, študentje niso porabniki visokošolskih uslug, ki jih je mogoče prodajati, zato je odgovornost vlad, da vsem državljanom, ne glede na njihov socialni izvor, zagotovijo enak dostop do visokošolskega izobraževanja. To pomeni, da morajo študente oskrbeti s primernimi sredstvi v obliki študijskih subvencij, visokošolske ustanove pa z dovolj sredstvi za izvajanje njihovih javnih nalog.

Visoko šolstvo visoke kakovosti ima največji pomen za demokratično evropsko družbo. Zato, da bi zagotovili združljivost in izmenljivost vseh programov visokošolskih ustanov, mora biti povsod v Evropi uveden kreditni sistem kot temelj delovne obremenitve. Da bi zagotovili, da so krediti, zbrani v različnih deželah ali na različnih ustanovah, prenosljivi in da vodijo k priznavanju dane stopnje, potrebujemo skupno evropsko ogrodje kriterijev za akreditacijo in združljiv sistem stopenj. Dvostopenjski sistem mora vsem študentom zagotavljati svoboden in enak dostop in ne sme voditi do nobenega drugega izključevanja kot tistega na akademskih osnovah. Akreditacija, kot sredstvo za potrjevanje programov upošteva med drugimi kriteriji

tudi sistem zagotavljanja kakovosti in jo je potrebno uporabiti kot orodje za izboljšanje kakovosti.

Pozdravili so mobilnost kot pot, ki vodi k povečanju razumevanja in strpnosti med kulturami. Hkrati pa so poudarili, da ovire mobilnosti ne obstajajo le v akademskem svetu, ampak je treba odstraniti tudi socialne, ekonomske in politične ovire. Vlade morajo tujim študentom zagotoviti enake zakonite pravice kot študentom gostiteljske dežele, visokošolske ustanove pa morajo prevzeti odgovornost, da študentom pripravijo programe mobilnosti. Pri vsem tem ne smemo pozabiti, da je treba okrepiti skrb za splošno informiranost. Da bi izboljšali raven informacij, potrebuje Evropa dosledno uporabo Priloge k diplomi in z lahkoto dosegljivo bazo podatkov z vsemi relevantnimi informacijami o visokem šolstvu.

Na koncu so še poudarili, da je na študente kot kompetentne, dejavne in konstruktivne partnerje potrebno gledati kot eno izmed gonilnih sil sprememb na področju izobraževanja. Študentska udeležba v Bolonjskem procesu je eden odločilnih korakov k temu, da se doseže stalna in bolj formalizirana vključitev študentov v vsa telesa odločanja in v vse diskusije, ki se ukvarjajo z visokošolskim izobraževanjem na evropski ravni. ESIB - nacionalna združenja študentov Evrope, kot predstavnik študentov na evropski ravni, morajo biti v prihodnosti vključena v nadaljevalne procese Bolonjske deklaracije.

Namesto sklepa:

Omenjene zahteve študentske deklaracije se še istega leta pojavijo v pomembnem naslednjem dokumentu bolonjskega procesa: v Praškem komuniqueju. V Pragi so študentska stališča namreč povzemali tudi nekateri ministri, ki sicer v svojih stališčih niso bili niti približno tako enotni kot študentje.

2.2.4 EVROPSKEMU VISOKOŠOLSKEMU PROSTORU NAPROTI – PRAŠKI KOMUNIKE

19. maja 2001 se je v Pragi na Češkem srečalo 32 predstavnikov držav, ki so podpisale Bolonjsko deklaracijo (pristopile so še Hrvaška, Ciper in Turčija). Ministri, pristojni za visoko šolstvo so se ponovno obvezali, da bodo do leta 2010 vzpostavili evropski visokošolski prostor. Odločitev, da bo sestanek v Pragi, je simbolično izražala njihovo voljo, da z mislijo na širitev Evropske unije v proces pritegnejo vso Evropo.

Ministri so ugotovili, da so cilji, določeni v Bolonjski deklaraciji, obče sprejeti in jih večina podpisnic ter univerz uporablja kot temelj za razvoj visokega šolstva. Podprli so misel, da je treba visoko šolstvo šteti za javno dobrino, da je in bo ostalo v javni pristojnosti (predpisi ipd.) ter da so študentje polnopravni člani visokošolske skupnosti. V zvezi z nadaljnjim procesom so povedali:

- **Sprejem sistema lahko prepoznavnih in primerljivih diplom**

Ministri toplo priporočajo univerzam in drugim visokošolskim zavodom, da v celoti izrabijo veljavno nacionalno zakonodajo in evropska sredstva, namenjena akademskemu in poklicnemu priznavanju delov študijskega programa, diplom in druge izobrazbe, tako da bodo lahko državljani učinkovito uporabljali svoje kvalifikacije, usposobljenost in spretnosti v celotnem evropskem visokošolskem prostoru. Ministri so pozvali organizacije in mreže, kot sta NARIC in ENIC, naj v institucijah ter na državni in evropski ravni uveljavljajo preprosto, učinkovito in pravično priznavanje, ki bo odražalo raznolikost kvalifikacij.

- **Sprejetje sistema z dvema glavnima stopnjama**

Ministri so z zadovoljstvom ugotovili, da so že stekle razprave in prizadevanja za strukturo diplom z dvema glavnima stopnjama in delitvijo visokošolskega študija na dodiplomskega in podiplomskega. Nekatere države so že prevzele to strukturo, druge pa jo z velikim zanimanjem proučujejo. Programi za pridobitev izobrazbe so in bi pravzaprav morali biti različno usmerjeni in imeti različne značilnosti, da bi ustrezali raznovrstnim potrebam posameznikov, izobraževanja in trga delovne sile, kot je bilo ugotovljeno na helsinškem seminarju o diplomah na dodiplomski stopnji (februarja 2001).

- **Uvedba sistema kreditnih točk**

Ministri so poudarili, da je treba za večjo prožnost v izobraževanju in pri pridobivanju kvalifikacij sprejeti skupne mejnike za kvalifikacije s sistemom kreditnih točk, kot je ECTS ali z njim združljiv sistem, ki bo omogočal prenašanje in nabiranje točk. Takšne sheme bodo skupaj z vzajemno priznanimi sistemi zagotavljanja kakovosti olajšale dostop študentov do evropskega trga dela. Splošna uporaba takšnega sistema kreditnih točk in priloge k diplomam bo pospeševala napredek v tej smeri.

- **Pospeševanje mobilnosti**

Ponovno so se obvezali, da si bodo prizadevali za odpravo vseh ovir za prost pretok študentov, učiteljev, raziskovalcev in upravnih delavcev, ter poudarili družbeno razsežnost mobilnosti. Seznanili so se z možnostmi za mobilnost, ki jih ponujajo programi Evropske skupnosti, ter napredkom, doseženim na tem področju.

- **Pospeševanje evropskega sodelovanja pri zagotavljanju kakovosti**

Ministri so poudarili potrebo po tesnem evropskem sodelovanju ter vzajemnem zaupanju in sprejemanju nacionalnih sistemov za zagotavljanje kakovosti. Nadalje so univerzam in drugim visokošolskim zavodom priporočili, naj razširjajo primere najboljše prakse in oblikujejo scenarije za vzajemno sprejemanje evalvacijskih in akreditacijskih mehanizmov. Ministri so pozvali univerze in druge visokošolske zavode, nacionalne agencije in Evropsko mrežo za zagotavljanje kakovosti v visokem šolstvu (ENQA), naj v sodelovanju z ustreznimi organi iz držav, ki niso članice ENQA, sodelujejo pri uvajanju skupnega okvira ter razširjajo najboljšo prakso.

- **Spodbujanje evropskih razsežnosti v visokem šolstvu**

Da bi še okrepili pomembne evropske razsežnosti v visokem šolstvu in zaposljivost diplomantov, so ministri pozvali visoko šolstvo, naj na vseh ravneh okrepi razvoj modulov, predmetov in študijskih programov z "evropsko" vsebino, usmeritvijo ali organizacijo. To še zlasti velja za module, predmete in študijske programe, ki jih zavodi iz različnih držav izvajajo na partnerski osnovi in vodijo do javno veljavne skupne diplome.

Nadalje so ministri poudarili naslednje:

Vseživljenjsko učenje

V Evropi prihodnosti, v kateri bosta družba in gospodarstvo temeljila na znanju, so strategije vseživljenjskega učenja potrebne za spopadanje z izzivi, npr. konkurenčnostjo in uporabo novih tehnologij, ter za izboljšanje družbene kohezije, enakopravnosti in kakovosti življenja.

Visokošolski zavodi in študentje

Ministri so poudarili, da je delovanje univerz in drugih visokošolskih zavodov ter študentov kot kompetentnih, aktivnih in konstruktivnih partnerjev pri uvajanju in oblikovanju evropskega visokošolskega prostora potrebno in dobrodošlo. Ministri so tudi poudarili, da je kakovost temeljni pogoj za zaupanje, ustreznost, mobilnost, združljivost in privlačnost

evropskega visokošolskega prostora. Zatrtili so, da bi študentje morali sodelovati in vplivati na organizacijo in vsebino izobraževanja na univerzah in drugih visokošolskih zavodih. Ponovno so potrdili tudi potrebo po upoštevanju družbene razsežnosti v bolonjskem procesu, na katero so opozorili študentje.

Pospeševanje privlačnosti evropskega visokošolskega prostora

Ministri so se strinjali, da je za študente iz Evrope in drugih delov sveta pomembno okrepiti privlačnost evropskega visokošolskega izobraževanja. Prepoznavnost in primerljivost evropskih visokošolskih diplom po vsem svetu bi bilo treba povečati z razvojem skupnega okvira za kvalifikacije ter koherentnimi mehanizmi za zagotavljanje kakovosti in akreditacije in z bolj prizadevnim informiranjem.

Ministri so se odločili, da bo novo srečanje za nadaljevanje procesa leta 2003 v Berlinu, da bi ocenili napredek in določili usmeritve in prednostne naloge za naslednje faze procesa naproti evropskemu visokošolskemu prostoru. Potrdili so, da je za nadaljnje delo potrebna organizacija, sestavljena iz skupine za nadaljevanje procesa in pripravljalne skupine. Skupino za nadaljevanje procesa naj bi sestavljali predstavniki vseh podpisnic, novih članic in Evropske komisije, predsedovalo pa naj bi ji vsakokratno predsedstvo EU. Pripravljalno skupino naj bi sestavljali predstavniki držav gostiteljic prejšnjih ministrskih srečanj in naslednjega ministrskega srečanja, dveh držav članic EU in dveh nečlanic EU. Zadnje štiri predstavnike bo izvolila skupina za nadaljevanje procesa. Vsakokratno predsedstvo EU in Evropska komisija bosta prav tako članici pripravljalne skupine. Predsedoval ji bo predstavnik države gostiteljice naslednjega ministrskega srečanja.

Namesto sklepa:

Naj omenimo še zelo pomembno vlogo, ki so jo imeli študentje na tem srečanju. Čeprav so bili uradno prvič povabljeni na tak dogovor, so v praškem dokumentu zapisana tudi stališča, ki jih brez študentskih zahtev ne bi bilo. »Bolonjski proces je evropski nacionalni proces, v katerem igrajo vodilno vlogo vlade in visokošolske skupnosti in je sestavljen iz visokošolskih institucij in študentov. Zato vas, ki ste kot ministri odgovorni za visokošolsko izobraževanje, pozivamo, da vnesete socialno razsežnost v Bolonjsko deklaracijo in zagotovite visokemu šolstvu status javne dobrine«, so študentje zelo jasno pojasnili, kaj pričakujejo od ministrov, udeležencev praške konference. Študentje so poudarjali pomen kakovosti pri preobrazbi evropskega visokega šolstva, pomanjkanje finančne zmogljivosti študentov, močno so podprli

idejo visokega šolstva kot javne dobrine. Predvsem je bila zanimiva izjava Jacoba Henricsona, predsednika nacionalnih študentskih zvez Evrope, ki je opozoril, »da se vse več visokošolskih institucij, med njimi tudi univerze, poskuša vesti čim bolj tržno. Pri tem se spreminjajo v nekakšne supermarkete, študentje pa ob tem postajamo izdelki, ki jih tržijo«. Meni, da v kaj takšnega ne smemo privoliti, saj mora visoko šolstvo ostati javna dobrina, dostopna vsem skupinam prebivalcev.

2.2.5 GRAŠKA DEKLARACIJA ZVEZE EVROPSKIH UNIVERZ

4. julija 2003 je imela v Grazu srečanje Zveza evropskih univerz (EUA). Rektorji, ki so se zbrali, so želeli poudariti pomembno vlogo, ki jo imajo univerze, saj ustvarjajo in prenašajo znanje, ki je vitalno za socialno in ekonomsko blagostanje v družbi. Nekatera od načel, zapisana v deklaraciji so:

- ❖ Razvoj evropskih univerz bo osnovan na naslednjih temeljnih vrednotah: enakopravnost in demokratičen dostop, raziskovanje kot temeljni del visokošolskega izobraževanja, evropska kakovostna kultura in kulturna ter jezikovna različnost.
- ❖ Evropske univerze bodo konkurenčne na globalni ravni, hkrati pa bodo uravnotežene z socialno kohezijo in dostopom.
- ❖ Vlade, visokošolske institucije in študentje morajo biti predani viziji Evrope znanja. Univerze se bodo razvijale v različnih oblikah in iskale nove vire financiranja, ampak visokošolsko izobraževanje mora ostati javna odgovornost.
- ❖ Mobilni študentje potrebujejo socialno podporo, prenočišča in možnosti za študentsko delo. Univerze morajo zagotoviti orodja, ki povečujejo mobilnost, še posebej kreditni sistem in prilogo k diplomu.
- ❖ Povečanje deleže žensk v raziskovanju in izobraževanju je bistveno za kompetitivno Evropo. Spolna enakopravnost omogoča akademsko kvaliteto in univerze jo morajo spodbujati preko svojih kadrovskih oddelkov.
- ❖ Namen zagotavljanja kakovosti je promoviranje vzajemnega zaupanja, stopnjevanje različnosti nacionalnih kontekstov in izboljšanje transparentnosti. Postopki zagotavljanja kakovosti morajo: promovirati kulturno, akademsko in organizacijsko kvaliteto, spoštovati institucionalno avtonomijo, razvijati notranjo kulturo kakovosti, biti stroškovno učinkoviti, vključevati morajo evaluacijo Agencij za zagotavljanje kakovosti, minimizirati morajo birokracijo in se izogniti

preveliki regulaciji. Zato EUA predlaga ustanovitev neodvisnega Komiteja za kvaliteto visokošolskega izobraževanja v Evropi.

Namesto sklepa:

Vlade in drugi deležniki se morajo zavedati prispevka, ki ga univerze lahko naredijo za Evropski raziskovalni prostor in za dolgoročen razvoj Evrope kot družbe znanja, kar je bilo izpostavljeno že na Lizbonskem zasedanju Evropskega sveta. Z združenim delovanjem lahko evropsko visokošolsko izobraževanje izboljša celoten kontinent.

2.2.6 BERLINSKI KOMUNIKE

V trenutni časovni točki, pri uresničevanju bolonjskega procesa, je na evropski ravni zadnji podpisan dokument evropskih ministrov za izobraževanje Berlinski komuniké. Zgodil se je 19. septembra 2003 v Berlinu, kjer so pregledali doseženi napredek ter določili prednostne naloge in nove cilje za prihodnja leta, z namenom, da pospešijo uresničevanje Evropskega visokošolskega prostora.

Ponovno so poudarili, da mora biti povečanje konkurenčnosti uravnoteženo z izboljševanjem socialnih značilnosti, kar naj zmanjša tudi spolne neenakosti. Potrdili so tudi stališče, da je visoko šolstvo javna odgovornost, ter da bodo upoštevali sklepe Evropskega sveta iz Lizbone (2000), ki se zavzemajo za oblikovanje Evrope kot »najbolj konkurenčnega in dinamičnega na znanju temelječega gospodarstva na svetu, sposobnega trajnostne rasti z več in boljšimi delovnimi mesti in z več socialne povezanosti«. Nastajajoči Evropski visokošolski prostor bo v sinergiji z Evropskim raziskovalnim prostorom pridobil ter tako okrepil temelje Evrope znanja. Neposredne prednostne naloge za naslednji dve leti so:

Zagotavljanje kakovosti visokega šolstva

Potrjuje se, da je kakovost v samem jedru vzpostavljanja Evropskega visokošolskega prostora. Poudarjajo, da skladno z načelom institucionalne avtonomije osnovna odgovornost za zagotavljanje kakovosti pripada vsaki posamezni ustanovi, to pa zagotavlja podlago za resnično odgovornost akademskega sistema znotraj nacionalnega ogrodja kakovosti. Zato se strinjajo, da naj nacionalni sistemi za zagotavljanje kakovosti do leta 2005 vsebujejo *opredelitev pristojnosti vpletenih teles/institucij, *evaluacijo programov/ustanov, vključno z

notranjo oceno, zunanjim pregledom, sodelovanjem študentov in objavo rezultatov, *sistem akreditiranja, *mednarodno udeležnost.

Na evropski ravni se ministri obračajo na ENQA preko njenih članic, da v sodelovanju z EUA, EURASHE in ESIB sporazumno razvijejo niz standardov in usmeritev za zagotavljanje kakovosti, da raziščejo poti za vzpostavitev ustreznega sistema kolegialnega pregledovanja za agencije/telesa, ter da o tem leta 2005 spet poročajo ministrom preko Skupine za nadaljevanje procesa.

Struktura stopenj: sprejem sistema z dvema glavnima stopnjama

Ministri spodbujajo države članice k izdelavi ogrodja primerljivih in združljivih kvalifikacij, ki naj prispevajo k opisu kvalifikacij glede na delovno obremenitev, raven, učne izide, sposobnosti in profil. Prav tako se zavzemajo za izdelavo prečnega ogrodja kvalifikacij za EHEA.

Znotraj takšnih ogrodij naj imajo stopnje različno opredeljene izide. Da bi ugodili pestrosti individualnih, akademskih in zaposlitvenih potreb, naj imajo stopnje, dosežene po prvem in drugem ciklu, različne usmeritve in profile. Stopnje, dosežene po prvem ciklu, naj v duhu Lizbonske konvencije o priznavanju dopuščajo dostop do programov drugega cikla. Stopnje, dosežene po drugem ciklu, naj dopuščajo dostop na doktorski študij. Ministri vabijo Skupino za nadaljevanje Procesu, da razišče, ali in kako bi bilo krajše visoko šolstvo lahko navezano na prvi cikel kvalifikacijskega ogrodja za EHEA.

Pospeševanje mobilnosti

Z zadovoljstvom ugotavljajo, da se je od njihovega zadnjega srečanja obseg mobilnosti povečal, predvsem po zaslugi bistvene podpore programov Evropske unije, in se strinjajo, da storijo nujne korake da bi izboljšali kakovost in obseg statističnih podatkov o študentski mobilnosti. Z namenom, da pospešijo študentsko mobilnost, bodo storili nujne korake, s katerimi bi omogočili prenosljivost nacionalnih kreditov in štipendij.

Vzpostavitev kreditnega sistema

Ministri poudarjajo pomembno vlogo, ki jo ima pri olajševanju študentske mobilnosti in mednarodnem kurikularnem razvoju Evropski kreditno transferni sistem. Ugotavljajo, da ECTS vse bolj postaja splošna podlaga za nacionalne kreditne sisteme. Spodbujajo napredek s ciljem, da ECTS postane ne le transferni, ampak tudi akumulacijski sistem, ki bi se dosledno uporabljal v razvoju znotraj nastajajočega EHEA.

Priznavanje stopenj: sprejem sistema lahko prepoznavnih in primerljivih stopenj

Ministri podčrtavajo pomen Lizbonske konvencije o priznavanju, ki naj jo čimprej ratificirajo vse države, ki sodelujejo v bolonjskem procesu, ter prosi ENIC in NARIC mreže skupaj s pristojnimi nacionalnimi oblastmi, da pospešijo izvajanje Konvencije.

Ministri postavljajo za cilj, da naj od leta 2005 dalje vsak študent ob diplomi avtomatično in brez plačila prejme dodatek k diplomi. Izdan naj bo v enem od široko uporabljenih evropskih jezikov.

Visokošolske ustanove in študentje

Ministri pozdravljajo zavezanost visokošolskih ustanov in študentov bolonjskemu procesu in priznavajo, da je prav aktivna udeležba vseh partnerjev v procesu tisto, kar zagotavlja njegov dolgoročen uspeh. Ustanove in študentske organizacije pa tudi pozivajo, da identificirajo poti, po katerih bi povečali dejansko študentsko vključenost v upravljanje visokega šolstva.

Pospeševanje evropske dimenzije v visokem šolstvu

Ministri ugotavljajo, da po njihovem pozivu v Pragi poteka razvoj dodatnih modulov, predmetov in učnih načrtov z evropsko vsebino, usmeritvijo in organizacijo. Ugotavljajo tudi, da so visokošolski zavodi v različnih evropskih državah pričeli s pobudami za združitev njihovih akademskih virov in kulturnih tradicij, da bi pospešili razvoj integriranih študijskih programov in skupnih stopenj na prvi, drugi in tretji ravni. Nadalje poudarjajo, da je pri programih skupnih stopenj potrebno zagotoviti, da znatno obdobje študija poteka v tujini, pa tudi, da se jezikovni različnosti in učenju tujih jezikov posveti ustrezno skrb.

Pospeševanje privlačnosti Evropskega visokošolskega prostora

Ministri soglašajo, da je treba privlačnost in odprtost Evropskega visokošolskega prostora okrepiti. Potrjujejo svojo pripravljenost, da še razvijejo štipendijske programe za študente iz tretjih držav. Ministri spodbujajo sodelovanje z regijami drugih delov sveta, tako da odpirajo seminarje in konference v bolonjskem procesu predstavnikom teh regij.

Vseživljenjsko učenje

Ministri nagovarjajo visokošolske zavode in vse druge, ki jih to zadeva, da povečajo možnosti za vseživljenjsko učenje na visokošolski ravni, vključno s priznavanjem poprejšnjega učenja. Poudarjajo, da mora biti takšna akcija sestavni del visokošolske dejavnosti. Ministri nadalje pozivajo tiste, ki pripravljajo kvalifikacijska ogrodja za Evropski visokošolski prostor, da

vključijo širok niz fleksibilnih učnih poti, priložnosti in tehnik ter da primerno uporabijo ECTS kredite.

Dodatne akcije:

Evropski visokošolski prostor in Evropski raziskovalni prostor – dva stebra na znanju utemeljene družbe

Ministri se zavedajo potrebe po pospeševanju tesnejših vezi med EVP in ERP v Evropi znanja ter pomembnosti raziskovanja kot integralnega dela visokega šolstva, zato smatrajo, da je nujno treba preseči dosedanjo usmeritev na dva glavna visokošolska cikla ter vključiti doktorsko raven kot tretji cikel v bolonjskem procesu. Ministri razumejo, da obstojijo ovire, ki zadržujejo doseganje teh ciljev, in tega ne morejo razrešiti visokošolski zavodi sami. To terja močno, vključno finančno, podporo ter primerne odločitve nacionalnih vlad in evropskih organov. Ministri na koncu izjavljajo, da naj mreže na doktorski ravni dobijo podporo za vzpodbujanje razvoja odličnosti in da postanejo eden izmed razpoznavnih znakov kakovosti EVP.

Nove članice

Kljub nekaterim kritikam hitre širitve (že v sedanjem krogu podpisnic Bolonjske deklaracije so namreč velike razlike v pripravljenosti in sposobnosti za usklajevanje visokošolskih sistemov, ki bi omogočili primerljive kvalifikacije in s tem svobodni pretok diplomantov), so se ministri odločili, da se sprejmejo prošnje za članstvo Albanije, Andore, Bosne in Hercegovine, Svetega sedeža, Rusije, Srbije in Črne gore ter Makedonije in pozdravljajo te države kot nove članice, s čimer se proces razširja na 40 evropskih držav.

Sicer pa se krepijo tudi težje po odpiranju evropskega prostora študentom iz drugih delov sveta. O takšni usmeritvi priča tudi podatek, da so bili med udeleženci Berlinske konference tudi predstavniki držav Južne in Srednje Amerike.

Ministri prosijo Skupino za nadaljevanje Procesu, da koordinira dejavnosti za napredek, kot so nakazane v temah in akcijah, ki jih vsebuje ta Komunique, in da o tem poročajo do naslednjega ministrskega srečanja, ki bo leta 2005 v mestu Bergen na Norveškem. Do takrat so tudi določili rok, ko mora biti v vseh članicah tega procesa vse nared za začetek uresničevanja novega stopenjskega modela študija.

Namesto sklepa:

Koliko pa bo ta vseevropska politična uglasenost, ki je bila prisotna na Berlinski konferenci, zalegla v tisti fazi, ki naj bi bila po splošnem mnenju odločilna – torej v procesu spreminjanja univerz in drugih visokošolskih institucij? Na to vprašanje je s skepticizmom odgovoril rektor Ljubljanske univerze, dr. Jože Mencinger, ko je rekel, da »univerze ne marajo hitrih sprememb.« Dr. Pavle Zgaga, ki je bil generalni poročevalec na berlinski konferenci in velja za velikega zagovornika bolonjskega procesa, pa je na vprašanje, ali meni, da bodo po Berlinu dvomljivci na univerzah lažje sprejeli bolonjske reforme, odgovoril, da »akademiki ne bi bili akademiki, če ne bi dvomili«.

Drugače pa o tem razmišlja najmlajši član slovenske delegacije Klemen Miklavič, predstavnik Študentske organizacije Slovenije, ki je v Berlinu izjavil: »Čeprav študentje razumemo zadržke nekaterih univerz do nekaterih sprememb, ki bodo lahko imele zanje zelo velike posledice, pa ne moremo sprejeti tega, da vodstva univerz svojo odgovornost do prihodnjih generacij skrivajo za avtonomnostjo.«

Dejstvo pa zdaj je, da »univerze kratko malo ne morejo več ustaviti plazu, ki so ga s Magno Charto Universitatum same sprožile. Prav gotovo pa si bodo upravičeno vzele pravico, da bodo v naslednjih letih v bolonjskem procesu ohranile položaj, v katerem ne bodo zgolj pasivne uresničevalke sprememb« (Jasna Kontler-Salamon, Delo 10.10.2003).

3. URESNIČEVANJE NAČEL BOLONJSKE DEKLARACIJE V REPUBLIKI SLOVENIJI

Kot sem že omenila, je bila bolonjska preobrazba prvih nekaj let po podpisu pri nas precej počasna. So se pa priprave na pospešeno uresničevanje bolonjskega procesa začele takoj po berlinski konferenci. Organiziranih je bilo nekaj posvetov, ki so razkrili, da je največ vprašanj in dilem še vedno povezanih s tako imenovano 'bolonjsko formulo', torej z dvostopenjskim študijem, čeprav so strokovnjaki na posvetih poudarjali, da to ni najpomembnejša, kaj šele edina bistvena značilnost bolonjske reforme.

Na spletnih straneh resornega ministrstva so že oktobra lani odprli poseben forum, v pripravo pa so se zelo aktivno vključili tudi študentje – Študentska organizacija Slovenije (v nadaljevanju ŠOS) je sprejela zelo jasna in kritična stališča do uresničevanja bolonjskega procesa v slovenskem visokošolskem prostoru. V njih so se zavzeli predvsem za spodbuditev vseh postopkov, ki naj bi zagotovili nadzor nad kakovostjo študija. Po oceni študentov je med drugim najpomembnejše, da v Sloveniji čimprej ustanovimo neodvisno agencijo za zagotavljanje kakovosti in akreditacijo, v kateri naj bi sodelovali vsi ključni akterji v procesu, tudi študenti, vendar naj ne bi nihče prevladal. Hkrati je za dotičen proces postala zainteresirana tudi širša javnost, predvsem preko medijev, ki so začeli aktivno spremljati dogajanje. V novih razmerah je namreč ta hip jasno predvsem to, da bolonjski procesi postajajo kljub številnim pomislekom evropska stvarnost. Sicer pa začnimo od začetka.

3.1 Zakon o visokem šolstvu

Slovensko visoko šolstvo je bilo nazadnje temeljito prenovljeno sredi devetdesetih let, po uveljavitvi Zakona o visokem šolstvu (Uradni list RS, št. 67/93) decembra 1993. Temeljna načela iz zakona so bila: avtonomija univerz in drugih visokošolskih zavodov, javnost in odgovornost njihovega delovanja, deregulacija v povezavi z načeli avtonomije, pravica do izbire študija pod enakimi pogoji, povezanost raziskovalne in pedagoške dejavnosti, možnost za ustanavljanje javnih in zasebnih visokošolskih zavodov. Ob taki zakonski osnovi naj bi se čim hitreje uresničevali naslednji cilji:

- vzpostavitev sodobnega, evropsko primerljivega in skladnega visokošolskega sistema, v katerem bo mogoče uveljavljati mednarodne standarde ter dvosmerni pretok študentov, visokošolskih učiteljev in vrhunskega znanja,
- možnost za oblikovanje dinamičnega sistema, ki bo vzpodbujal kakovost,

- širitev dostopa do visokega šolstva za redni in izredni študij,
- večanje števila študentov in diplomantov,
- prenova podiplomskega študija,
- sistemsko povezano raziskovalno in pedagoško delo,
- čim tesnejše sodelovanje visokega šolstva in gospodarstva, lokalnih skupnosti in javnosti.

Prvič je bilo v Sloveniji oblikovano t.i. akreditacijsko telo – Svet za visoko šolstvo RS, ki je začelo delovati leta 1994. Prek njegovih meril za ocenjevanje študijskih programov in visokošolskih zavodov so bili vzpostavljeni temeljni študijski, raziskovalni in strokovni standardi.

Spremenila se je tudi struktura študija. Opuščeni so bili nekdanji dveletni študijski programi, v visokošolskem študiju pa vpeljana dva tipa programov: univerzitetni in visokošolski strokovni. V zvezi s podiplomskimi študijskimi programi (specialistični, magistrski, doktorski), je bila v zakon prvič vpisana določba, po kateri si je doktorat znanosti mogoče pridobiti po enovitem 4-letnem programu. Tako magisterij kot vmesna stopnica na poti do doktorata znanosti ni več obvezen. Opisana visokošolska študijska struktura je bila leta 1998 dopolnjena z Zakonom o strokovnih in znanstvenih naslovih (Uradni list RS, št. 47/98), v naslednjem letu pa so bili objavljeni sezname vseh strokovnih in znanstvenih naslovov, tudi uskladitve s tistimi, pridobljenimi po prejšnjih predpisih. Terciarno izobraževanje je bilo po sprejetju Zakona o poklicnem in strokovnem izobraževanju leta 1996 (Uradni list RS št. 12/96) zaokroženo še z uvedbo dveletnih višjih strokovnih šol.

Slovenija je bila dejavna tudi v mednarodnem prostoru. Leta 1997 je bila gostiteljica zaključne konference TEMPUS¹, to je programa, v katerem je tudi sama zelo uspešno sodelovala, sodelovala je pri nastajanju Lizbonske konvencije in jo aprila 1997 skupaj z drugimi članicami podpisala ter jo že poleti 1999 ratificirala. Leta 1999 se je včlanila v program EU Socrates - Erasmus², bila pa je tudi med ustanovitvenimi članicami (1994) podobnega srednjeevropskega programa CEEPUS.

Hkrati s postopnim uresničevanjem naštetih ciljev so bili obravnavani številni problemi, delno

¹ Program TEMPUS, ki ga je ustanovila Evropska unija maja 1990, namenjen pomoči pri razvoju in prenovi visokega šolstva v državah srednje in vzhodne Evrope, se je za Slovenijo kot prejemnico pomoči uradno zaključil v letu 1999.

² Namen SOCRATES/ Erasmus programa je izboljšati kvaliteto in 'evropsko dimenzijo' visokošolskega izobraževanja v sodelujočih državah. To naj bi bilo doseženo skozi različne aktivnosti.

povezanimi s tranzicijskimi gibanji v državi, delno s povezovalnimi gibanji v Evropi, pa tudi za posamezno univerzo značilni problemi. Navedeno je vplivalo na odločitev o spremembah v predpisih o visokem šolstvu. Podpis deklaracije o EVP (Evropskem visokošolskem prostoru) v Bologni tako za Slovenijo ni pomenil začetka razprav o razvojnih usmeritvah visokega šolstva, je pa pomembno pripomogel k odločitvam, sprejetim po tem datumu.

3.2 Spremembe in dopolnitve Zakona o visokem šolstvu

Prvotni predlog za spremembo Zakona o visokem šolstvu: ZviS-A (Uradni list RS, št. 99/99) je vseboval predvsem določbe o novi ureditvi organov univerz oziroma visokošolskih zavodov, še zlasti so bili pomembni predlogi o ponovni uvedbi študentskih predstavnikov v akademske organe oziroma o enakopravni zastopanosti tudi mlajših visokošolskih učiteljev v njih. Vlada RS je te spremembe podprla, predlagala pa je, da se v zakon vnesejo še določbe o nekaterih drugih vprašanjih. Zakonska novela je začela veljati 1.1.2000.

1. Spremenjena ureditev organov visokošolskih zavodov:

Z novo ureditvijo naj bi preprečili zaprtost v sistemu avtonomnega akademskega odločanja in omogočili vsem visokošolskim učiteljem in sodelavcem, prek posameznih predstavnikov pa tudi drugim zaposlenim ter študentom, da sodelujejo pri iskanju optimalnih strokovnih rešitev in pri odločanju na visokošolskih zavodih. Tako je bil kot nov organ na vseh članicah univerze ter na samostojnih visokošolskih zavodih določen tudi akademski zbor. Sestavljajo ga vsi visokošolski učitelji, znanstveni delavci in visokošolski sodelavci. Pri njegovem delu sodelujejo tudi predstavniki študentov, tako, da je njihovo število najmanj ena petina članov akademskega zbora. Njegove bistvene pristojnosti pa so volitve senata ter predlaganje kandidatov za dekana. Zakon je spremenil določbe o sestavi senatov univerz in njenih članic oz. samostojnih visokošolskih zavodov, tako da ga sestavljajo visokošolski učitelji z različnimi nazivi in ne le redni profesorji, kot je bilo določeno z zakonom iz leta 1993. V senatih univerz in senatih članic morajo biti enakopravno zastopane vse znanstvene in umetniške discipline ter strokovna področja. Prejšnjo ureditev senata univerz, ki so ga sestavljali samo redni profesorji, je razveljavilo že Ustavno sodišče v odločbi iz leta 1998 (Uradni list RS, št. 35/1998). Tam je bilo dodano tudi določilo, po katerem so člani obeh senatov univerze tudi predstavniki študentskega sveta univerze oz. njegove članice.

2. Avtonomija univerze:

Ustavno sodišče RS je leta 1998 odločilo tudi, da je zakon »v neskladju z ustavo, kolikor določa, da so avtonomne tudi članice univerze«. Sprejeto je bilo dopolnilo, ki univerzo opredeljuje kot avtonomni, znanstvenoraziskovalni, umetniški in izobraževalni visokošolski zavod s posebnim položajem, zakonsko določilo o avtonomiji visokošolskih zavodov (6. člen) pa je bilo dopolnjeno tako, da se nesporno nanaša le na univerzo in samostojne visokošolske zavode, ki jih ustanovi RS.

3. Sprememba sistema financiranja:

Državni zbor je nove zakonske določbe glede sistema financiranja visokega šolstva potrdil leta 2000. Največji del sredstev, ki jih bosta univerzi dobivali kot integralno vsoto, bodo sredstva za študijsko dejavnost. Ta se bodo po novem določila ob upoštevanju študijskega področja, števila vpisanih študentov v študijskem letu in števila diplomantov v preteklem koledarskem letu. Poleg tega zakon definira še drugi del sredstev, ki bo namenjen občudijski dejavnosti študentov, investicijam in vzdrževanju ter financiranju razvojnih nalog, med njimi še zlasti spodbujanju kakovosti študija, pomlajevanju strukture visokošolskih učiteljev, znanstvenih delavcev in visokošolskih sodelavcev, nalogam, pomembnim za razvoj visokega šolstva, ter nalogam s področja mednarodnega sodelovanja.

Sem spada še določilo o prenosu premoženja v last univerz. Po ZViS je RS univerzam, ki jih je sama ustanovila, dala premoženje v upravljanje, z novelo pa v njihovo last. Le razpolagalna pravica (odsvojitve ali obremenitev premoženja) je še vedno povezana z ustanoviteljevim soglasjem.

4. Upoštevanje poklicne mature pri določbah o vpisu v univerzitetne študijske programe:

Zvis iz leta 1993 je omogočal vpis v univerzitetne študijske programe le tistim, ki so opravili maturo, po novem pa se tem kandidatom lahko pridruži tudi, kdor opravi poklicno maturo (prvič opredeljeno v Zakonu o poklicnem in strokovnem izobraževanju, 1996), po ustreznem programu za pridobitev srednje strokovne izobrazbe z istega strokovnega področja ter izpit iz enega od maturitetnih predmetov. Določba je začela veljati za generacijo, ki je štiriletni srednješolski program za pridobitev srednje strokovne izobrazbe končala v šolskem letu 2001/2002, torej za vpis v študijskem letu 2002/2003.

5. Uskladitev z zakonodajo Evropske unije

V zakon je bilo vnešeno določilo, po katerem bodo imeli državljani članic Evropske unije z dnem, ko bo Slovenija postala polnopravna članica EU, pravico do izobraževanja na visokošolskih zavodih v RS pod enakimi pogoji kot državljani RS. Tako kot slovenskim

državljanom tudi njim šolnine ne bo mogoče predpisati v okviru dodiplomskih študijskih programov z javno veljavnostjo, ki se izvajajo kot javna služba.

Lizbonsko konvencijo je Državni zbor RS ratificiral poleti leta 1999, zato je bilo mogoče že v noveli zakona upoštevati nekatere v njej zapisane določbe. Kot sestavni del diplome je bila tako z novelo uvedena priloga k diplomu. Sestavine obrazca je spomladi leta 2000 določil minister, pristojen za visoko šolstvo, na predlog Sveta za visoko šolstvo RS.

6. Dopolnitve zakonskih določil o zagotavljanju kakovosti

Evalvacijski program, Komisijo za kakovost visokega šolstva, je Slovenija sicer dobila že 1996. leta, z novelo pa ji je bilo naloženo, da si o svojih ugotovitvah pridobiva tudi mnenje študentov. Poleg tega je bilo ugotovljeno, da določba o preverjanju izpolnjevanja pogojev za začetek dela visokošolskih zavodov ni zadostna. Pokazalo se je namreč, da visokošolski zavodi svojo dejavnost pogosto širijo, kar je odpiralo vprašanja zlasti o zagotavljanju kakovosti. Zato je bilo na novo odločeno, da se v akreditacijskem postopku »izpolnjevanje pogojev za opravljanje dejavnosti preverja najmanj vsakih sedem let«.

Eden od dokumentov, ki je za slovensko šolstvo zelo pomemben, je Nacionalni program visokega šolstva. Le-ta je za razliko od vseh ostalih ravni, s katerimi upravlja naša država, drugačen zato, ker ima naše visoko šolstvo visoko stopnjo avtonomije. To tudi pomeni, da je zanj še neprimerno bolj pomemben tak strateški dogovor na nacionalni ravni, ki je nujno tudi kompromis med različnimi interesi.

Kljub njegovi pomembnosti za opredelitev strategije razvoja visokega šolstva, smo nanj čakali dobrih osem let, saj je bil njegov sprejem zapisan že v Zakonu o visokem šolstvu. Vsaj del te zamude je mogoče pripisati težnji resornega ministrstva, da bi bil nacionalni program usklajen s strategijo skupnega evropskega visokošolskega prostora oziroma z bolonjskim procesom.

3.3 NACIONALNI PROGRAM VISOKEGA ŠOLSTVA RS (NPVS)

Strokovna izhodišča za Nacionalni program visokega šolstva RS je pripravil Svet za visoko šolstvo v sodelovanju s Svetom za znanost in tehnologijo, pa tudi z visokošolskimi zavodi, študenti in drugimi zainteresiranimi institucijami. Tako je Državni zbor RS na seji dne 26.2.2002 sprejel Nacionalni program visokega šolstva RS, ki je bil objavljen v Uradnem listu št. 20, 8. marca 2002.

1. Cilji visokega šolstva: Temeljni cilj razvoja visokega šolstva v RS je omogočiti čim večjemu deležu prebivalstva pridobitev kakovostne dodiplomske ter podiplomske izobrazbe. Ta je bistven dejavnik ekonomskega, socialnega in kulturnega razvoja ter razvijanja nacionalne identitete in slovenskega jezika kot njenega integralnega dela. Pridobivanje takšne izobrazbe je mogoče le na podlagi znanstvenega, umetniškega in strokovnega delovanja univerz in samostojnih visokošolskih zavodov, odprtih v regijo in svet. Izhodišča za podrobnejše opredeljevanje ciljev visokega šolstva so usmeritve in strategije Republike Slovenije, zato je te cilje treba primerjati in uskladiti tudi z drugimi nacionalnimi programi in strategijami. Nekateri poglobljeni strateški cilji visokega šolstva v naslednjih letih so:

- a) Povečati delež zaposlenega prebivalstva z višjo, visoko oziroma podiplomsko izobrazbo na 25% leta 2005
- b) Povečati delež prebivalstva, zlasti mladih generacij, v terciarnem izobraževanju, tako da bomo imeli v tem desetletju v RS okrog 35 študentov na 1000 prebivalcev in da se bo v različne oblike terciarnega izobraževanja vpisalo 50% vsakokratne generacije.
- c) Povečati število vpisnih mest v celotnem terciarnem izobraževanju in postopno odpravljati omejitev vpisa pri večini študijskih programov; postopno sofinancirati izredni študij, pri tem pa šolnine ni mogoče predpisati za redni študij po dodiplomskih študijskih programih.
- d) Zagotoviti razmere za uspešno delovanje integrirane, avtonomne in do slovenske družbe odgovorne univerze, pa tudi samostojnih visokošolskih zavodov, ter njihov nadaljnji razvoj ter omogočiti nastanek decentralizirane mreže visokega šolstva.
- e) Izboljšati uspešnost in učinkovitost dodiplomskega in podiplomskega študija, tako z ustreznimi vlaganji v osebje, opremo in prostor visokošolskih zavodov, kot s posodobitvijo delovanja (integriranost raziskovalnega in pedagoškega dela, izboljševanje učiteljskih pedagoških sposobnosti, vsebinske novosti, uvedba kreditnega sistema, študij na daljavo ipd.) in s sistemskim (samo)preverjanjem kakovosti študijskega dela na visokošolskih zavodih, pri katerem enakopravno sodelujejo tudi študentje.
- f) Spodbujati sodelovanje med univerzami in visokošolskimi zavodi ter med gospodarstvom in neposrednim okoljem; spodbujati financiranje dejavnosti visokega šolstva iz več virov, tudi neproračunskih.

- g) Izboljšati uspešnost in učinkovitost študija z vlaganji v različne oblike univerzitetnega športa.
- h) Izboljšati in posodobiti štipendiranje ter študentski standard, še zlasti zmogljivosti študentskih domov.
- i) Spodbujati mednarodno sodelovanje visokošolskih zavodov, še zlasti v specializiranih projektih Evropske unije (npr. Socrates-Erasmus) in regionalnih programih (npr. CEEPUS) ter pri nastajanju evropskega visokošolskega prostora.

2. Dejavnosti, potrebne za razvoj in učinkovito delo v visokem šolstvu: Razvoj, učinkovito delovanje in uresničevanje ciljev visokega šolstva zagotavljajo tudi nekatere specifične dejavnosti, kot so:

- a) Za nadaljnji razvoj visokega šolstva je bistvenega pomena ugotavljanje, spremljanje in zagotavljanje kakovosti izobraževalnega, znanstvenoraziskovalnega, umetniškega in drugega strokovnega dela. V naših razmerah je mogoče zagotoviti visoko kakovost le ob tesnem sodelovanju visokošolskih, raziskovalnih in drugih zavodov, pa tudi gospodarskih družb, kar mora postati eden izmed osrednjih ciljev naslednjega obdobja.
- b) Razvoj visokošolskega izobraževanja, zlasti doseganje bolj uravnoteženega vpisa med različnimi študijskimi področji, mora ob študijskem svetovanju spremljati aktivna štipendijska politika. Na nacionalni ravni je bil ustanovljen javni sklad za štipendiranje »Ad futura¹«, predvsem za podeljevanje študijskih pomoči slovenskim državljanom za študij na priznanih tujih univerzah in tujim študentom na visokošolskih in raziskovalnih zavodih v RS.
- c) Poleg izboljševanja prostorskih razmer visokošolskih zavodov so nujno potrebne tudi razširitve zmogljivosti študentskih domov, tako da bi leta 2005 tretjina vseh rednih študentov bivala v njih.
- d) Vključevanje v mednarodno sodelovanje in v mednarodno delitev dela v visokem šolstvu postaja v sodobnih globalizacijskih procesih neizogibno, pri manjših visokošolskih sistemih pa spodbudno vpliva tudi na splošno kakovost njihovega delovanja in inovativnost, ki jo v večjih sistemih zagotavlja že razvejenost

¹ Znanstveno izobraževalno fundacijo Ad futura je Vlada RS ustanovila leta 2001 z namenom, da zagotovi pogoje za mednarodno mobilnost študentov in raziskovalcev in s tem pospeši razvoj intelektualnega kapitala.

domačih institucij. Zato je treba v naslednjem obdobju zagotoviti pogoje, v katerih bosta univerzi lahko dokazovali konkurenčnost v mednarodnem prostoru, pri čemer je posebej pomembno doseganje t.i. akademske kritične mase na domačih visokošolskih zavodih. V primerjanju s tujino si je treba prizadevati zlasti za kakovost raziskovalnega in izobraževalnega dela v visokem šolstvu. To pa lahko bistveno izboljšajo izmenjave študentov in profesorjev, skupno oblikovanje in izvajanje študijskih programov ter vključevanje v sisteme preverjanja kakovosti.

3. Načela za financiranje visokošolskih zavodov: Da bi zagotovili učinkovito in racionalno uporabo sredstev, zlasti pa skrajšali trajanje študija, povečali prehodnost med letniki in pospešili končanje študija, se pri odločanju o financiranju iz javnih sredstev upoštevajo naslednja načela in merila:
- a) Iz javnih sredstev se visokošolski zavodi lahko financirajo le za študijske programe, h katerim skladno z zakonom Svet za visoko šolstvo RS oblikuje pozitivno mnenje ali soglasje.
 - b) Načelo izbire: visokošolski zavodi študentom omogočajo čim večjo izbiro ne le vsebinsko raznovrstnih programov in programov različnega trajanja, temveč tudi izbiro izvajalcev.
 - c) Načelo vseživljenjskosti: ker vsega znanja ni mogoče posredovati med dodiplomskim študijem, se dodiplomski študijski programi dopolnjujejo s študijskimi programi za izpopolnjevanje ter s podiplomskimi specialističnimi in magistrskimi študijskimi programi.
 - d) Načelo mednarodne primerljivosti: treba je upoštevati tudi možnost izvajanja določenega programa v sodelovanju z mednarodno visokošolsko mrežo.
 - e) Vpisna mesta za dodiplomski študij: Vlada RS se s posamezno univerzo oziroma visokošolskim zavodom za vsako študijsko leto dogovori in da soglasje k številu prostih vpisnih mest za prvi letnik dodiplomskega študija. Visokošolski zavod lahko po merilih za prehode dovoli vpis v višje letnike drugim študentom, vendar se financiranje opredeli največ do števila, ki je bilo za posamezno generacijo na tem visokošolskem zavodu določeno z razpisom za vpis v prvi letnik. Visokošolski

zavod mora vsem študentom izrednega študija, ki izpolnijo pogoje za vpis v drugi ali katerikoli naslednji letnik, na njihovo pisno prošnjo dovoliti vpis v redni študij, vendar največ do števila, ki je bilo za vpisno generacijo določeno z razpisom za vpis v prvi letnik. Podlaga za financiranje dodiplomskega študija v nacionalnem programu je število vseh vpisanih študentov na univerzi oziroma visokošolskem zavodu in ne število študijskih programov. Izvajanje posameznih študijskih programov urejajo univerze oziroma samostojni visokošolski zavodi z ustreznim organiziranjem študija (kreditni sistem, interdisciplinarne povezave).

4. Okvirni obseg sredstev za izvedbo nacionalnega programa: Na podlagi postavljenih ciljev visokega šolstva bo treba še povečevati število visokošolskih učiteljev in sodelavcev, ne le zaradi povečevanja števila študentov, temveč tudi zaradi nujnega spodbujanja drugih, doslej podcenjenih dejavnosti v visokem šolstvu (temeljno raziskovalno delo, podiplomski študij, izredni študij, študij na daljavo, študijski programi za izpopolnjevanje itd.). Vlaganja v študijsko in raziskovalno opremo so nujna že zaradi zastarelosti, poleg tega pa je treba opremo prilagoditi novim zahtevam dela in povezovanju s tujino, kar lahko občutno racionalizira delovanje visokošolskih zavodov. Izhodišče za opredeljevanje razvojnih ciljev je bila analiza našega položaja (glej strokovna izhodišča za Nacionalni program visokega šolstva v RS, 1997) v mednarodnih primerjavah.
- a) Da bi dosegli postavljene cilje, mora Slovenija, v primerjavi z drugimi razvitimi državami, iz javnih sredstev v prihodnjih letih namenjati za terciarno izobraževanje najmanj 1,4% BDP (zdaj dosega 1,2%), kar je povprečje v državah OECD. Glede na predvideno večanje števila študentov, ki so kalkulatívna osnova za izračun potrebnih sredstev, je potrebna 5% realna rast sredstev letno.
- b) Obseg sredstev za izvedbo študijske dejavnosti se določi ob upoštevanju števila študentov in diplomantov na posameznem študijskem področju (to je za več študijskih programov z istega disciplinarnega področja). Tako se posredno uveljavljajo nekateri elementi t.i. »vaucher¹« sistema. Ta sredstva si pridobijo univerze oziroma samostojni visokošolski zavodi v kosu - načelo integralnega financiranja, »lump sum funding« - to pomeni, da univerza dobi denar in ga

¹ Vaucher sistem: mehanizem posredne dodelitve sredstev izobraževalnim ustanovam prek šolajočih se. Pomeni državno financiranje izobraževalnih ustanov prek potrošnikov s ciljem okrepiti vpliv potrošnika na kakovost storitev in odpraviti brezplačno izobraževanje.

razdeli med svoje članice glede na število študentov, število diplomantov ter zahtevnost študija, za izvajanje temeljne študijske dejavnosti. Ob tem se posebej, iz proračuna, zagotavljajo sredstva za razvojne naloge, sredstva za temeljno raziskovalno dejavnost, za investicije in za socialne transfere (štipendije, subvencioniranje prehrane, študentski domovi ipd).

TABELA 3.1: Prebivalstvo, staro 15 let ali več, po izobrazbi in starostnih skupinah.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Starostne skupine (leta)	Medseb. deleži skupin	brez oz. nepop. osnovna	osnovna	Srednja izobrazba			Terciarna izobrazba		
				skupaj	nižja in srednja poklicna	strok. in splošna	višja	visoka	podipl.
<i>SKUPAJ</i>	<i>100</i>	<i>6,9</i>	<i>26,1</i>	<i>54,1</i>	<i>27,2</i>	<i>26,9</i>	<i>5,1</i>	<i>6,9</i>	<i>1,0</i>
15-19	7,8	1,4	80,5	18,1	8,9	9,1	0,0	0,0	–
20-24	8,9	1,1	9,6	86,4	27,0	59,5	0,7	2,0	0,0
25-29	8,7	1,3	10,7	68,0	30,0	38,0	4,6	14,6	0,8
30-34	8,5	1,4	15,6	62,1	30,6	31,5	6,3	12,9	1,6
35-39	9,2	1,6	15,3	64,8	33,0	31,8	7,2	9,4	1,6
40-44	9,1	3,2	18,7	60,2	32,6	27,6	7,6	8,8	1,5
45-49	9,5	5,4	22,8	56,5	32,4	24,1	6,6	7,6	1,2
50-54	8,3	6,7	23,6	54,0	29,7	24,3	7,2	7,1	1,4
55-59	6,3	8,9	23,4	52,9	30,2	22,7	7,4	6,1	1,2
60-64	6,2	13,4	28,0	46,5	28,0	18,5	5,6	5,4	1,0
65 +	17,4	35,0	35,6	35,7	21,0	14,7	3,8	3,6	0,7

Vir: Statistični urad RS, Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj, 2002.

Interpretacija tabele:

Med prebivalstvom s podiplomsko stopnjo (le 1% vseh) sta najbolj zastopani starostni skupini med 30 in 39 let, blizu pa sta jima tudi tisti med 40 in 44 letom ter med 50 in 54 letom. Visoko izobraženih je največ v starostni skupini med 25 in 34 let, kar znova govori o trendih v visokem šolstvu v zadnjem desetletju. Višje izobraženih je največ v relativno široki starostni skupini med 35 in 59 let, kar govori o prejšnjih desetletjih, v katerih je bil višješolski študij glede na visokošolski prevladujoč.

TABELA 3.2: Delež javnih izdatkov za izobraževanje oziroma za znanost v odstotku od bruto domačega proizvoda (v mio SIT) v letih 1995-2004.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Leto	Izdatki za izobraževanje				Izdatki za znanost	
	<i>Javni izdatki v mio SIT</i>	<i>v % od BDP</i>	<i>Izdatki drž. proračuna v mio SIT</i>	<i>v % od BDP</i>	<i>Javni izdatki v mio SIT</i>	<i>v % od BDP</i>
1995	120.503	5,14	95.496	4,30	14.317	0,61
1996	141.177	5,23	115.199	4,51	14.870	0,55
1997	165.270	5,39	141.512	4,87	17.990	0,59
1998	181.818	5,31	153.067	4,70	20.308	0,59
1999	202.231	5,27	170.030	4,67	22.674	0,59
2000	225.007	5,33	189.515	4,70	18.978	0,45
2001	260.626	5,50	218.175	4,78	29.145	0,61
2002	279.255	5,47	244.720	4,85	31.104	0,59
2003	314.822	5,55	265.351	4,81	35.509	0,62
2004	342.227	5,39	288.321	4,81	44.166	0,72

Vir: Analiza gibanj v strukturi študentov in diplomantov terciarnega izobraževanja (1981-2004). Center za študije edukacijskih politik. Ljubljana, 2004.

Interpretacija tabele:

V stolpcu 2 so prikazani izdatki državnega in občinskih proračunov za izobraževanje (javni izdatki), v stolpcu 4 pa samo izdatki državnega proračuna. Podatki so zbrani na podlagi programsko-funkcionalne klasifikacije javnih izdatkov in jih Ministrstvo za finance sporoča tudi Mednarodnemu denarnemu skladu. V stolpcu 6 so navedeni javni izdatki za znanost in tehnološki razvoj, ki so v glavnini financirani iz državnega proračuna.

TABELA 3.3: Javna sredstva za izobraževanje v nekaterih državah OECD, 1995-2000.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
Država	1995	1998	Prim/Sek	Terc	2000	Prim/Sek	Terc
Danska	7,4	8,3	4,9	2,2	8,4	4,8	2,5
Švedska	7,2	8,0	5,3	2,1	7,4	4,9	2,0
Norveška	9,0	7,7	4,6	2,0	6,7	3,9	1,7
Finska	7,0	6,2	3,8	2,0	6,0	3,6	2,0
Francija	6,0	6,0	4,2	1,0	5,8	4,1	1,0
Avstrija	6,2	6,3	4,0	1,6	5,8	3,8	1,4
OECD	5,4	5,3	3,6	1,3	5,2	3,5	1,2
Madžarska	5,4	4,6	2,9	0,9	4,9	3,1	1,0
Nemčija	4,6	4,6	3,0	1,1	4,5	3,0	1,1
Irski	5,1	4,5	3,3	1,1	4,4	3,0	1,3
Češka	4,9	4,3	2,9	0,8	4,4	3,0	0,8
Slovenija	(5,14)	(5,31)	(4,1)	(1,13)	(5,33)	(4,1)	(1,1)

Vir: Analiza gibanj v strukturi študentov in diplomantov terciarnega izobraževanja (1981-2004). Center za študije edukacijskih politik. Ljubljana, 2004.

Interpretacija/opomba tabele:

V tabeli navajamo podatke o javnih izdatkih na vseh stopnjah izobraževanja skupaj za leta 1995, 1998 in 2000, za leti 1998 in 2000 pa še posebej podatke o javnih izdatkih za primarno, sekundarno oziroma za terciarno izobraževanje. Vključene so nekatere države OECD, posebej pa je dodan tudi podatek o povprečju za OECD. Na koncu je v posebni koloni dodana Slovenija. Treba je poudariti, da ne gre za isto metodologijo in da so vrednosti ocenjene. Slovenija v javnih izdatkih za primarno in sekundarno izobraževanje še dosega skupino držav nad povprečjem OECD, pri izdatkih za terciarno izobraževanje pa je še nekoliko pod tem povprečjem.

Zaključna misel: Posebej pohvalno je prizadevanje za izboljšanje izobrazbene strukture prebivalstva. Če bo Slovenija takšno hitrost ohranila, je na dobri poti v družbo znanja, učečo se družbo, ki temelji na vseživljenjskem izobraževanju. Interes mladih za izobraževanje je velik, v zadnjem desetletju se je število študentov potrojilo, v terciarno izobraževanje je vključena že polovica devetnajstletnikov. A še vedno zaostajamo po deležu tistih, z več kot srednjo šolo, zato bo v prihodnosti treba zmanjšati osip študentov in dijakov, povečati kakovost po celotni navpičnici in izboljšati izobrazbo starejše generacije. V današnji družbi lahko problem postanejo tisti, ki mislijo, da so po končanem študiju enkrat za vselej zaključili izobraževanje. Vseživljenjsko izobraževanje bo v prihodnje postalo odločilno za preživetje.

3.4 ŠTUDENTSKA ORGANIZACIJA SLOVENIJE

3.4.1 Predstavitev

Študentska organizacija Slovenije (ŠOS) je stanovska organizacija vseh slovenskih študentov in se kot taka zavzema za uresničevanje interesov študentov slovenskih fakultet, akademij, visokih in višjih strokovnih šol ter visokošolskih zavodov v tujini. Ustanovljena je bila že leta 1994, aktivneje pa je začela delovati po sprejetju nove Študentske ustave novembra 2002. V skladu s tem aktom se v ŠOS združujejo študentske organizacije univerz, samostojnih visokošolskih zavodov in višjih strokovnih šol, študentske organizacije lokalnih skupnosti ter interesne oblike povezovanja študentov. Trenutno ŠOS tako vključuje Študentsko organizacijo Univerze v Ljubljani, Študentsko organizacijo Univerze v Mariboru, Študentsko organizacijo Univerze na Primorskem in Svet študentskih klubov.

ŠOS si kot krovna organizacija slovenskih študentov prizadeva vplivati na izboljšanje študijskih razmer, socialnega položaja študentov in razvoj interesnih dejavnosti ter v tem okviru aktivno sodeluje pri oblikovanju nacionalne politike in programov s tega področja, aktivna pa je tudi na področju mednarodnega sodelovanja. V okviru predsedstva ŠOS tako deluje več odborov, ki skrbijo za strokovno in celovito delovanje na posameznem področju: odbor za mednarodno sodelovanje, odbor za socialo in zdravstvo, odbor za visokošolsko problematiko ter odbor za obštudijske in interesne dejavnosti.

3.4.2 Stališče Študentske organizacije Slovenije do reforme visokega šolstva

ŠOS je pri reformi visokega šolstva v Sloveniji v zadnjih letih zelo aktivna. Dejstvo je, da bi bila situacija na visokošolskem področju brez njenega delovanja, pobud in zagnanosti precej drugačna. Tako je januarja letošnjega leta začela obširno nacionalno akcijo osveščanja študentov o reformi, ki v bližnji prihodnosti čaka slovensko šolstvo, in sicer s plakati, zloženkami, spletno stranjo (<http://www.reformazdaj.org>), predavanji ter okroglimi mizami.

ŠOS ima tudi glede vsakega načela bolonjskega procesa, ki vpliva na reformo visokega šolstva v RS izoblikovano svoje *stališče*, za katere meni, da se jih mora Vlada RS držati pri sprejemanju novega zakona o visokem šolstvu.

- ❖ Kakovost visokega šolstva: ŠOS meni, da Slovenija glede na ostale primerljive evropske države na tem področju močno zaostaja, sedanji sistem zagotavljanja

kakovosti in priznavanja študijev pa je neustrezen in neučinkovit. Celotna kakovost visokošolskega procesa temelji na štirih glavnih stebrih – samoevalvacija, zunanja evalvacija, akreditacija in izboljšave glede na ugotovljeno stanje. Slovenija je z drugimi evropskimi državami primerljiva le pri samoevalvacijskih postopkih.

V Evropi za priznavanje študijskih programov in ocenjevanje kakovosti skrbi eno samo telo, v Sloveniji pa je uveljavljen neučinkovit »dvtirni« sistem. Za to področje namreč skrbita dve instituciji: Svet za visoko šolstvo RS (SVŠ), ki je bil ustanovljen leta 1994 in je vladni organ. Le-ta izvaja akreditacijo glede na sprejete normative in standarde, ne izvaja pa tudi spremljanja in zagotavljanja kakovosti visokošolskega procesa. To delo od leta 1996 opravlja Nacionalna komisija za kvaliteto visokega šolstva, ki je bila ustanovljena na pobudo slovenske rektorske konference (in po mnenju ŠOS le pregleduje samoevalvacijska poročila). Tako imamo na eni strani vladni organ, za akreditiranje študijskih programov, na drugi strani pa univerzitetni organ slovenskih univerz za kakovost, ki ne zadostujeta merilom evropskega visokošolskega prostora.

ŠOS je zato pristojne državne organe že večkrat pozvala k vzpostavitvi neodvisne nacionalne agencije za kakovost v duhu bolonjskega procesa, ki lahko edina zagotavlja objektivne, transparentne in mednarodno primerljive ocene kakovosti študijev. Agencija bi združevala nalogo spremljanja in zagotavljanja kakovosti visokošolskega procesa in akreditacije študijskih programov. V ta namen je ŠOS izdelala tudi poglobljen predlog ustanovitve takšne agencije in ga poslala Ministrstvu za šolstvo, znanost in šport ter ostalim pristojnim organom (glej »Elaborat k vzpostavitvi Neodvisne nacionalne agencije za spremljanje in zagotavljanje kakovosti visokošolskega procesa v RS«, ŠOU v Ljubljani, november 2003).

Sicer pa tudi nekateri drugi strokovnjaki slovenskega visokošolskega prostora poudarjajo ustanovitev ustreznega tovrstnega organa v RS. Med njimi tudi dr. Bogomir Mihevc, ki pravi, da glede na rešitve, ki se oblikujejo v bolonjskem procesu, »v Sloveniji manjka temeljitejša občasna zunanja evalvacija (tudi z ocenjevalci iz tujine) in akreditacija institucij in programov s strani ustreznega organa na nacionalni ravni«. Sicer je pa tudi senat UL podprl priporočilo svoje komisije, da Univerza podpre zamisel nacionalne agencije za kakovost, ki jo je predlagala Nacionalna komisija za kvaliteto visokega šolstva. Menijo namreč, da so članice in univerza že v precejšnji meri usposobljene za situacijo, ki bo nastopila z uvajanjem zunanjega ocenjevanja in akreditacije - posebej tiste, ki so povabile tuje ocenjevalce, npr.

Veterinarska fakulteta, Ekonomska fakulteta. (glej Poročilo o kakovosti UL v letu 2003).

- ❖ Priloga k diplomi: ŠOS si prizadeva za ovrednotenje in zapis tudi neformalno pridobljenih znanj in veščin (študentsko delo, jezikovni in drugi tečajji, aktivnosti v raznih organizacijah...), kar pa v okviru obstoječih obrazcev še ni možno.
- ❖ Kreditni sistem študija: V Sloveniji visokošolske institucije (zlasti Univerza v Ljubljani) zaostajajo pri uvajanju enotnega mednarodno primerljivega sistema kreditnih točk, ki bi temeljil na obremenitvi študenta in ne zgolj na številu predavanih ur. Kar posledično pomeni slabše mednarodno primerljiv študij in manjša stopnja mobilnosti. Zato je potrebno na nacionalni ravni uvesti enoten kreditni sistem, ki bo omogočal prehode znotraj univerze, med domačimi in tujimi univerzami.
- ❖ Šolnine: Čeprav se tudi v Sloveniji pojavljajo mnenja, da bi študentovo plačilo študija vodilo v višjo učinkovitost in hitrejše dokončanje študija, popolna prepustitev visokošolskega izobraževanja trgu pa v višjo konkurenčnost in kakovost izobraževalnih institucij, ŠOS takšno razumevanje šolstva ostro zavrača. Šolstvo je javna dobrina in ne sme postati tržno blago, študent pa ne kupec. ŠOS je prepričana, da potrošniško razumevanje visokega šolstva šibi koncept izobrazbe kot človekove pravice in jo postavlja v vlogo privilegija, s čimer ogroža demokratični razvoj družbe. Trgovanje s šolstvom tudi ovira udeležbo študentov pri napredovanju znanosti, kar je ključnega pomena za razvoj družbe, temelječe na znanju.
- ❖ Transnacionalno izobraževanje (TNI) lahko pomembno dopolnjuje nacionalni visokošolski sistem in v nekaterih primerih celo spodbudi domače visokošolske institucije k napredku. Nikakor pa ne sme prevzemati prevladujoče vloge ali celo vzpostaviti pretirano vzdušje konkurence. Sodelovanje je temeljno vodilo za kakovost visokega šolstva, zato je dobrodošlo povezovanje TNI z domačimi ponudniki visokošolskega izobraževanja (dvojne diplome, skupni programi...). Izobraževalni proces mora biti kar najbolj transparenten, informacije o ponudnikih pa pravočasno dostopne vsem zainteresiranim. Tuji zasebni ponudniki morajo biti obravnavani enako kot domači zasebni ponudniki visokega šolstva, medtem ko morajo javni ponudniki

uživati zaščito pred morebitno škodljivo konkurenco, saj so ti pogosto edini ponudniki tržno nezanimivih programov, prav tako pomembnih za širši družbeni napredek.

- ❖ Struktura diplomskih stopenj: ŠOS zagovarja vzporedni vertikalni strokovno in akademsko naravnane študija. Prva je usmerjena v pripravo študenta na trg dela in reševanje specifičnih strokovnih problemov, medtem ko druga pripravlja študenta za nadaljnji študij in samostojno raziskovanje. Pomembno je, da se v akademski vertikali ohranja visoko stopnja svobode raziskovanja in ustvarjanja, pri strokovni vertikali pa je potrebna tesnejša povezava z gospodarstvom in potrebami trga dela. Ob izpolnjevanju vnaprej določenih pogojev mora biti zagotovljena prehodnost med vertikalama.

ŠOS meni, da mora študent v vsakem ciklu imeti možnost zaključiti študij v vsaj eno leto daljšem obdobju od predvidene dolžine trajanja programa. V primeru vnaprej specificiranih posebnih okoliščin (bolezni, materinstvo, invalidnost...) pa se študentu še dodatno podaljša status študenta.

Izredni študij je oblika študija, ki se izvaja izključno za zaposlene. ŠOS razume sedanjo obliko izrednega študija kot vpeljevanje šolnin, zato ji nasprotuje.

3.4.3 DOGOVOR O SODELOVANJU MED VLADO RS IN ŠOS PRI UREJANJU POLOŽAJA ŠTUDENTOV V RS

Konec februarja letos je z Vlado RS podpisala »Dogovor o sodelovanju med Vlado Republike Slovenije in Študentsko organizacijo Slovenije pri urejanju položaja študentov v RS«. To je temelj ureditve nadaljnjega partnerskega sodelovanja med slovenskimi študenti in Vlado RS, ki bo oblikovano na načelih spoštovanja in medsebojne koordinacije pri urejanju položaja študentov v RS.

V temeljnih določilih tega dokumenta tako obe podpisnici soglašata, da je terciarno izobraževanje nacionalna prioriteta in javno dobro ter se strinjata, da so cilji, opredeljeni z Nacionalnim programom visokega šolstva, skupni cilji obeh. Vlada RS si bo prizadevala za ohranitev tistih segmentov socialne politike, ki vplivajo na položaj študentov ter za dosledno sodelovanje ŠOS pri snovanju državne regulative, ki posega v raven študentskih pravic, njihovega socialnega in ekonomskega položaja.

Vlada RS je v sodelovanju s ŠOS pripravila in Državnemu zboru posredovala v sprejetje Zakon o dodatni koncesijski dajatvi od prejemkov izplačanih za občasna in začasna dela študentov in dijakov (Ur. l. št. 79, 12.8.2003), ki opredeljuje namembnost dodatne koncesijske dajatve za posredovanje začasnih in občasnih del študentov in dijakov v višini 2 odstotnih točk. Tako zbrana finančna sredstva se bodo uporabila namensko, in sicer:

- 1) Sredstva v višini $\frac{1}{2}$ dodatne koncesijske dajatve v obdobju od leta 2003 do vključno 2009 bodo namenjena financiranju izgradnje in prenove študentskih bivalnih zmogljivosti v RS.
- 2) Sredstva v višini $\frac{1}{2}$ dodatne koncesijske dajatve bodo v obdobju od leta 2003 do vključno 2009 namenjena za sofinanciranje razširitve in posodobitve prostorskih pogojev in tehnološke opremljenosti univerz.

Vlada RS je Državnemu zboru RS posredovala v sprejetje tudi Zakon o poroštvu RS za obveznosti Univerze v Ljubljani, Univerze v Mariboru in ŠOS, iz naslova kreditov, najetih za sofinanciranje razširitve in posodobitve prostorskih pogojev in tehnološke opremljenosti ter izgradnjo in prenovo študentskih bivalnih zmogljivosti (Ur l. št. 79, 12.8.2003) in sicer z jamstvom za kredit v višini 3.000.000.000,00 tolarjev (3 milijarde SIT) s pripadajočimi obrestmi in stroški kredita.

Državni zbor je oba zakona iz prejšnjih odstavkov sprejel, podpisnici tega dogovora pa se zavezujeta, da bosta skupaj skrbeli za namensko in transparentno porabo sredstev iz prejšnjih odstavkov.

Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport si bo v okviru svojih pristojnosti, skupaj s Študentsko organizacijo Slovenije, prizadevalo za:

1. ohranitev višjega in visokega šolstva kot javnega dobra, zato v skladu z Nacionalnim programom visokega šolstva ne bo uvajalo šolnin za redni študij ter, v dogovoru s ŠOS, določilo kriterije za predpisovanje vpisnih stroškov na univerzah in samostojnih visokošolskih zavodih;
2. reševanje stanovanjske problematike študentov z uresničitvijo na novo opredeljenega projekta izgradnje in prenove študentskih bivalnih zmogljivosti v Republiki Sloveniji, s katerim bo zagotovilo 3.760 novih študentskih postelj; za dvig subvencije v tekočem

letu za količnik rasti cen življenjskih potrebščin v preteklem letu oziroma, da se bo višina subvencije dolgoročno uredila z odstotkovnim deležem višine povprečne cene stanarine v javnih študentskih domovih.

3. za enakomeren razvoj visokega šolstva, še posebej za razvoj Univerze na Primorskem;
4. tehnološko posodobitev višjih in visokih šol ter univerz, tako da bo do leta 2005 investiralo v nakup 4.500 računalnikov in spremljajoče opreme;
5. postopno uvajanje Evropskega kreditno nabirnega sistema ECTS;
6. priznavanje kvalifikacij v skladu s konvencijo Sveta Evrope in UNESCO o priznavanju kvalifikacij pridobljenih na domačih in tujih visokošolskih institucijah;
7. nadaljnji dvig kakovosti študijskih programov in procesa študija;
8. pospeševanje mobilnosti študentov znotraj in izven izobraževalnega procesa;
9. reševanje prostorske stiske visokega šolstva, univerzitetnega športa in organizacijskih oblik ŠOS;
10. spodbujanje interesnih dejavnosti športa študentov;
11. sodelovanje študentov v procesih približevanja Evropski uniji;
12. razvoj novih višješolskih in visokošolskih središč;
13. spodbujanje razširjenosti invencij in inovacij ter večje vključevanje študentov v znanstveno-raziskovalno delo;
14. uresničitev tudi drugih določil Nacionalnega programa visokega šolstva, ki vplivajo na kvaliteto in učinkovitost višješolskega in visokošolskega izobraževanja v Republiki Sloveniji, kot so mednarodna primerljivost visokošolskega izobraževanja s stalno obliko ocenjevanja profesorjev tudi s strani študentov, večja predmetna izbirnost ter interdisciplinarnost študija, mobilnost profesorjev in študentov, itn.;

ŠOS ostro nasprotuje uvajanju šolnin, tako na prvi kot na drugi stopnji. Menijo, da je visoko šolstvo javna dobrina in javna odgovornost in zato je treba vsakomur, ne glede na njegovo socialno ozadje, zagotoviti možnost za pridobitev kakovostne visokošolske izobrazbe, ki »bo omogočila napredovanje v družbi, spodbudila kritično razmišljanje in oblikovala aktivnega državljana v sodobni demokratični družbi«. Menijo, da reforma visokega šolstva nikakor ne sme postati varčevalni ukrep Vlade RS, namenjen krpanju proračunske luknje.

Zato so tudi aktivno sodelovali pri oblikovanju novele Zakona o visokem šolstvu. Ker je Vlada RS zavrnila njihov amandma k tej noveli, ki se je navezoval na brezplačnost študija tudi na drugi (magistrski) stopnji, ŠOS meni, da Vlada RS tako krši Dogovor o sodelovanju med Vlado RS in ŠOS pri urejanju položaja študentov v RS, podpisanega februarja 2004. V njem se je Vlada namreč zavezala, da za redni študij ne bo uvedla šolnin, v dogovoru pa se tudi strinja, da »je terciarno izobraževanje nacionalna prioriteta in javno dobro...« in da »je (terciarno izobraževanje) predpostavka za oblikovanje družbe, v kateri bo imel vsak posameznik možnost s svojim znanjem, delom in izkušnjami v polni meri uresničevati svoje ustvarjalne potenciale.«

ŠOS je prepričana, da je potrebno politiko financiranja visokega šolstva temeljito premisliti, v zvezi s tem ter prihodnjo vlogo slovenskega visokega šolstva pa spodbuditi javno razpravo. Nujno je čimprej opraviti vse potrebne analize, ki bodo dale jasen odgovor na to, kakšne posledice bi uvedba plačljivega visokošolskega izobraževanja pomenila za slovensko družbo. ŠOS pričakuje, da bo država zagotovila finančna sredstva za financiranje petih let študija ter da se bo visokemu šolstvu namenilo toliko sredstev, kot jih predvideva Nacionalni program visokega šolstva, torej 1,4 odstotka BDP (sedaj se visokemu šolstvu namenja okrog 1,2 odstotka BDP).

Ker Vlada RS ni upoštevala amandmaja ŠOS glede financiranja, so študentje predsedniku Državnega zbora 21.5.2004 predali peticijo s več kot 10.000 podpisi v podporo zagotovitvi obeh stopenj kot brezplačnih.

21.5.2004 je Državni zbor sprejel novelo Zakona o visokem šolstvu. Študentska prizadevanja so bila delno uspešna, saj bo 30% najbolj socialno ogroženih študentov imelo zagotovljeno brezplačno šolanje tudi na drugi stopnji (glej Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o visokem šolstvu, Ur. l. št. 63, 10.6.2004).

3.4.4 Konferenca »Prihodnost financiranja visokega šolstva kot javna odgovornost in javna dobrina«

Sicer pa ŠOS zelo aktivno sodeluje tudi na mednarodnem področju. Med drugim je od 27.4. do 30.4. 2004 v Ljubljani v sodelovanju z mrežama nacionalnih študentskih organizacij JV in SZ Evrope pripravila konferenco z naslovom "Prihodnost financiranja visokega šolstva kot javna odgovornost in javna dobrina«. V skupni politični izjavi, ki so jo omenjene študentske

organizacije naslovile na vlade svojih držav, so te pozvali k iskanju konsenza med različnimi akterji (univerzami, delodajalci, študenti...) pri oblikovanju strategije in politike financiranja visokega šolstva. Ugotovili so, »da se vlade pri reševanju tega vprašanja pogosto zatekajo k iskanju preprostih rešitev, ki lahko dolgoročno škodujejo razvoju visokega šolstva in celotni družbi - tak primer so zagotovo šolnine. Zato je potrebno najti primerne načine alternativnega financiranja visokega šolstva, izboljšati uporabo obstoječih finančnih sredstev in iskati možnosti za financiranje s strani gospodarstva, in sicer preko sodelovanja na raziskovalnem in izobraževalnem področju. Obenem je potrebno zaščititi temeljno vlogo visokega šolstva v družbi, kot je preprečevanje neenakosti v družbi, spodbujanje kritičnega mišljenja in krepitev demokratičnih vrednot« (Politična izjava, <http://www.reformazdaj.org/100-novice.html>).

Konference, ki je potekala pod pokroviteljstvom Delegacije evropske komisije v Sloveniji, in katere organizacijo je finančno podprl tudi British Council, se je udeležilo več kot 50 predstavnikov omenjenih študentskih organizacij in mednarodnih strokovnjakov s področja financiranja visokega šolstva.

Klemen Miklavič je bil kot predstavnik ŠOS član slovenske delegacije na lanski berlinski ministrski konferenci. »Prepričan sem, da želene preobrazbe visokega šolstva ni mogoče uspešno speljati zgolj z zakonskimi spremembami brez široke podpore javnosti, ki razume vlogo in pomen visokega šolstva v družbi. To razumevanje pa si je mogoče zagotoviti le s temeljito pripravljenimi aktivnostmi – z analizami, s študijami, z mednarodnimi primerjavami itd. Mi nimamo nič od vsega tega, če pa imamo, pa šolsko ministrstvo to zelo dobro skriva«, je bil do vladne podpore bolonjskemu procesu kritičen Miklavič (Delo, 3.5.2004). Hkrati je poudaril, da kljub temu, da se zadnje čase krepi dialog med študenti in vodstvom univerz, se še naprej čuti močna konservativnost vodstva ljubljanske univerze. Pravi, da je na primorski univerzi tega precej manj in da je to njena velika prednost pri vključevanju v evropske visokošolske procese. Sicer pa je pohvalil naraščanje možnosti nadzora kakovosti visokega šolstva in sočasnemu povečevanju soodločanja študentov. Sistemski nadzor visokošolske kakovosti, ki naj bi ga zdaj dobili tudi pri nas, se zdi študentom izjemno pomemben, saj brez tega ne bo premika v glavah profesorjev, še zlasti starejših. »Tudi v sistemih, kjer je več tekmovalnosti, kjer ni toliko študijskih monopolov, je vloga agencije za spremljanje visokošolske kakovosti zelo pomembna, pri nas pa še toliko bolj«, je še dodal.

3.5 LUBLINSKA DEKLARACIJA O VISOKEM ŠOLSTVU

V Lublinu na Poljskem je bilo od 28.4.-1.5. 2004 srečanje rektorjev oz. njihovih predstavnikov, pod okriljem Evropskega združenja univerz (EUA). Udeleženi je bilo 38 evropskih držav, tako je bilo posredno zastopanih okrog 800 evropskih institucij. Srečanja sta se udeležila tudi prorektor Univerze v Ljubljani, dr. Ivan Leban ter rektor dr. Jože Mencinger.

Na srečanju je bila sprejeta Lublinska deklaracija (glej <http://www.umcs.lublin.pl/congress/>), katere glavni poudarki so: »Univerze zagotavljajo dragocen in trajni temelj evropski kulturi...Prihodnost Evrope je zelo odvisna od vzgoje naše mladine, seveda je pa kakovost vzgoje odvisna od kakovostnih izobraževalnih institucij in kakovostnih učiteljev...Verjamemo, da se državniki zavedajo pomembnosti izobraževanja ter raziskovanja in da ga bodo ustrezno finančno podprli...Investiranje v izobraževanje pomeni hkrati zagotovilo za varno, bolj humano prihodnost Evrope in celega sveta...«.

Prof. dr. Leban je na srečanju predstavil nov način financiranja v slovenskem visokošolskem prostoru, tako imenovani »lump sum«, ki v prostem prevodu pomeni financiranje povprek, ko univerze prejmejo denar v enem kosu in ga razdelijo po članicah, upoštevajoč število vpisanih študentov, število diplomantov ter zahtevnost študija. V Lublinu je tudi že lahko poročal, da bodo v Sloveniji prvi bolonjski študijski programi pripravljene za študijsko leto 2005/06, medtem ko je popolna implementacija načrtovana za študijsko leto 2008/09.

Dr. Leban je tudi poudaril, da načelo trga – ponudbe in povpraševanja – ni sprejemljivo za univerze, še posebej za tiste, ki izobražujejo na področjih, za katere ni velikega povpraševanja (zgodovina, kulturologija, filozofija ipd.), ohranjajo pa humanistično evropsko tradicijo. Meni, da če bo izobrazba postala tržno blago, bodo univerze kmalu začele zapirati oddelke, ki niso dobičkonosni, in kjer je strošek na študenta prevelik.

Tako prorektor kot rektor UL sta prepričana, da mora Slovenija s svojimi tremi univerzami previdno uveljaviti načela bolonjske deklaracije. »Za prihajajočo generacijo je zelo verjetno, da bo kariero končala povsem drugje, kot jo je začela. Zato je še bolj pomembno, da naučimo ljudi misliti in razumeti, ne pa stvar narediti« (Mencinger, 2003).

3.6 ZAKON O SPREMEMBAH IN DOPOLNITVAH ZAKONA O VISOKEM ŠOLSTVU (ZViS-D)

Po dolgotrajnem dogovarjanju vseh deležnikov refome slovenskega visokošolskega prostora, je državni zbor 21.5.2004 sprejel Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o visokem šolstvu (Ur. l. št. 63, 10.6.2004). V tem zakonu je omogočena implementacija Bolonjske deklaracije in s tem korenite spremembe, zato je priprava in sprejetje zakona toliko časa burila duhove. Se pa zastavlja vprašanje, ali bo naše visoko šolstvo zmoglo in hotelo slediti zakonskim spremembam. Državna sekretarka na MŠZŠ, dr. Lučka Lorber pravi, da hitenje v akademskem prostoru nikoli ni bilo priporočljivo. Meni, da je vsako spremembo vedno treba sprejeti po temeljiti razpravi, na osnovi argumentov in s soglasjem. Pravi, da je zavest o nujnosti sprememb že dosežena, kar potrjuje tudi to, da bo prihodnje leto z novim stopenjskim študijem začelo več fakultet z vseh univerz (glej Delo, 3.5.2004).

3.6.1 NOVA STRUKTURA ŠTUDIJA

Novo strukturo študija so nekateri poimenovali kar »bolonjska formula«, le-ta ponazarja možnost študija 3+2 oziroma 4+1 let - kar pomeni tri leta na prvi stopnji (dodiplomska) in dve leti na drugi (podiplomska), oziroma štiri leta na prvi in eno na drugi stopnji. (Tretji cikel/stopnja v bolonjskem procesu - doktorska raven, se je oblikovala šele na Berlinskem komunikeju, leta 2003). S tem se seveda študij skrajšuje, kar vodi tudi k znižanju stroškov, tako visokošolskih ustanov kot tudi študentov.

Treba pa se je zavedati, da je zaradi skrajšanega študija treba temeljito premisliti tudi o prenavljanju študijskih programov oziroma o pripravljanju novih. Ter seveda o tem, kako v krajšem času ponuditi isto kvaliteto znanja. Senat UL je že pred časom pozval članice, da naj se aktivno vključijo v razpravo o novih programih v svoji stroki z drugimi univerzami v tujini. Hkrati pa naj tudi zbirajo mnenja o svojih programih in usposobljenosti diplomantov preko predstavnikov podjetij ipd. Zaposljivost je namreč ena od glavnih bolonjskih načel, vsak diplomant vseh treh stopenj pa naj bi bil sposoben poprijeti za delo bodisi doma, bodisi v tujini.

Na bolonjskih seminarjih v zadnjih letih je bilo večkrat izrečeno opozorilo, da je neumestno, če v nacionalnih jezikih za te cikle/stopnje uporabljamo kar angleška izraza *Bachelor* (dodiplomski študij) in *Master* (podiplomski študij), še zlasti ne, če nacionalno okolje teh

izrazov tradicionalno ni poznalo. Zato v slovenski terminologiji govorimo o prvem, drugem in tretjem bolonjskem ciklu/stopnji, problematiko strokovnih in znanstvenih naslovov pa uredimo skladno z nacionalnimi sistemskimi in jezikovnimi tradicijami.

ZViS-D, 11.člen:

Študijski programi za pridobitev izobrazbe so po novem krajši in se razvrščajo v tri stopnje:

- a. prva stopnja (visokošolski strokovni študijski programi, univerzitetni študijski programi)
- b. druga stopnja (magistrski študijski programi)
- c. tretja stopnja (doktorski študijski programi)

ZviS-D, 18. člen:

V magistrski študijski program se lahko vpiše, kdor je končal:

- študijski program prve stopnje z ustreznih strokovnih področij
- študijski program prve stopnje z drugih strokovnih področij, če je pred vpisom opravil študijske obveznosti, ki so bistvene za nadaljevanje študija. Te obveznosti se določijo glede na različnost strokovnega področja in obsegajo od 10 do največ 60 kreditnih točk, kandidati pa jih lahko opravijo med študijem na prvi stopnji, v programih za izpopolnjevanje ali z opravljanjem izpitov pred vpisom v magistrski študijski program.

V doktorski študijski program se lahko vpiše, kdor je končal:

- študijski program druge stopnje
- študijski program, ki je ovrednoten s 300 kreditnimi točkami
- najmanj štiriletni dodiplomski študijski program z ustreznega strokovnega področja ter izkazuje vidne uspehe pri raziskovalnem ali strokovnem delu, ki jih je mogoče ovrednotiti s 60 kreditnimi točkami.

Pogoje za vpis izpolnjuje tudi, kdor je končal enakovredno izobraževanje v tujini.

ZviS-D, 49. člen:

Za diplomante dosedanjih študijskih programov za pridobitev univerzitetne izobrazbe se pri vpisu v nove dveletne magistrske študijske programe z istega ali sorodnega strokovnega področja praviloma priznajo študijske obveznosti v obsegu 60 kreditnih točk. Število priznanih kreditnih točk ne sme preseči števila 60.

Za diplomante dosedanjih študijskih programov za pridobitev specializacije, če njihov skupni študij ni trajal najmanj pet let, velja, da se lahko vpišejo v doktorski študij, če so končali najmanj štiriletni dodiplomski študijski program z ustreznega strokovnega področja ter izkazujejo vidne uspehe pri raziskovalnem ali strokovnem delu, ki jih je mogoče ovrednotiti s 60 kreditnimi točkami ali pa se zanje določijo dodatne študijske obveznosti v obsegu 60 kreditnih točk.

Diplomantom dosedanjih študijskih programov za pridobitev magisterija se v doktorskem študijskem programu priznajo študijske obveznosti v obsegu 60 kreditnih točk.

Pomembno je opozorilo, da celota bolonjskih problemov, dilem, vprašanj in ciljev na nacionalni ravni še zdaleč ni rešljiva zgolj z instrumentom, ki se imenuje zakonodajna sprememba. Gre namreč za vprašanje specifične vloge univerz in visokošolskih zavodov ter za vprašanje spreminjanja in usmerjanja konkretnih procesov v visokem šolstvu. »Uresničevanje morebitnih novih zakonskih določil je hitro papirnato, če vzporedno ne poteka proces, ki ga lahko poganjajo le univerze oziroma visokošolski zavodi« (Zgaga, 2003). Pri uresničevanju ključnih strateških ciljev EVP, ki jih mora posamezna država podpisnica realizirati, so pomembne programske iniciative na ravni visokošolskih zavodov (največkrat s podporo SOCRATES-ERASMUS; med bolj vidne primere takšnih projektov sodi npr. TUNING). Te so za uresničevanje sprememb v visokem šolstvu pomembne, ker se v teh projektih razvijajo in preizkušajo konkretne programske, študijske, kurikularne vsebine, ki so odločilno pomembne za kasnejši hiter in učinkovit prenos novih strateških zamisli v prakso. Samo s takšnim razvojem in preizkušanjem je mogoče zaslediti probleme in ovire ter pravočasno opozoriti nanje, tako da je mogoče tudi strateške spremembe in potek reform po potrebi še pravočasno korigirati. Univerze oziroma visokošolski zavodi v Sloveniji so v SOCRATES-ERASMUS projekte danes relativno dobro umeščeni, videti pa je, da se dejavnost še vedno omejuje na individualne izmenjave študentov, učiteljev in asistentov, in da nimamo razvitih metod, s katerimi bi izkoriščali njihove potenciale za strateško spreminjanje visokega šolstva. Zato je vzpostavitev organiziranega študijskega spremljanja in neposredne uporabe »dobrih praks«, kot so razvite v teh mednarodnih projektih enako ključna za uresničitev ciljev, ki jih predstavlja slovensko sodelovanje v EVP, kot zakonske spremembe (glej Bolonjski proces in nacionalna visokošolska strategija,).

ZviS-D, 48. člen:

Visokošolski zavodi uvajajo študijske programe za pridobitev izobrazbe in študijske programe za izpopolnjevanje po tem zakonu postopoma, najpozneje pa v študijskem letu 2009/10. Ob uvedbi študijskih programov po tem zakonu razpis za vpis v dosedanje študijske programe ni več mogoč.

Študenti, ki se vpišejo v visoko šolstvo pred uvedbo novih študijskih programov, se izobražujejo in končajo izobraževanje pod pogoji, ki so veljali pred uveljavitvijo tega zakona, vendar najdlje do izteka študijskega leta 2015/16.

Študenti iz prejšnjega odstavka, ki imajo pravico do ponavljanja in zaradi postopnega uvajanja novih študijskih programov ne morejo ponavljati letnika po študijskih programih, v katere so se vpisali, nadaljujejo in končajo študij po novih študijskih programih.

3.6.2 PRILOGA K DIPLOMI

Evropska komisija, Svet Evrope in UNESCO so razvili prilogo k diplomam zato, da bi izboljšali mednarodno transparentnost in da bi olajšali akademsko in strokovno priznavanje kvalifikacij (diplom, stopenj, certifikatov ipd.). Vključuje informacijo o visokošolskem sistemu in uspešnosti študenta (ocene) ter poenoten opis narave, stopnje, vsebine in status študijskega programa.

Ministri držav EU so se za pospešeno uvedbo tega dodatka diplomskega spričevala dogovorili na srečanju v Berlinu, kjer so s podpisom zagotovili, da bo država podpisnica od leta 2005 vsakemu študentu ob zaključku študija omogočila prilogo avtomatično in brez plačil. Trenutno pa je situacija v Sloveniji precej drugačna. V Ljubljani, na Fakulteti za družbene vede, Filozofski fakulteti, Pravni fakulteti, Strojni fakulteti itd., so morale osebe brez statusa študenta v študijskem letu 2003/04 za slovensko verzijo plačati 18.900,00 SIT, za angleško verzijo morajo pa vsi plačati 25.000,00 SIT. Taka cena je zagotovo previsoka, saj tak dokument potrebujejo diplomanti, ki odhajajo v tujino, bolj kot iskalci zaposlitve na domačem trgu. Sicer se je pa stvar že spremenila v prid študentom, saj je v ZViS-D-ju zapisano, »da je priloga brezplačna in zapisana v slovenščini in enem od uradnih jezikov Evropske unije« (10. člen).

Za študente uvedba priloge k diplomi pomeni pridobitev, saj so vse veščine in znanja, ki so jih pridobili tekom študija, odslej zapisana v prilogi, kar jim bo olajšalo tudi pridobitev dobre zaposlitve in vpis v nadaljnji študij, ter konkurenčnost na evropskem trgu dela.

Kljub pozitivnemu namenu, pa je precej selektivna, saj bo izpostavila le najuspešnejše študente. Rektor UL dr. Jože Mencinger pa tudi meni, da je »nepotrebna in celo socialno škodljiva. Nepotrebna, ker se ve, da se npr. študenti na Pravni fakulteti učijo pravo, matematiki na FMF pa matematiko. Socialno škodljiva pa bo listina, če vsebuje ocene. Mnogi študenti iz revnejših družin morajo delati, da lahko študirajo, drugim ni treba, zato imajo lahko višje ocene, kar jim bo dajalo prednost pri zaposlovanju« (Delo, 30.10.2003).

3.6.3 KREDITNI SISTEM/NABIRNI SISTEM ŠTUDIJA

ECTS (European Credit Transfer System) je kreditni sistem, ki omogoča merjenje študijskih dosežkov, hkrati pa jih transformira od ene institucije k drugi. Je učinkovit instrument za transparentnost kurikulumov, mednarodno priznavanje ter vseevropsko mobilnost (glej Bologna Process Committee – definitions).

Tako se bodo študijske obveznosti ovrednotile s kreditnimi točkami (ECTS), kar pomeni, da bo vsaka obremenitev študenta po uradnem programu točkovana (točkuje se delo, ki ga študent vloži v opravljanje obveznosti, vključno s seminarji, vajami, samostojnim učenjem, predavanji, pripravo diplomskega dela itn.) Pri nas so fakultete, ki so začele vpeljevati kreditni sistem, začele pri podiplomskem študiju, nato pa postopoma še pri dodiplomskem. Na mariborski univerzi že obstaja kreditni sistem, vendar, kot meni rektor Univerze v Mariboru, prof. dr. Ivan Rozman, je »največji problem v tem, da študentje niso dovolj informirani, kako to uporabiti v praksi«. Tako da bo na tem področju zagotovo potrebna obširna akcija osveščanja. Sicer pa bo to zdaj, po sprejetju novega zakona o šolstvu ZviS-D verjetno tudi samoumevno.

ZviS-D, 16. člen:

Študijske obveznosti se v študijskih programih ovrednotijo s kreditnimi točkami po ECTS. Posamezni letnik študijskega programa obsega 60 kreditnih točk:

- Visokošolski strokovni študijski programi in univerzitetni študijski programi obsegajo od 180 do 240 kreditnih točk in trajajo tri do štiri leta.

- Magistrski študijski programi obsegajo 60 do 120 kreditnih točk in trajajo eno do dve leti, vendar tako, da na istem strokovnem področju skupaj s študijskim programom prve stopnje trajajo pet let. Magistrski študijski programi, ki obsegajo 60 kreditnih točk, omogočajo študentom, ki so na prvi stopnji končali študij, ovrednoten s 180 kreditnimi točkami, dodatni letnik, tako da si skupaj pridobijo 120 kreditnih točk, potrebnih za dokončanje magistrskega študijskega programa.
- Trajanje študija po študijskih programih, ki izobražujejo za poklice, urejene z direktivami Evropske unije, mora biti usklajeno s temi direktivami.
- Doktorski študijski programi obsegajo 180 kreditnih točk in trajajo tri leta.
- Študijski programi za izpopolnjevanje obsegajo najmanj 10 in največ 60 kreditnih točk.

Sicer se mi je zdel pa zelo zanimiv članek prof. dr. Monike Kalin Golob s Fakultete za družbene vede, v katerem kritizira samo poimenovanje tega novega vrednotenja točk. Meni namreč, da je poimenovanje kreditni sistem na našem ozemlju docela zgrešeno, saj človek lahko pomisli na kredit v slovenskem pomenu (*materialna sredstva, ki jih da upnik dolžniku z obveznostjo kasnejše vrnitve, SSKJ*), zato si ustvari predstavo o denarju, »ki ga bo na primer država izplačala študentu za študij in ki ga bo vračal. Govoriti o kreditnem sistemu in pri tem ne misliti na bančni, državni ali kak drug sistem, ki določa razmerje med upnikom in dolžnikom glede na materialna sredstva, je v slovenščini zato neustrezno, sploh če gre za strokovni izraz, za katere vemo, da morajo biti enoumni in tudi med strokami usklajeni« (Kalin Golob, 2004). Na Fakulteti za družbene vede so tako že od začetka na predlog dr. Korošca zadevo preimenovali na nabirni sistem, saj gre v resnici za točke, ki jih mora študent v določenem letniku oziroma med študijem zbrati/nabrati, da bo lahko uspešno zaključil šolanje. Pridevnik nabiren je tako po mnenju dr. Kalin Golobove primernejši, dobro poimenuje predlagani način študija, pa tudi zunaj stroke ne povzroča nejasnosti.

3.6.4 VSEŽIVLJENJSKO IZOBRAŽEVANJE

V *Memorandumu o vseživljenjskem učenju*, ki so ga podpisale države članice EU, pristopne članice in države evropskega visokošolskega prostora leta 2000, z namenom spodbuditi vseživljenjsko izobraževanje na vseh področjih javnega in zasebnega življenja, je zapisano, da se države sicer zavedajo in strinjajo o pomenu vseživljenjskega učenja, o njegovi prioriteti, vendar pa »so bile do sedaj prepočasne pri skupni in usklajeni akciji« (EU, 2000).

V Memorandumu je med drugim razčlenjena vloga različnih vrst izobraževanja: formalnega, neformalnega in informalnega (to je priložnostno učenje; je naravni spremljevalec vsakdanjega življenja in ni nujno, da ga posamezniki prepoznajo kot tisto vrsto učenja, ki prispeva k njihovemu znanju in spretnostim). Opozarjajo, da dosedanja politika, ki je poudarjala predvsem formalno izobraževanje, ni več ustrezna. Vseživljenjsko učenje postavlja v ospredje predvsem neformalno in informalno izobraževanje, ki je bilo do sedaj podcenjeno. To pa s sabo prinaša tudi potrebe po vse večjem partnerstvu in sodelovanju med različnimi ponudniki v izobraževanju, kar pa prinaša določene izzive, kot na primer potrebo po spoštovanju in upoštevanju komplementarnosti formalnega, neformalnega in informalnega izobraževanja in vzajemnega priznavanja med vsemi tremi izobraževalnimi okolji.

Slovenija je visokošolske zavode prvič vzpodbudila k premisleku o vseživljenjskem učenju v Nacionalnem programu visokega šolstva (NPVŠ). Omenjeno je že med splošnimi cilji: »V celoti je treba zagotoviti uveljavitev vseživljenjskega učenja tudi na ravni terciarnega izobraževanja«, pa tudi med načeli za financiranje kot načelo o vseživljenjskosti: »ker vsega znanja ni mogoče posredovati med dodiplomskim študijem, se dodiplomski študijski programi dopolnjujejo s študijskimi programi za izpopolnjevanje ter s podiplomskimi specialističnimi in magistrskimi študijskimi programi«. Pospešiti je potrebno tudi razvoj študija na daljavo ter visokošolsko izobraževanje odraslih, še zlasti v »krajših programih za izpopolnjevanje po diplomah, ki omogočajo hiter pretok najnovejših znanstvenih in strokovnih spoznanj ter učinkovit način posodabljanja strokovnega znanja že zaposlenih« (NPVŠ, 2002).

ZviS-D, 12. člen:

Študijski programi za izpopolnjevanje so oblika vseživljenjskega učenja, in so namenjeni predvsem za izpopolnjevanje, dopolnjevanje, poglobljanje in posodabljanje znanja. Poleg teh programov visokošolski zavodi lahko organizirajo tudi različne oblike neformalnega učenja, na primer tečaje, poletne šole, programe usposabljanja in podobno, če to ne vpliva na izvajanje študijskih programov za pridobitev izobrazbe.

Vendar smo tudi v Sloveniji pri uveljavitvi teoretičnega koncepta vseživljenjskega učenja v praksi zelo počasni. Kot je pokazala anketa, ki jo je maja 2003 na Univerzi v Ljubljani izpeljala delovna skupina za spremljanje Bolonjskega procesa (»Kako spremljamo Bolonjski proces na članicah Univerze v Ljubljani«, 16.5.2003), pri vprašanjih o vseživljenjskem učenju

prevladuje mnenje, da gre le za organizacijo izrednega študija. Malo je članic, ki izvajajo takšne programe, pa še te pretežno kot strokovno izpopolnjevanje za lastne diplomante.

Bolonjske študijske strukture so v osnovi naravnane k večji fleksibilnosti in lažji prehodnosti, kar je pri problematiki visokega šolstva bistveno. Vseživljenjskega učenja v visokem šolstvu ni mogoče izenačevati samo z vprašanjem izrednega študija. Gre za oblikovanje takšnega visokošolskega sistema, ki ob študiju za doseganje posameznih stopenj (diplom), omogoča tudi študij posameznih ožjih tem, modulov, specialnih tečajev ipd., ki so lahko pomembni bodisi z vidika kandidatove zaposljivosti, bodisi kot priprava za nadaljnji študij, kot sodelovanje v programih lokalne skupnosti itd. Takšne oblike študija bi lahko potekale pred ali po pridobitvi (prve) stopnje. Ponudba takšnega študija pa bi bila ena od dodatnih oblik razširjanja znanja, ki nastaja in se akumulira na visokošolski ustanovi.

Sicer pa eksperti s tega področja opozarjajo, da je več treba storiti za kandidate, ki se ne uvrščajo v tradicionalne skupine študentov (mladi, ki načeloma študirajo redno in skupaj). Poudarja se potreba po izoblikovanju »standardov in postopkov ocenjevanja in priznavanja poprejšnjega učenja (prior formal, non-formal and informal learning«) bodisi kot pogoja za vstop v visoko šolstvo, bodisi kot ovrednotenega dela – krediti na poti k dani stopnji. Ali pa celo kot priznavanja kvalifikacije na podlagi kompetenc, pridobljenih po netradicionalnih poteh. Te možnosti so verjetno širše uporabne zlasti pri krajšem visokem šolstvu, preko sistema definiranih prehodov med študijskimi programi, zlasti pri uporabi orodij kot je ECTS, pa so lahko pomemben element celotnega visokošolskega sistema (glej Zgaga, »Bolonjski proces in nacionalna visokošolska strategija«).

Vse reforme na tem področju pa bodo obrodile sadove le, če bo zagotovljen osnovni pogoj, in sicer zavest posameznikov in delodajalcev o potrebi nenehnega izpopolnjevanja znanj. Nujno bo treba spremeniti posameznikov odnos do učenja in učence v šoli naučiti učiti se. To pomeni, da bo ena glavnih nalog formalnega izobraževanja odslej povečati privlačnost učenja in motivirati učence za nadaljnje izobraževanje in usposabljanje. Izobraževanje bo moralo postati nekaj, kar posamezniku prinaša užitek.

Ne smemo pa tudi pozabiti, da je zelo pomembno, da koncept vseživljenjskega izobraževanja analitično, pedagoško, didaktično in andragoško zelo dobro preučimo.

3.6.5 EVROPSKA DIMENZIJA

Berlinski komunike Evropsko dimenzijo definira kot »razvoj dodatnih modulov, predmetov in učnih načrtov z evropsko vsebino, usmeritvijo in organizacijo« in v tem pogledu so posebej odločilni projekti v okviru SOCRATES-ERASMUS. V tem okviru nastajajo tudi integrirani študijski programi in skupne stopnje. Skupne stopnje oziroma diplome so v nekaterih evropskih okoljih (zlasti v velikih visokošolskih sistemih, npr. Italija, Francija, Anglija, Španija), pridobile vlogo osrednje prioritete. Pri programih skupnih stopenj je potrebno zagotoviti, da znatno obdobje študija poteka v tujini, pa tudi da se jezikovni različnosti in učenju jezikov posveti ustrezno skrb, tako da bi »študentje lahko dosegli svoje polne možnosti glede evropske identitete, državljanstva in zaposljivosti« (Berlinski komunike). Posebej pomembno je, da slovenski visokošolski zavodi nove zakonske možnosti izrabijo v praksi. Univerze naj čimprej poiščejo področja in partnerje, na katerih bi takšni projekti lahko potekali, saj po Evropi tovrstno povezovanje poteka že zelo intenzivno. To področje je zlasti pomembno za drugi in tretji cikel.

ZviS-D, 12. člen:

Skupni študijski programi so študijski programi za pridobitev izobrazbe, ki jih visokošolski zavod sprejme in izvaja skupaj z enim ali več visokošolskimi zavodi iz RS ali tujine. Kdor opravi vse obveznosti po skupnem študijskem programu za pridobitev izobrazbe, dobi skupno diplomu, v kateri so navedeni vsi visokošolski zavodi, ki sodelujejo pri izvedbi študijskega programa. Skupna diploma je javna listina. Vsebino in obliko skupne diplome ter priloge k diplomu določijo sodelujoči visokošolski zavodi.

3.6.6 PRIZNAVANJE V TUJINI OPRAVLJENIH ŠTUDIJSKIH OBVEZNOSTI IN PRIDOBLJENIH DIPLOM

»Nostrifikacija je upravni postopek, s katerim se spričevalu tuje šole prizna enakopravnost s spričevalom domače šole enake vrste« (Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, <http://mszs.si/slo/solstvo/nostrifikacija.asp>, 7.5.2004).

Študentje, ki so diplomirali, magistrirali ali doktorirali v tujini, se nemalokrat pritožujejo, kako zapleten in dolgotrajen je postopek nostrifikacije listine, ki so jo dobili po končanem izobraževanju. Poleg tega so visoki tudi stroški, v šolskem letu 2002/2003 je nostrifikacija

namreč znašala za diplomu 64.400,00 SIT, za magisterij 106.900,00 SIT in za doktorat 150.600,00 SIT, s tem da so včasih dodani še stroški za vsakega dodatnega člana komisije. Fakultete imajo namreč pravico pridobiti dodatna izvedenska mnenja, če člani komisije menijo, da je to potrebno (glej članek Simone Bandur v Delu, 16.9.2003).

Po besedah Marjane Šoukal – Ribičič iz Ministrstva za šolstvo, znanost in šport (Delo, 16.9.2003), naj bi do zdaj zapleten postopek nostrifikacije postopoma poenostavila načela Bolonjske deklaracije, Lizbonske konvencije o priznavanju visokošolskih kvalifikacij v Evropski regiji, kreditni sistem študija ter uvedba priloge k diplomi. V slednji so namreč natančno opisane kvalifikacije, ki si jih je pridobil njen imetnik.

Prva sprememba na tem področju se je že zgodila 17. junija letos, ko je Državni zbor sprejel *Zakon o priznavanju in vrednotenju izobraževanja – ZPVI* (Ur.l št. 73, 5.7.2004), in tako nadomestil predpise več kot 30 let starega prejšnjega zakona. Novi zakon med drugim loči priznavanje za namen nadaljevanja izobraževanja ter priznavanje za namen zaposlovanja.

7. člen ZPVI:

Priznavanje za namen nadaljevanja izobraževanja je postopek, v katerem se imetniku tuje listine z odločbo prizna pravica do nadaljevanja izobraževanja v Republiki Sloveniji.

8. člen ZPVI: Šola, druga vzgojno-izobraževalna organizacija oziroma visokošolski zavod izda odločbo in jo vroči vlagatelju najkasneje v dveh mesecih od dneva prejema popolne vloge. V postopku priznavanja se z vsebinsko primerjavo meril ugotovi stopnja, v katero se tuje, v celoti opravljeno izobraževanje uvršča v slovenski sistem izobraževanja, in smer oziroma področje glede na zaključen tuj izobraževalni program. Če tuji, v celoti opravljen izobraževalni program izkazuje v primerjavi s slovenskim izobraževalnim programom bistvene razlike v obsegu in stopnji izobraževanja, se imetniku tuje listine omogoči nadaljevanje izobraževanja, kot da bi imel listino o deloma opravljenem izobraževanju.

10. člen ZPVI: Priznavanje za namen zaposlovanja je postopek, v katerem se imetniku tuje listine z odločbo ugotovi stopnja, v katero se tuje izobraževanje uvršča v slovenski sistem izobraževanja, smer oziroma področje glede na zaključen tuj izobraževalni program, v tujini pridobljen naziv poklicne oziroma strokovne izobrazbe, strokovni oziroma znanstveni naslov oziroma enakovrednost v tujini pridobljenega naziva poklicne oziroma strokovne izobrazbe in

strokovnega oziroma znanstvenega naslova slovenskemu nazivu poklicne oziroma strokovne izobrazbe in strokovnemu oziroma znanstvenemu naslovu.

11. člen ZPVI: Ministrstvo izda odločbo in jo vroči vlagatelju najkasneje v dveh mesecih od dneva prejema popolne vloge. Pridobljen naziv poklicne oziroma strokovne izobrazbe ter strokovni oziroma znanstveni naslov se zapiše v jeziku v katerem je sestavljena listina o izobraževanju oziroma transkripciji, z navedbo države izdaje. Pred odločitvijo o enakovrednosti v tujini pridobljenega strokovnega oziroma znanstvenega naslova slovenskemu strokovnemu oziroma znanstvenemu naslovu, mora ministrstvo pridobiti mnenje vsaj enega visokošolskega zavoda, ki v RS izvaja primerljiv študijski program.

13. člen ZVPI: Vrednotenje je postopek, v katerem se izda mnenje o veljavnosti izobraževalnega programa po predpisih države, ki je listino o izobraževanju izdala, stopnji, v katero se tuje izobraževanje uvršča v slovenski sistem izobraževanja, smeri oziroma področju tujega izobraževalnega programa, v tujini pridobljenem nazivu poklicne oziroma strokovne izobrazbe ter strokovnem oziroma znanstvenem naslovu, enakovrednosti v tujini pridobljenega naziva poklicne oziroma strokovne izobrazbe slovenskemu nazivu poklicne oziroma strokovne izobrazbe oziroma opravljenem delu izobraževalnega programa, v katerem želi imetnik tuje listine nadaljevati izobraževanje v Republiki Sloveniji. Mnenje se lahko izda tudi o javni veljavnosti slovenskih izobraževalnih programov, stopnjah in smereh izobraževanja v Republiki Sloveniji, nazivih poklicne in strokovne izobrazbe, strokovnih oziroma znanstvenih naslovih ter opravljenih delih izobraževalnih programov v Republiki Sloveniji.

3.6.7 FINANCIRANJE ŠTUDIJA

Financiranje/nefinanciranje visokošolskega študija že od nekdanj buri duhove držav vsepovsod po svetu. Razmere v visokem šolstvu po svetu so namreč takšne, da obstoječi državni finančni viri ne zadostujejo več za naraščajočo masovnost tega izobraževanja. Zaradi pritiskov za zmanjšanje relativno visokih proračunskih primanjkljajev so razmere posebno resne v nekdanjih socialističnih evropskih državah. Njihova bodoča konkurenčnost in gospodarska rast, ki sta glavni orodji za premagovanje proračunskih primanjkljajev, sta zelo odvisni od širitve terciarnega izobraževanja, ki zajema tako večje skupno število vpisanih kot tudi olajšan dostop nižjim socialnim slojem. Oba cilja je potrebno doseči ob hkratnem

povečevanju kakovosti. Slednja je tudi pomemben cilj uvedbe šolnine, saj bi se tako povečala kakovost izobraževalnih storitev in povečala bi se odzivnost visokošolskih ustanov na spreminjajoče se razmere na globaliziranem trgu delovne sile. Tudi v Sloveniji so bile v letih 2002/03 pogoste razprave o šolnini za redni študij v javnih visokošolskih ustanovah (glej »Financiranje visokega šolstva in njegova dostopnost«, Milena Bevc). Na srečo nas, študentov, do tega vsaj na dodiplomskem študiju v prihodnjih letih še ne bo prišlo.

Vlada RS je 24. decembra 2003 sprejela *Uredbo o javnem financiranju visokošolskih in drugih zavodov, članic univerz, od leta 2004 do leta 2008* (Ur.l. RS št. 134, 30.12.2003). S to uredbo se ureja javno financiranje študijske in obštudijske dejavnosti, investicij in investicijskega vzdrževanja ter razvojnih nalog na univerzah in samostojnih visokošolskih zavodih, ki jih je ustanovila Republika Slovenija, ter financiranje nekaterih nacionalno pomembnih nalog. S to uredbo visoko šolstvo ob avtonomiji poučevanja in organizacijski avtonomiji pridobiva tudi finančno avtonomijo.

Uredba je v skladu z Nacionalnim programom visokega šolstva, v katerem so določeni standardi za opravljanje visokošolske dejavnosti, standardi za delo visokošolskih učiteljev in sodelavcev, za izvajanje dodiplomskih in podiplomskih študijskih programov ter načela javnega financiranja zavodov. Zlasti pomembna je opredelitev študijskih področij po mednarodni klasifikaciji ISCED.

Ob uveljavitvi te uredbe so za leto 2004 določili osnovna sredstva, vendar je Vlada RS dne 1.7.2004 izdala Uredbo o spremembah Uredbe o javnem financiranju visokošolskih in drugih zavodov, članic univerz, od leta 2004 -2008 (Ur.l. št 72, 2.7.2004). Omenjena sredstva je spremenila (povišala) na:

- za Univerzo v Ljubljani iz »24.442,855.651 SIT« v »24.579,069.953 SIT«,
- za Univerzo v Mariboru iz »7.316,071.851 SIT« v »7.395,775.699 SIT«,
- za Univerzo na Primorskem iz »892,471.958 SIT« v »917,960.004 SIT«,
- za Gea College – Visoko šolo za podjetništvo iz »85,429.101 SIT« v »85,689.209 SIT«,
- za Politehniko Nova Gorica iz »134,483.383 SIT« v »134,892.847 SIT«,
- za Visoko šolo za upravljanje in poslovanje Novo mesto iz »113,051.073 SIT« v »113,395.281 SIT«.

V Uredbi so še določili, da se bodo letna proračunska sredstva za študijsko dejavnost vsako leto realno povečala za najmanj 2,5 odstotka glede na realizacijo za preteklo leto za študijsko dejavnost.

34. člen ZViS-D:

Sredstva za študijsko dejavnost se določijo v državnem proračunu kot skupna sredstva za univerzo ali samostojni visokošolski zavod (integralno financiranje) ob upoštevanju študijskega področja ter števila vpisanih študentov in diplomantov rednega študija prve in druge stopnje in sicer tako, da omogočajo izvajanje študijskih programov, ki izobražujejo za poklice, urejene z direktivami Evropske unije, ter izvajanje najmanj štirih letnikov drugih študijskih programov.

Ne glede na določbo prejšnjega odstavka se v državnem proračunu za najmanj tretjino študentov zagotovijo sredstva za izvajanje študija v petem letniku. Pri tem se upošteva socialni položaj študentov, prednostna ali deficitarna študijska področja ter enakomerna zastopanost študentov po statističnih regijah.

Podrobnejše kriterije iz prejšnjega odstavka določi minister, pristojen za visoko šolstvo, tako da:

- za določitev socialnega kriterija upošteva razmerje med dohodkom na družinskega člana in povprečno plačo v državi
- enakomerno regijsko zastopanost ugotavlja iz razmerja med deležem vpisanih v terciarno izobraževanje v posamezni občini in deležem vpisanih v terciarno izobraževanje na nacionalni ravni
- kot kriterij prednostnih ali deficitarnih področij upošteva programe, ki vodijo v izobrazbo strok, ki izobražujejo za deficitarne poklice po programih visokega izobraževanja, pri katerih 80% ali več prijavljenih potreb po delavcih ni mogoče zadovoljiti s prijavljenimi brezposelnimi osebami iste smeri in stopnje izobrazbe.

Vrednost posameznega kriterija iz prejšnjega odstavka se določi tako, da je razmerje iz prve, druge in tretje alineje 70 : 20 : 10. V državnem proračunu se tako določijo sredstva za izvajanje petega letnika za vse študente s slabim socialnim položajem. Iz državnega proračuna se lahko sofinancira tudi študij po študijskih programih tretje stopnje. Šolnine bo še vedno možno zaračunavati za izredni študij.

Za izvedbo načrtovanih visokošolskih sprememb je seveda treba zagotoviti še dodatna finančna sredstva. Je pa res tudi to, da je v vseh evropskih državah podoben položaj – proračunski dohodek stagnira, stroški študija pa strmo naraščajo. Ker so javna sredstva povsod omejena, je treba zagotoviti njihovo smotrnejšo porabo. To je ena plat rešitve finančnega problema, druga pa je v večjem deležu privatnih sredstev. Tako je treba privatne družbe prepričati, da je pomoč visokemu šolstvu in raziskavam v njihovem interesu oziroma tudi njihova odgovornost. Pri tem so nam lahko vzor ZDA, kjer visoko šolstvo in raziskave dvotretjinsko financirajo iz privatnih virov (glej Delo, 11.9.2003).

3.6.8 TUJI ŠTUDENTJE/MOBILNOST

Mobilnost študentov in pedagoškega osebja je temelj zagotavljanja enotnega evropskega visokošolskega prostora. Zato si je treba prizadevati za:

- povečanje notranje mobilnosti (mobilnosti znotraj posameznih visokošolskih zavodov v Sloveniji in med njimi; potrebno je zagotoviti možnost proste izbire določenega števila predmetov znotraj visokošolskih zavodov, možnost interdisciplinarnega študija, možnost prehodov med različnimi študijskimi programi in prehodnost med različnimi študijskimi področji dodiplomskega in podiplomskega študija).
- povečanje mednarodne mobilnosti (gibanja študentov in pedagoškega osebja v tujino ter tujih študentov in pedagoškega osebja v Slovenijo).

Mobilni študenti se bistveno razlikujejo od tujih študentov; tuji študenti so dejansko vpisani na univerzo oziroma visokošolski zavod v drugi državi in tam praviloma tudi dokončajo študij, mobilni študenti (oziroma osebje), pa na univerzi oziroma visokošolskem zavodu v drugi državi le gostujejo za določen čas, vpisani (oziroma zaposleni) pa so na domači univerzi oziroma visokošolskem zavodu. Ta svojim študentom prizna študijske obveznosti, opravljene med gostovanjem, kar olajšujejo kreditni sistemi, in podeli diplomo. Mobilnost vključuje vrsto ciljev s področja visokošolskega sodelovanja v obdobju mednarodnih integracijskih procesov, znotraj Evropske unije pa še posebej poudarja njegovo vlogo pri oblikovanju t.i.m. evropske dimenzije, kar je tudi eden od ciljev Bolonjske deklaracije.

Ker je pojav torej relativno nov, se pri njegovem spremljanju srečujemo z začetnimi težavami. Sistematičnega spremljanja in analiziranja mobilnosti na ravni nacionalne statistike še nimamo, zato se naslanjamo izključno na podatke, ki jih je bilo mogoče pridobiti na MŠŽŠ in

na nedavno ustanovljenem javnem zavodu CMEPIUS (Center za mobilnost in evropske programe izobraževanja in usposabljanja). Posvetili se bomo dvema mednarodnima programoma mobilnosti: v srednji Evropi programu CEEPUS, na ravni EU pa ERASMUS. Temu bomo dodali še pregled nekaterih elementov mobilnosti na temelju bilateralnih sporazumov.

Program ERASMUS je javnosti širše poznan in predstavlja del programa Socrates, ki ga je Evropska unija pričela razvijati že v drugi polovici osemdesetih let. Danes je vanj vključenih vseh 25 držav EU ter Islandija in Norveška. Slovenija se je v program ERASMUS vključila leta 1999. Manj znan je program CEEPUS, ki so ga s podpisom posebnega sporazuma ustanovili leta 1993 ministri šestih ustanovnih držav: Avstrije, Bolgarije, Madžarske, Poljske, Slovaške in Slovenije. K sporazumu so kasneje pristopile še Hrvaška, Češka in Romunija.

TABELA 3.4: Odhodi naših študentov v tuje države (CEEPUS).

	94/95	95/96	96/97	97/98	98/99	99/00	00/01	01/02	02/03	Skupaj
AT	4	18	8	15	19	16	13	19	10	122
BG	0	0	2	6	0	1	2	3	4	18
CZ	–	–	6	15	17	17	25	24	23	127
HU	4	5	8	14	8	18	25	28	10	120
HR	–	4	13	13	14	7	11	14	8	84
PL	0	4	15	15	11	15	11	14	7	101
RO	–	–	–	–	0	4	7	4	2	17
SK	4	10	18	18	14	10	9	17	9	115
Skupaj	12	41	96	96	83	88	103	123	73	704

Vir: Analiza gibanj v strukturi študentov in diplomantov terciarnega izobraževanja (1981-2004). Center za študije edukacijskih politik. Ljubljana, 2004.

TABELA 3.5: Prihodi tujih študentov v Slovenijo (CEEPUS).

	94/95	95/96	96/97	97/98	98/99	99/00	00/01	01/02	02/03	Skupaj
AT	5	14	11	15	18	14	10	3	3	93
BG	0	0	2	3	0	4	8	4	6	27
CZ	–	–	5	20	25	17	43	27	26	163
HU	4	4	11	13	13	15	27	29	21	137
HR	–	15	22	10	13	15	16	23	16	130
PL	5	15	28	25	13	15	19	18	25	163
RO	–	–	–	–	5	8	7	18	8	46
SK	3	8	11	21	21	14	20	18	14	130
Skupaj	17	56	90	107	108	102	150	140	119	889

Vir: Analiza gibanj v strukturi študentov in diplomantov terciarnega izobraževanja (1981-2004). Center za študije edukacijskih politik. Ljubljana, 2004.

TABELA 3.6: Odhod naših študentov v tujino (Erasmus).

v državo	99/00	00/01	01/02	02/03	03/04	Skupaj
Avstrija	31	46	42	41	71	231
Belgija	5	13	22	24	35	99
Danska	6	10	14	9	15	54
Finska	9	11	12	15	26	73
Francija	15	24	40	38	55	172
Grčija	1	4	6	6	12	29
Irska	1	2	3	6	5	17
Italija	3	22	46	46	68	185
Nemčija	48	50	89	100	100	387
Nizozemska	14	15	15	26	32	102
Portugalska	1	2	15	22	26	66
Španija	6	7	28	39	48	128
Švedska	12	15	18	24	22	91
Velika Britanija	18	9	14	26	37	104
Skupaj	170	230	364	422	552	1738

Vir: Analiza gibanj v strukturi študentov in diplomantov terciarnega izobraževanja (1981-2004), Center za študije edukacijskih politik, Ljubljana, 2004.

TABELA 3.7: Prihod tujih študentov v Slovenijo (program Erasmus).

iz države	99/00	00/01	01/02	02/03	03/04	Skupaj
Avstrija	3	8	5	11	...	(27)
Belgija	0	4	5	7	...	(16)
Danska	9	0	7	0	...	(16)
Finska	3	3	4	10	...	(20)
Francija	0	9	15	14	...	(38)
Grčija	0	0	1	1	...	(2)
Irska	0	2	8	4	...	(14)
Italija	2	13	17	17	...	(49)
Nemčija	0	6	15	10	...	(31)
Nizozemska	1	0	3	8	...	(12)
Portugalska	0	9	13	13	...	(35)
Španija	2	5	10	18	...	(35)
Švedska	0	3	8	2	...	(13)
Velika Britanija	0	1	1	12	...	(14)
Skupaj	20	63	112	127	*218	*540

Vir: Analiza gibanj v strukturi študentov in diplomantov terciarnega izobraževanja (1981-2004), Center za študije edukacijskih politik, Ljubljana, 2004.

Podrobnih podatkov po državah za zadnje študijsko leto se ni uspelo dobiti. Podana je le ocena vseh. Zato se v seštevku (skupaj) pri posameznih državah nahajajo le podatki za obdobje od študijskega leta 1999/00 do študijskega leta 2002/03, prav tako pa skupni seštevek za vse države ni dokončen (označen z zvezdico *).

Interpretacija tabel o mobilnosti študentov:

Poglavitno vprašanje, s katerim se srečujejo članice tako programa CEEPUS kot ERASMUS je, v kakšnem sorazmerju so prihajajoči oziroma odhajajoči študenti oziroma osebe. Ko gre za program CEEPUS, lahko ugotovimo, da za slovenske visokošolske zavode obstaja v njem nadpovprečno zanimanje. Seveda je položaj v Erasmusu drugačen: tu Slovenija nastopa kot mlada članica in obenem kot majhen visokošolski sistem, oboje pa pomeni, da ni mogoče pričakovati visokega položaja v mreži (še posebej v pogledu razmerja med odhajajočimi in prihajajočimi študenti). Razmerje med odhajajočimi in prihajajočimi študenti je po prvih petih študijskih letih približno 3 : 1 v korist odhajajočih študentov; na enega prihajajočega tujega študenta iz »starih« držav EU torej v povprečju pridejo trije naši odhajajoči študenti. Seveda je najpomembnejši vzrok za to v jezikovni oviri, tako da bo zagotovo treba nekaj storiti v tej smeri.

Podatke o prihodu tujih študentov na slovenske visokošolske zavode na podlagi bilateralnih sporazumov je v preteklih letih spremljalo MŠZŠ, od letos pa naj bi jih spremljal CMEPIUS. Večina teh študentov je v Sloveniji ostala vsaj 3 mesece ali več. Prihajajo iz različnih držav, s katerimi ima Slovenija sklenjene bilateralne sporazume in za področja, kjer obstaja interes. Poleg sosednih držav in držav EU se na letnih seznamih prihajajočih študentov pogosteje pojavljajo še Izrael, Japonska, Kitajska, Ruska federacija, Ukrajina, ZDA itd. Na razpolago so le podatki o prihodih tujih študentov v Slovenijo. O odhodih naših študentov kot štipendistov tujih vlad celovitih podatkov ni na razpolago, ker ni enotnih prijav; nekatere prijave sicer potekajo preko MŠZŠ, veliko več kandidatov pa se prijavi neposredno tuji vladi oziroma pooblaščeni organizaciji.

1. člen ZViS-D:

RS lahko Slovencem brez slovenskega državljanstva, ob upoštevanju meddržavnih pogodb in sporazumov ali na podlagi vzajemnosti tudi tujcem, zagotavlja štipendije ali študijske pomoči za študij po študijskih programih za pridobitev izobrazbe ali izpopolnjevanje. Pri izbiri kandidatov za štipendije ali študijske pomoči se upoštevajo pogoji, določeni v meddržavni pogodbi ali sporazumu. Če jih ta ne vsebuje, se upošteva kandidatov uspeh pri študiju.

3.6.9 KAKOVOST V IZOBRAŽEVANJU

Kakovost v vzgoji in izobraževanju je danes nekaj samoumevnega. Pa ne le v izobraževanju, temveč na vseh področjih družbenega dela in življenja ter navsezadnje tudi življenja posameznika. Skrb za kakovost je postala kot civilizacijska vrednota pomembnejša od spodbujanja nenehne kvantitativne rasti. Vse več je argumentov, ki kakovost šole navezujejo na kakovost šolske ureditve, kakovost izobraževalnih programov ter kakovost fizičnega in socialnega okolja posamezne šole. Med vsemi temi dejavniki kakovosti pa v zadnjem obdobju zagotovo postaja pomembnejša skrb za kakovost na posamezni šoli in znotraj tega še posebno vloga učiteljev oziroma profesorjev (glej Medveš, Kakovost v vzgoji in izobraževanju, 2000). Tu lahko omenimo še reformni bolonjski proces, ki bo zaradi težnje k neprestani kakovosti ter večji izbirnosti znotraj programov verjetno ogrozil tudi delovno mesto marsikaterega profesorja.

V procesu vodenja kakovosti lahko zasledimo tri različne sisteme kakovosti, to so kontrola kakovosti, zagotavljanje kakovosti in celostno obvladovanje kakovosti. Najstarejši sistem je kontrola kakovosti, ki je usmerjen na odkrivanje ter odpravo pomanjkljivosti in slabosti. Na področju šolstva se to izraža kot odkrivanje pomanjkljivosti od zunaj, v obliki inšpekcije, ali znotraj, kot pregledovanje. Zagotavljanje kakovosti je razvijanje sistema kakovosti, ki temelji na preprečevanju pomanjkljivosti ali napak. Skrb za kakovost tako vključuje odgovornost vseh zaposlenih, da se preprečuje pomanjkljivosti. Najvišja stopnja pa je celostno obvladovanje kakovosti, ki temelji na stalnem, kontinuiranem izboljševanju. Vključuje tako zagotavljanje kakovosti kot tudi njeno razširjanje in razvijanje. Temelji na novi kulturi medosebnih odnosov, ki naj težijo k stalnemu izboljševanju s ciljem zadovoljevanja potreb, želja in tudi pričakovanj različnih uporabnikov (glej Cenčič, Kakovost v vzgoji in izobraževanju, 2000).

Tudi v slovenskem (visoko)šolskem prostoru je v zadnjih letih kakovost ena od osrednjih tem. Svet za visoko šolstvo RS je zato decembra 2002 sprejel nova, strožja merila (glej Merila za ocenjevanje visokošolskih zavodov in študijskih programov - Uradni list RS, št. 111/2002) za ocenjevanje visokošolskih zavodov in študijskih programov. Z njimi je pomembno pripomogel k odločitvi, da se tudi slovensko visoko šolstvo pridruži bolonjskim procesom.

Med najpomembnejša so se uvrstila merila, povezana z mednarodno primerljivostjo. Visokošolski zavod mora vsak svoj študijski program primerjati z najmanj tremi tujimi programi iz treh različnih držav, in sicer po formalni in vsebinski plati, glede trajanja študija, načinov in oblik študija (kreditni sistem, uporaba sodobnih informacijskih tehnologij, samostojni študij ipd.). Dokazovati je treba tudi, ali se bo s študijskim programom mogoče vključiti v mednarodno sodelovanje oziroma skupni evropski visokošolski prostor. Vsakršne razlike med domačimi in tujimi programi je treba utemeljiti. Posebna določba je namenjena reguliranim poklicem: visokošolski zavod mora natančno prikazati skladnost programa z ustrežno direktivo EU.

Novost v merilih je tudi omejevanje dela visokošolskih učiteljev na obseg, ki ga dopušča zakon, če je posameznik že zaposlen, si mora za dopolnilno zaposlitev pridobiti soglasje delodajalca. Po tej poti je omejeno t.i. večkratno zaposlovanje, glavni namen te določbe pa je seveda zagotavljati kakovost visokošolskega dela.

V novem Zakonu o visokem šolstvu (ZViS-D) je prišlo do preimenovanja Sveta za visoko šolstvo RS v Svet RS za visoko šolstvo. Vlada RS imenuje Svet Republike Slovenije za visoko šolstvo najpozneje do 31.12.2004.

Tako so v 26. členu opredeljene njegove naloge:

- v sodelovanju z visokošolskimi zavodi ter ministrstvom, pristojnim za visoko šolstvo, pripravi strokovna izhodišča za oblikovanje nacionalnega programa visokega šolstva
- svetuje Vladi RS pri pripravi in spreminjanju visokošolske zakonodaje
- svetuje Vladi RS pri načrtovanju razvoja visokega šolstva
- določi merila za akreditacijo in ponovno akreditacijo visokošolskih zavodov in študijskih programov
- določi merila za oblikovanje in akreditacijo skupnih študijskih programov, pri čemer upošteva načela o vzpostavljanju evropskega visokošolskega prostora in druga mednarodna načela in priporočila za oblikovanje teh programov
- določi merila za kreditno ovrednotenje študijskih programov po ECTS in opredelitev minimalnega deleža izbirnosti v študijskih programih
- določi merila za prehode med študijskimi programi
- daje strokovno mnenje o izpolnjevanju pogojev za ustanovitev oziroma preoblikovanje visokošolskega zavoda
- daje soglasje k študijskim programom
- daje ponovno soglasje k študijskim programom najmanj vsakih sedem let, pri čemer predvsem upošteva ugotovitve iz samoevalvacijskih in zunanjih evalvacijskih poročil
- sodeluje z institucijami za akreditacijo iz tujine in njihovimi strokovnjaki
- [...]

Svet RS za visoko šolstvo pri svojem delu sodeluje s strokovnimi sveti za posamezna področja vzgoje in izobraževanja ter znanosti in tehnologije in javno agencijo za visoko šolstvo.

Svet RS za visoko šolstvo sestavljajo strokovnjaki s področja visokega šolstva ter znanosti in tehnologije, gospodarstva in negospodarstva ter predstavniki študentov in Vlade RS, po svojem položaju pa so njegovi člani tudi rektorji univerz, predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti, ter predsednik Sveta za evalvacijo visokega šolstva.

28. člen ZViS-D:

Strokovne naloge za Svet RS za visoko šolstvo opravlja javna agencija za visoko šolstvo.

29. člen ZViS-D:

Za razvojno in svetovalno delo v visokem šolstvu ter za zunanjo evalvacijo visokega šolstva RS ustanovi javno agencijo za visoko šolstvo. Le-ta ima naslednje naloge:

- sodeluje pri načrtovanju nacionalne visokošolske politike
- skrbi za delovanje sistema za spremljanje, ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti visokega šolstva in višjega strokovnega izobraževanja (zunanja evalvacija)
- vodi zunanje evalvacijske postopke in zanje pripravlja strokovne podlage
- sodeluje z visokošolskimi zavodi in vzpodbuja izvajanje samoevalvacij
- sodeluje z institucijami ali organi za evalvacijo visokega šolstva iz tujine
- organizira usposabljanje zunanjih evalvacijskih komisij in samoevalvacijskih skupin visokošolskih zavodov
- zbira in analizira poročila o samoevalvacijah visokošolskih zavodov ter zunanjih evalvacijah
- objavlja poročila o zunanjih evalvacijah
- pripravlja statistične in druge analize o dejavnosti visokega šolstva
- [...]

Organi javne agencije za visoko šolstvo so: upravni odbor, direktor in svet za evalvacijo visokega šolstva.

Svet za evalvacijo visokega šolstva opravlja naslednje naloge:

- določi merila za spremljanje, ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti visokošolskih zavodov, študijskih programov ter znanstvenoraziskovalnega, umetniškega in strokovnega dela
- določi merila za spremljanje, ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti višjih strokovnih šol, študijskih programov ter strokovnega dela
- daje mnenje in pripravlja poročila o zunanjih evalvacijah visokošolskih zavodov, njihovih študijskih programov ter znanstvenoraziskovalnega, umetniškega in strokovnega dela
- daje mnenje in pripravlja poročila o zunanjih evalvacijah višjih strokovnih šol, njihovih študijskih programov in strokovnega dela
- opravlja druge naloge v skladu z zakonom in aktom o ustanovitvi javne agencije

Kakovost visokošolskih zavodov, študijskih programov ter znanstvenoraziskovalnega in umetniškega ter strokovnega dela ocenjujejo visokošolski zavodi (samoevalvacija) in Svet za evalvacijo visokega šolstva (zunanja evalvacija). Te ugotovitve se upoštevajo ob ponovni akreditaciji visokošolskih zavodov in njihovih študijskih programov.

Dobili smo torej zakonsko podlago za novo spremljanje in zagotavljanje kakovosti v visokošolskem prostoru. Seveda pa, kot pri vsaki stvari, bo nekaj časa trajalo, da se bo sistem res obnesel. Zagotovo se bodo pri praktičnem delu pokazale določene težave, ki jih bo treba sproti reševati. Ampak pomembno je, da so se vrata odprla, da lahko vstopimo. Kaj nas pa čaka za vrati bo pokazal čas.

Namesto sklepa:

Kljub temu, da šola doživlja velik pritisk različnih segmentov družbe zaradi močne konkurence, ki vlada na svetovnem trgu, glede na katero bi morali šolo utemeljiti na pragmatičnem konceptu znanja in na čim višje razvitem instrumentalnem mišljenju, pa njeno poslanstvo ni zgolj rekrutiranje državljanov ali čim učinkovitejše upravljanje človeških virov. Šola mora v svoj koncept kakovostnega znanja integrirati tudi etični in kritični moment – vsakemu posamezniku je treba dati možnost, vednost in spretnosti za to, da lahko s svojim življenjem prispeva k boljši kakovosti svojega življenja in življenja sočloveka. Pri tem je treba izpostaviti izjemno pomembnost razvijanja socialnokritičnega znanja, saj je v času ko znanje usodno vpliva na naše življenje, za zrelo in pravično ravnanje kritična refleksija o lastnem znanju, o lastni vednosti bistvenega pomena (glej Ermenc S., 2000).

Bolonjska reforma je šolska reforma, učinki le-teh pa so bili vselej zanimivi za preučevanje znanstvene discipline, imenovane sociologija vzgoje. Poseg v šolstvo nikoli ne pomeni posega, ki se začne iz nič in tudi ne izniči vsega predhodnega. Vedno se srečamo z razmerjem starim – novo. Verjetno tudi z razmerjem dobro – slabo, saj kot vsaka druga stvar, tudi reforme prinašajo tako slabe kot dobre stvari. Čeprav težijo k temu, da bi bile dobre. To je seveda tudi namen bolonjskega procesa, katerega učinki bodo večsmerni (mobilnost, zaposlovanje, šolnine...). Pomembno je, da se vsi deležniki šolskih reform zavedajo, da vsak poseg v izobraževanje (še posebej v osnovni šoli) zadeva vsakega posameznika, saj je pravica do izobraževanja temeljna pravica, zapisana v ustavi. Zato je treba biti pri vsaki revolucionarni reformi previden in premišljen.

4. URESNIČEVANJE BOLONJSKE DEKLARACIJE NA NORVEŠKEM

Norveška je že od nekdaj bila zelo socialna država, ki je veliko namenjala za kakovostno in javno dostopno izobraževanje. To se vidi tudi pri bolonjski reformi visokošolskega prostora, saj je že zelo daleč pri uresničevanju njenih načel. Dejansko jih že izvaja, saj je bilo zakonsko določeno, da je zadnji rok za preoblikovanje študijskih programov iztekajoče se študijsko leto 2003/04. Na kratko bom predstavila njeno pot preoblikovanja v zadnjih letih.

Visoko šolstvo na Norveškem je večinoma javno, imajo 4 univerze, 6 univerzitetnih kolidžev, 26 državnih kolidžev ter dva umetnostna kolidža. Te institucije ter druga visokošolska področja uravnavata dva zakona, specifična za visoko izobraževanje: »Akt o univerzah in kolidžih« z leta 1995 in Akt o priznavanju študijskih programov privatnih visokošolskih institucij ter državnem financiranju« iz leta 1986. Leta 2001 so bili dodani amandmaji k zakonom, ki so bili pod skupnim imenom imenovani Reforma kakovosti (Quality Reform). Z njimi je Norveška dobila zakonsko podlago za uresničevanje načel bolonjske deklaracije. Na kratko bom prikazala nekaj od njih.

Primerljive diplome:

- Norveška je Lizbonsko konvencijo ratificirala leta 1999.
- Prilogo k diplomi uporabljajo od leta 2002, visokošolske institucije jo morajo izdati vsakemu diplomantu, ki to zahteva.
- Agencija za zagotavljanje kvalitete v izobraževanju deluje kot ENIC/NARIC center na Norveškem.

Stopenjski študij:

- Razen za določene poklice, ki zahtevajo drugače (npr. farmacevt, zdravnik, psiholog, inženir), je Norveška uvedla strukturo študija 3+2. Tako je dodiplomska stopnja (bachelor) ovrednotena s 180 kreditnimi točkami, podiplomska (master) pa s 120. Pri slednji je tako, da se del točk lahko prizna, če obstajajo relevantne delovne izkušnje.
- Večina institucij je začela izvajati nove stopnje v študijskem letu 2002/03, zakonsko pa je bilo določeno, da so jih morajo začeti izvajati še preostale do leta 2003/04. Stare in nove strukture se bodo izvajale vzporedno za eno do dve leti, da bi zagotovili lažjo prehodnost.

Kreditni sistem:

- Z novim zakonom so kreditni sistem prilagodili sistemu ECTS.
- Uveden je bil nov, standardiziran ocenjevalni sistem, z lestvico od A – E za opravljene izpite ter za F kot neopravljen izpit. Ta sistem je ekvivalenten z ECTS-im.

Mobilnost:

- Spodbujajo mobilnost med visokošolskimi zavodi znotraj države in sicer tako, da se stopnje na osnovi vrste študija lahko prenesejo na drugo institucijo.
- Država spodbuja institucije k povečanju števila predavanih ur v angleščini, da bi tako k njim privabili več tujih študentov.
- Država spodbuja internacionalizacijo norveškega visokega šolstva tako, da institucije prejmejo 700 evrov za enega prihajajočega oziroma odhajajočega mobilnega študenta.
- Vsak norveški študent ima pravico študija izven države kot integralnega dela študijskega programa. Odgovornost norveških institucij je, da študentom to omogočijo.

Zagotavljanje kakovosti:

- S 1.1.2003 je začela delovati Norveška agencija za zagotavljanje kakovosti v izobraževanju.
- Deluje kot neodvisno vladno telo, ki izvaja evalvacijo in akreditacijo sistemov, institucij ter študijskih smeri. Predpogoj za pridobitev statusa akreditirane institucije je obstoj notranjega sistema ocenjevanja (samoevalvacija), ki se mora skladati s nacionalno postavljenimi kriteriji.

Evropska dimenzija v visokem šolstvu:

- Ministrstvo za šolstvo zelo spodbuja razvoj skupnih diplom (joint degrees) med norveškimi visokošolskimi institucijami ter drugimi iz Evrope. Spodbuja pa tudi institucije k sodelovanju v evropskih in drugih mednarodnih izobraževalnih ter razvojnih programih.
- Na Norveškem nekaj skupnih diplom na dodiplomskem študiju že obstaja. So pa drugače bolj pogoste t.i. dvojne diplome (double degrees), kar pomeni, da posameznik dobi dve ločeni diplomi dveh različnih institucij.

5. ZAKLJUČEK

Evropa znanja je danes na široko prepoznana kot nezamenljiv dejavnik socialnega in človeškega razvoja ter kot neizogibna sestavina pri utrjevanju in obogatitvi evropskega državljanstva. Svojim državljanom omogoča, da si pridobijo sposobnosti za spoprijemanje izzivi novega tisočletja, pa tudi zavest o skupnih vrednotah, ter o pripadnosti skupnemu socialnemu in kulturnemu prostoru. Izobraževanje in sodelovanje v izobraževanju ima pri razvoju in krepitvi stabilnih, mirnih in demokratičnih družb vsesplošno priznan odločilen pomen.

Tudi Slovenija je kmalu po osamosvojitvi vstopila v evropske visokošolske tokove. Tako je med drugim sodelovala v TEMPUS-u, bila med ustanovitvenimi članicami srednjeevropskega programa CEEPUS, podpisala Lizbonsko konvencijo, se pridružila evropskemu programu Socrates – Erasmus. Vse to je bil nek uvod k pripravi za podpis Bolonjske deklaracije leta 1999. Sicer pa so bolonjski proces po eni strani sprožile močne spremembe visokega šolstva v minulih desetletjih (le-to je namreč danes neprimerno bolj množično kot pred desetletji in s tem tudi manj elitno), po drugi strani pa je Evropa v tem času vse bolj izgubljala svojo vlogo svetovnega centra visokošolskega izobraževanja.

V zvezi s tem je zanimivo razmišljanje nekaterih izobraževalnih analitikov, ki opozarjajo, da je prišlo v našem času do krize izobraževanja. Iz elitnega se je premaknilo v množično, postalo je zelo dostopno za vse, prihaja do več in več zahtev, s tem pa po njihovem mnenju pada kvaliteta. Menim, da je res, da bo treba veliko pozornosti namenjati kvaliteti, vendar ne na račun števila vpisanih študentov oziroma dostopnosti do študija.

Prvih nekaj let po podpisu bolonjskega dokumenta so se nekateri strokovnjaki s slovenskega visokošolskega področja pritoževali, da je bilo v medijih zaslediti zelo malo o bolonjskem procesu, in pa da se je o tem premalo razpravljalo tudi v političnih in visokošolskih krogih. Po mnenju dr. Bogomirja Mihevca (2001) so bili razlogi za to v odlaganju reševanja ključnih problemov z jasnimi strateškimi odločitvami, v politični in interesni polarizaciji ter nedoslednem uresničevanju obljub politične elite, odsotnosti kritične javne razprave, preveliki povezanosti in vplivu tistih, ki ne želijo sprememb ter premajhni povezanosti in vplivu tistih, ki bi radi kaj boljšega.

Vendar se je megla, prisotna med letoma 1999 in 2001, dvignila, in sicer s Praškim komunikejem. Po njem se je namreč izredno povečala zavest o pomembnosti oblikovanja skupnega evropskega visokošolskega prostora in to tako na ravni vlad kot tudi na ravni visokošolskih institucij. K temu ozaveščanju so pomembno prispevale številne razprave o bolonjskem procesu, učne delavnice in seminarji. Je pa začelo s približevanjem ciljem Bolonjske deklaracije naraščati tudi število problemov, ki so povezani z njo. Vzrok zanje je v izredni zapletenosti tega procesa, saj ni omejen zgolj na študijsko preobrazbo, temveč gre tudi za daljnosežne družbene oziroma ekonomske spremembe. Bolonjska reforma je namreč večposledična reforma.

Slovenija se je, predvsem po Pragi, srečevala s vprašanjem, kako uresničiti ideje, napisane v bolonjskem dokumentu. Vsi aktivni slovenski deležniki reforme so imeli svojo predstavo uresničevanja. Tako na primer vlada, ki si je po eni strani prizadevala za uveljavitev vseh dobronamernih načel bolonjskega procesa, po drugi strani pa je bila prisiljena gledati na vse večje fiskalne omejitve. Z zvezi s tem so se bila kopja predvsem pri šolninah, saj si je Študentska organizacija Slovenije zelo prizadevala za brezplačen študij na obeh stopnjah (dodiplomski in podiplomski) in pri tem zagovarjala načelo, da je študij javna dobrina in javno dobro. Vlada pa zaradi proračunskih omejitev v to ni mogla privoliti. Na koncu je bil le sklenjen neke vrste kompromis, saj je v ZviS-D zapisano, da se bodo v državnem proračunu zagotovila sredstva za najmanj tretjino študentov za izvajanje študija v petem letniku. Kar pa po mnenju študentov še vedno ni dovolj.

ŠOS je kritizirala tudi nekatere univerze, ki naj bi bile zadržane do nekaterih sprememb. Meni, da vodstva univerz svojo odgovornost do prihodnjih generacij ne smejo skrivati za avtonomnostjo. Sicer so se pa študentje preko ŠOS pri realiziranju bolonjskega procesa v Sloveniji zelo potrudili. Organizirali so zelo obširno akcijo ozaveščanja študentov in širše javnosti o dogajanjih na visokošolskem področju in sicer s seminarji, okroglimi mizami, letaki, internetno stranjo, namenjeno izključno temu procesu itd. Hkrati pa so izoblikovali svoje mnenje glede vsake postavke bolonjskega procesa in se za njih zavzemali. Sodelovali so tudi z vlado pri sprejemanju ZviS-D in bili (oziroma so) tako pomemben partner v bolonjskem procesu.

Prvi pomemben dokument na visokošolskem področju, po podpisu Bolonjske deklaracije, je Slovenija dobila z Nacionalnim programom visokega šolstva leta 2002. V njem so zapisani

cilji, ki so dve leti kasneje na posreden ali neposreden način zapisani tudi v ZviS-D. To so na primer povečanje števila vpisnih mest za študente in s tem dolgoročno povečanje terciarne izobrazbe prebivalcev RS, izboljšanje kakovosti študija, spodbujanje aktivne štipendijske politike, spodbujanje mednarodnega sodelovanja visokošolskih zavodov, spodbujanje vseživljenjskega učenja itd.

Ampak še vseeno je bila Slovenija precej počasna pri implementaciji načel. Tako so nas na WENR-u (World Education News and Reviews, 2003) še lani pri opisovanju stanja na slovenskih tleh v zvezi z bolonjskim procesom v nekaterih točkah kritizirali. Napisali so recimo, da so univerze sicer začele razvijati nove učne načrte z 3+2 modelom, ampak da še vedno nimamo zakonodaje, ki bi tako strukturo dovolila. Da Slovenija še vedno ni članica ENQA in da Svet za visoko šolstvo in Nacionalna komisija za zagotavljanje kakovosti ne delujeta avtonomno in ne izvajata zunanjih evaluacij institucij in programov. Ter da še vedno ne izdajamo skupnih diplom (vendar so zraven dodali, da so jezikovne ovire glavni razlog).

Sicer pa so se zadeve začele v Sloveniji hitreje odvijati po Berlinu. Tam so namreč ministri določili, da mora biti do naslednjega ministrskega srečanja, ki bo prihodnje leto v mestu Bergen, v vseh državah podpisnicah vse nared za uresničevanje stopenjskega modela študija.

Tako smo maja letos dobili Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o visokem šolstvu (ZviS-D), junija pa še Zakon o nostrifikaciji. Predvsem je bil težko pričakovan prvi, saj so v tem zakonu napisana temeljna pravila, po katerih morajo visokošolske institucije delovati, da bomo vstopili v skupni evropski visokošolski prostor. Zakon je določil, da morajo visokošolski zavodi študijske programe uvajati postopoma, najpozneje pa za vstop v študijsko leto 2009/10.

Je pa pri bolonjskem procesu tako, da je bolj kot hiteti nevarno zaostajati, saj je v novih razmerah ta hip jasno predvsem to, da omenjeni procesi postajajo kljub številnim pomislekom evropska stvarnost (odpore lahko zbudi npr. večja izbirnost znotraj programov, ki lahko ogrozi tudi delovno mesto marsikaterega profesorja, ponekod bistveno skrajšani študiji, strožje in redno zunanje preverjanje kakovosti, obvezno ustvarjanje razmer za študijsko mobilnost brez zagotovila, da bo ta strošek pokrit z zadostnim številom tujih študentov). Če na naših univerzah ne bomo imeli kakovostno primerljivega študija, tvegamo, da se bodo študentje raje odločali za študij v tujini. Nevarnost je tudi zakonsko jezikovno omejevanje na

samo slovenska predavanja, ki nam onemogoča privabljeni večje število tujih študentov. Zgodi se lahko, da bomo omejeni le na študente s področja bivše skupne države. Še pred evropskimi povezavami pa bi se morali med seboj tesno povezati tudi v Sloveniji. Povsem vsakdanje bi moralo biti (pa ni), da bi se naši študentje lahko vključevali v skupne študijske programe vseh treh slovenskih univerz – vpisali bi se na primer na mariborsko, del obveznosti bi opravili na ljubljanski, diplomirali pa bi na primorski univerzi. Skupno slovensko univerzitetno mrežo bi morali vzpostaviti, saj nam tako razmišljanje pred vstopom v skupni univerzitetni prostor ne bi smelo biti tuje.

Sleherni poseg v šolstvo je delikaten, z njim bo sociologija izobraževanja med svoje znanstvene tematike uvrstila tudi bolonjsko reformo in spremljala njene učinke. Pomembno je namreč, da se vsak tak korenit poseg, kot je bolonjski proces, temeljito preučuje, saj bo bistveno zaznamoval našo prihodnost oziroma prihodnost prihajajočih generacij.

Pri zaključku obravnavane teme ugotavljam, da je bil prvi del moje hipoteze verificiran, torej da se *Slovenija počasi, a zanesljivo prebija do skupnega evropskega visokošolskega prostora*. Drugi del hipoteze, *da s tem prinaša novo kakovost v vzgojno izobraževalni sistem*, po mojem mnenju tudi drži. Tako je vsaj videti v teoriji (mobilnost študentov, priznavanje kvalifikacij, boljše spoznavanje Evrope, večja kvaliteta in izbirnost študija, vseživljenjsko izobraževanje..). Tudi vodilno sporočilo bolonjskega procesa je prispevek v uresničevanju večje demokratičnosti, kakovosti, celovitosti, dinamičnosti in strpnosti.

Hkrati pa tudi mislim, da so si stališča v bolonjskem procesu zelo podobna z štirimi Delorsovimi stebri izobraževanja, kar prinaša še dodatno kakovost v izobraževanje. In sicer so to:

- **Učiti se, da bi vedeli** (v novem tisočletju se spreminja vsebina poučevanja, učitelj pomaga učencem učiti, kako se učiti, odpira jim medpredmetna problemska področja (kot so skrb za okolje, za zdravje, za obvladovanje konfliktov), učiteljeva najpomembnejša naloga je motivirati za dobre vsebine; proces poučevanja se enakomerno porazdeli med delo, šolo in prosti čas, okrepi se učenje socialnih in etičnih veščin itd.).
- **Učiti se, da bi znali delati** (spodbujati razvoj sposobnosti za ravnanje v konkretnih praktičnih razmerah, navajati na skupinsko delo, poudariti osebno predanost delavca).

- **Učiti se, da bi znali živeti skupaj** (učiti se o sebi in o drugih, enakopravno spoštovati druge, razviti strpnost do drugačnosti in reševati konflikte skozi dialog, učinkovito samoizražanje in učinkovito komuniciranje z drugimi, učiti se skupaj, od vseh, naučiti se skrbeti in deliti itd.).
- **Učiti se biti** (izobraževanje mora prispevati k celovitemu razvoju vsakega posameznika, znati je treba koristno in pravilno uporabljati znanje in vire, treba se je zavesti, kdo smo v odnosu do drugih, treba je vedeti, kaj počnemo in da to delamo kvalitetno; zelo pomembni cilji pri učenju so: spoštovati druge, kontrolirati obnašanje in razviti sočutje).

Kako se bo pa proces izkazal v praksi, bodo pa pokazala prihodnja leta. Upam, da se bodo cilji bolonjskega procesa realizirali, tako kot so si jih ministri na srečanjih zamislili, saj menim, da res prinašajo novo kvaliteto v globalnem izobraževanju.

6. UPORABLJENI VIRI IN LITERATURA:

Analiza gibanj v strukturi študentov in diplomantov terciarnega izobraževanja (1981-2004). Center za študije edukacijskih politik. Avgust 2004.

Bandur, Simona (2003): Postopek nostrifikacije spričeval je predolg. Časopis Delo, 16.9.2003.

Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji (1995), Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Ljubljana.

Bevc, Milena (1999): Financiranje, učinkovitost in razvoj izobraževanja, Didakta, Radovljica.

Bevc, Milena (2004): Financiranje visokega šolstva in njegova dostopnost. Vestnik Univerze v Ljubljani 35 (1-3/2004):16.

Bologna Process Committee – definitions.

<http://www.esib.org/BPC/intro/definitions.html> , 11.6.2004

Cenčič, Majda (2000): Sistemi kakovosti in vzgojno-izobraževalno področje. Sodobna pedagogika. 51(117), (4): 28-42.

Clark, Nick (2003): Norway (Legal Framework). World Education News and Reviews. <http://www.wes.org/ewenr/03Sept/Norway.htm>, 20.9.2004

Clark, Nick (2003): Slovenia (Legal Framework). World Education News and Reviews. <http://www.wes.org/ewenr/03Nov/PFSlovenia.htm> , 15.8.2004

Drucker, F. Peter (1993): Post-capitalist society. Oxford: Butterworth-Heinemann Ltd.

Ermenc S., Klara: (2000): Koncepti kakovostnega znanja v pedagoških teorijah. Sodobna pedagogika. 51(117), (4): 58.

Evropski Svet (2002): Lizbonska strategija na področju izobraževanja in usposabljanja. <http://www.mszs.si/slo/ministrstvo/mednarodno/solstvo/eu.asp> , 7.5.2004

European Commission (2003): Focus on the Structure of Higher Education in Europe 2003/04 - National Trends in the Bologna Process. Eurydice. http://www.eurydice.org/Doc_intermediaires/analysis/en/focus_frameset_EN.html , 15.6.2004

EU(2000): Poročilo Sveta za izobraževanje Evropskemu Svetu o konkretnih ciljih za prihodnost izobraževanja in usposabljanja. <http://www.mszs.si/slo/ministrstvo/mednarodno/solstvo/pdf/Prevod%20Konkretnih%20ciljev.pdf> , 20.8.2004

Gaber, Slavko (2004): V globine vednosti – intervju z dr. Gabrom. Šolski razgledi, LV (13/2004): 4-5.

Grah, Matija: Nobelovca bi lahko zaposlili le skozi luknjo v sistemu (intervju z dr. Jožetom Mencingerjem), časopis Delo, 30.10.2003

Hackl, Elsa (2001): Towards a European Area of Higher Education: Change and Convergence in European Higher Education.

http://www.see-educoop.net/postal/id_library.html , 20.6.2004

Kalin Golob, Monika (2004): Kredit ali kaj drugega? Vestnik Univerze v Ljubljani 35 (1-3/2004):4.

Kontler Salamon, Jasna: Študij po dogovoru v Evropi, časopis Delo, 21.05.2001

Kontler Salamon, Jasna: Navdušenje nad uresničevanjem sklepov Bolonjske deklaracije na univerzah plahni. Časopis Delo, 23.6.2003

Kontler Salamon, Jasna (2003): Uglaševanje visokega šolstva. Časopis Delo, 19.9.2003.

Kontler Salamon, Jasna (2001): Kako so v Pragi ministri popustili študentom. Časopis Delo, 28.5.2001.

Kontler Salamon, Jasna (2003): Ministrski dogovor o razvoju. Časopis Delo, 18.9.2003.

Kontler Salamon, Jasna (2003): Bo veliko soglasje zdržalo do novega srečanja v maju 2005? Časopis Delo, 10.10.2003.

Kontler Salamon, Jasna (2003): Doktorji znanosti že pri triindvajsetih? Časopis Delo, 8.12.2003.

Kontler Salamon, Jasna (2004): Evropski izzivi našim univerzam. Časopis Delo, 3.5.2004.

Kontler Salamon, Jasna (2004): Ritem nam narekuje bolonjski proces. Časopis Delo, 3.5.2004.

Kontler Salamon, Jasna (2002): Past za nacionalni program. Šolski razgledi. LIII (4/2002).

Kontler Salamon, Jasna (2004): Kako na univerzah preživeti leto reformnih pretresov. Časopis Delo, 5.4.2004.

Kontler Salamon, Jasna (2003): Večinska podpora spremembam. Časopis Delo, 27.10.2003.

Lipužič, Boris (1996): Izobraževanje na razpotju. Modrijan, Ljubljana.

Lisbon European Council: Presidency Conclusions. Lizbona, 23. in 24. marec, 2000.

Medveš, Zdenko (2000): Kakovost v šoli. Sodobna pedagogika. 51 (117), (4):8-26.

Mihevc, Bogomir (1999): Ali si pri popravljajanju visokošolske zakonodaje lahko pomagamo s Magno Charto? Vestnik UL 30(3-4/99):5.

Mihevc, Bogomir (2004): Poročilo o kakovosti UL v letu 2003. Vestnik Univerze v Ljubljani 35 (1-3/2004):4.

Mihevc, Bogomir (2001): Oblikovanje evropskega visokošolskega prostora – Bologna, Praga, Ljubljana.

<http://www.uni-lj.si/Kakovost/link%201/bologna.asp> (12.8.2004)

Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport (1998): Razvoj visokega šolstva v Sloveniji, MŠZŠ, Ljubljana

The National Unions of Students in Europe (ESIB).

<http://www.esib.org/BPC/intro/faq.html> , 18.8.2004

National unions of students from South East and North West Europe (2004): Political Statement – Students call for greater public funding of higher education.

http://www.studentska-org.si:81/sos/files/political_statement.doc , 30.5.2004

Nerat, Maja (2004): Zakaj se splača imeti dobre ocene? Študentski univerzitetni časopis Spekter, 24.5.2004.

Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj 2002. Statistični urad Republike Slovenije.

Srečanje predstavnikov evropskih rektorskih konferenc (2004): Lublinska deklaracija o visokem šolstvu. Vestnik UL 35 (4/2004):15.

Študentska organizacija Univerze v Ljubljani: Elaborat k vzpostavitvi neodvisne nacionalne agencije za spremljanje in zagotavljanje kakovosti visokošolskega procesa v Republiki Sloveniji.ŠOU v Ljubljani, november 2003.

Študentska organizacija Slovenije – predstavitev.

<http://www.studentska-org.si/>, 13.8.2004

Študentska organizacija Slovenije (2003): Stališče Študentske organizacije Slovenije do reforme visokega šolstva.

<http://www.reformazdaj.org/files/stalisce%20sos%20do%20reforme%20visokega%20solstva.doc> , 10.6.2004

Študentska organizacija Slovenije (2003): Stališče ŠOS do internacionalizacije visokega šolstva.

<http://www.reformazdaj.org/files/stalisce%20sos%20glede%20internacionalizacije.doc> , 10.6.2004

Študentska organizacija Slovenije (2003): Stališče ŠOS do Berlinskega komunikeja.

<http://www.reformazdaj.org/files/stalisce%20sos%20glede%20berlinskega%20komunikeja.doc> , 10.6.2004

Študentska organizacija Slovenije (2003): Stališče ŠOS do strukture diplomskih stopenj.

<http://www.reformazdaj.org/files/reforma%20strukture%20diplomskih%20stopenj%20v%20sloveniji.doc> , 10.6.2004

UNESCO ASP (2004): Štirje Delorsovi stebri izobraževanja.
http://www2.arnes.si/~osljro2s/A_1_projekti/unesco_Asp.htm, 19.9.2004

Vlada Republike Slovenije (2004): Dogovor o sodelovanju med Vlado Republike Slovenije in Študentsko organizacijo Slovenije pri urejanju položaja študentov v Republiki Sloveniji.
<http://www.reformazdaj.org/files/dogovor%20o%20sodelovanju%20sos%20in%20vlade.doc>
13.5.2004

Zgaga, Pavel (2003): Implementation of the Bologna Declaration Principles in the Republic of Slovenia.
<http://www.esib.org/BPC/Countries/slovenia/Slovenia.pdf> , 12.5.2004

Zgaga, Pavel (2003): Bolonjski proces in nacionalna visokošolska strategija. Vestnik UL , 34 (8-11/2003): 3-9.

DOKUMENTI:

The Bologna Declaration, - Joint Declaration of the European Ministers of Education. Bologna, 1999.
http://www.esib.org/BPC/docs/Archives/CoP007_Bologna_Declaration.html , 18.5.2004

The Berlin Communiqué. Berlin, 2003.
<http://www.esib.org/BPC/docs/BerlinCommunique.pdf> , 18.5.2004.

Communiqué of the meeting of European Ministers in charge of Higher Education. Prague, 2001.
http://www.esib.org/BPC/docs/Archives/CoP028_Prague_Communique.htm , 18.5.2004

Convention on the recognition of qualifications concerning higher education in the European region. Lisbon, 1997.
http://www.aic.lv/ace/ace_disk/Bologna/maindoc/Lisb_conv.pdf , 10.5.2004

EU European Commission (2000): Memorandum on Life-long Learning.
<http://www.eae.org/doc/MemoEN.doc>, 19.9.2004

EUA Graz Declaration. Graz, 2003.
http://www.esib.org/BPC/docs/Archives/BPC002_eua_graz_decl.pdf , 18.5.2004.

Magna Charta Universitatum. Bologna, 1988.
http://www.esib.org/BPC/docs/Archives/BPC001_Magna_Charta.html , 18.5.2004

Nacionalni program visokega šolstva Republike Slovenije (NPVS), 2002. Uradni list Republike Slovenije. Številka 20, 8.3.2002.

The Salamanca Message to Prague. Salamanca, 2001.
http://www.esib.org/BPC/docs/Archives/CoP018_EUA_message_for_Prague.html , 18.5.2004

Sorbonne Joint Declaration. Paris, The Sorbonne, 1998.

http://www.esib.org/BPC/docs/Archives/CoP034_Sorbonne_declaration.htm , 18.5.2004

Student Göteborg Declaration. Göteborg, 2001.

http://www.esib.org/BPC/docs/Archives/CoP004_student_goteborg_declaration.html ,
18.5.2004

ZAKONI IN UREDBE:

Uredba o javnem financiranju visokošolskih in drugih zavodov, članic univerz, od leta 2004 do leta 2008. Uradni list Republike Slovenije, številka 134, 30.12.2003.

Uredba o spremembah Uredbe o javnem financiranju visokošolskih in drugih zavodov, članic univerz, od leta 2004-2008. Uradni list Republike Slovenije, številka 72, 2.7.2004.

Zakon o visokem šolstvu. Uradni list Republike Slovenije, št. 94/93.

Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o visokem šolstvu (ZViS-A). Uradni list Republike Slovenije, številka 99, 9.12.1999.

Zakon o dopolnitvi Zakona o visokem šolstvu (ZviS-B). Uradni list Republike Slovenije, številka 64, 3.8.2000.

Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o visokem šolstvu (ZViS-C). Uradni list Republike Slovenije, številka 100, 17.10.2003.

Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o visokem šolstvu (ZViS-D). Uradni list Republike Slovenije številka 63, 10.6.2004).

Zakon o nostrifikaciji. Uradni list Republike Slovenije, številka 73, 5.7.2004.

Zakon o dodatni koncesijski dajatvi od prejemkov, izplačanih za občasna in začasna dela študentov in dijakov. Uradni list Republike Slovenije, številka 79, 12.8.2003.

Zakon o poroštvu Republike Slovenije za obveznosti Univerze v Ljubljani, Univerze v Mariboru in Študentske organizacije Slovenije, iz naslova kreditov, najetih za sofinanciranje razširitve in posodobitve prostorskih pogojev in tehnološke opremljenosti ter izgradnjo in prenovo študentskih bivalnih zmogljivosti. Uradni list Republike Slovenije, številka 79, 12.8.2003.

PRILOGA:

INTERVJU Z DR. LUČKO LORBER, DRŽAVNO SEKRETARKO ZA VIŠJE IN VISOKO ŠOLSTVO NA MINISTRSTVU ZA ŠOLSTVO, ZNANOST IN ŠPORT (ŠOLSKI RAZGLEDI, 20.3.2004).

Ena najopaznejših sprememb, ki jih v visoko šolstvo vpeljuje bolonjski proces je tristopenjska sestava študija. Zakaj so potrebne spremembe obstoječe strukture?

Bolonjski proces bo v Evropi na novo opredelil visokošolski študij. Spremembe bodo poenotile njegovo strukturo in s tem omogočile prehodnost, skupne študijske programe univerz ter povečale mobilnost študentov, visokošolskih učiteljev in raziskovalcev. Preoblikovana bo vsa struktura študija, ne le obstoječi programi. Strukture posameznih področij ne bo določala država, zakonske spremembe bodo tristopenjski študij le omogočile. Ali bodo programi na prvi stopnji trajali tri leta, štiri ali celo več, na drugi pa eno leto ali dve, bodo odločili strokovnjaki iz naših visokošolskih zavodov skupaj s strokovnjaki iz drugih evropskih držav. Slednje je potrebno zato, da bodo programi primerljivi. Univerze bodo namreč na podlagi akreditacij priznavale programe ali njihove dele drugih univerz in tako omogočale študijske izmenjave. To je temeljna vrednota novega procesa.

Študenti bodo imeli po novem veliko več izbirnih predmetov. Verjetno bo tudi to precej izboljšalo kakovost posameznih predmetov in programov, saj bodo morali profesorji tekmovati med seboj.

Študentske ankete so precej vplivale na spremenjeno zavest akademikov, ki so do študentov čedalje odgovornejši. Slednji bodo zmeraj bolj zahtevni, saj jim postaja jasno, da le znanje omogoča zaposljivost doma in na tujem. Pričakujemo, da bodo visokošolske ustanove do leta 2010 zaživele po bolonjskih načelih, prvi prenovljeni programi pa razpisani v študijskem letu 2005/2006.

Nekateri profesorji in študenti se bojijo, da prenovljeni študij ne bo omogočal dovolj širokega znanja, da se bo preveč odmaknil od evropske intelektualne tradicije proti bolj pragmatični ameriški. Ali bodo študenti po novem dobili dovolj akademskega znanja?

Izbire nimamo več. Pedagoški proces moramo drugače oblikovati, znanje ustvarjati in ga podajati problemsko ter inovativno. Ob tem se akademsko in pragmatično nujno prepletata. Študenti bodo gotovo veliko zahtevali. Vse več jih bo odhajalo v tujino, zato bodo lahko primerjali kakovost domačih in tujih programov. Na nekaterih področjih še zaostajamo za tujino, drugje smo veliko boljši. Zdaj zelo spodbujamo sodobno poučevanje – projekte študija na daljavo in poučevanje z uporabo informacijske tehnologije, predavanja ex cathedra pa bo treba opustiti.

Mogoče je, da bo novi model financiranja povzročil boj za študente in s tem poslabšal kakovost študija.

V Evropi že poteka boj za študente. Za najboljše študente tekmuje tudi z ZDA. Projekt mobilnosti Erasmus Mundus je imel sprva na voljo 230 milijonov evrov, nedavno pa jih je za sodelovanje s Kitajsko dobil še 100 milijonov. Tekmovanju se ne moremo več ogniti, zato moramo poskrbeti za kakovostni študij, študentom in raziskovalcem omogočiti sodelovanje z drugimi ustanovami, tudi iz tujine, in doma zagotoviti tako kakovostno življenje in delo, da se bodo ti vračali.

Toda mnogi se bojijo, da bodo na tujem lahko študirali le bogati študenti, ki si bodo lahko plačali študij, bivanje, hrano, literaturo... Tudi študije so potrdile to bojazen.

S projektom Socrates Erasmus je v Evropi zaživela mednarodna mobilnost. Analiza je pokazala, da so subvencije iz evropskih skladov prenizke in omogočajo mobilnost le premožnejšim študentom. Zdaj razmišljajo, kako jih povečati. Tudi na ministrstvu se zavedamo, da je izobraževanje javna dobrina. Za redne študente bo prva stopnja brezplačna, drugo bo država sofinancirala, kot do zdaj.

Ko se bodo zaposlovali prvi učitelji, bolonjski diplomanti, bodo ob njih poučevali še učitelji, ki so se šolali na pedagoških akademijah in fakultetah. Kakšne posledice bodo imele spremembe za učitelje, ki so se izobraževali po starih programih?

Na taka vprašanja ni mogoče preprosto odgovoriti. Vsekakor visokošolska izobrazba pomeni pravico opravljati poklic. Te ne bo nihče izgubil. Ker pa bodo novi programi oblikovani po novem konceptu in zajeli novo znanje, bodo morali učitelji slediti razvoju in se izobraževati.